GUJournalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE V[illegible]UNIVERSITET #5-6 DECEMBER 2022

NYHETER

Fem profilområden utsedda

NYHETER

Universitetslärare gnäller i onödan

REPORTAGE

Stigarna genom livet

MER ETIK ÅT EKONOMER

Joakim Sandberg efterlyser större samhällsansvar

GÖTEBORGS UNIVERSITET

EUTOPIA bjuder på möjligheter

DET NÄRMAR SIG JULLEDIGT och det börjar bli dags att summera året. Kommer ni ihåg inledningen av 2022? Då vi fortfarande mest jobbade hemma, inte pratade om inflation, spara el eller stigande matpriser? Världen hade ännu inte blivit varse Rysslands aggressiva invasion av Ukraina eller de våldsamheter i Iran som skulle följa på grund av människors längtan efter frihet och grundläggande mänskliga rättigheter.

I DETTA NUMMER går det att läsa mer om EUTOPIA-veckan som ägde rum i Ljubljana i slutet av november. Det var som alltid intensiva dagar och ett gediget program för alla medverkande. Nu rullar aktiviteterna inom den nya ansökan, EUTOPIA More, igång och det bjuds på stora möjligheter för alla i alliansen, att medverka. Tyngdpunkten ligger som alltid på bred samverkan inom utbildning och forskning, studentengagemang och mobilitet, för både studenter och anställda. Extra glädjande var att vår universitetsallians nu tecknat avtal som bjuder in till samarbeten globalt. Det omfattar fyra universitet i Sydafrika, Marocko, Sydkorea och Australien.

Under dagarna i Ljubljana lämnade jag med varm hand över presidentskapet i alliansen till rektor för Ca Foscari i Venedig, Tiziana Lippiello.

I NOVEMBER FATTADE universitetet beslut kring de profilområden vi kommer att gå vidare med i ansökan till Vetenskapsrådet. Även om regeringen inte fattat slutgiltigt beslut om implementeringen av profilområden och tidplanen är något oklar, pågår ett förberedande arbete inför att ta fram en fullt utarbetad ansökan. I budgetpropositionen framkom att regeringen återkommer i frågan om hur forskningsanslag ska fördelas i framtiden, så vi gör vad vi kan för att vara redo när besked kommer.

Det händer mycket på ett år och på vårt lärosäte har vi i höst haft positiva och glädjefyllda aktiviteter som doktorspromotionen i oktober och jubeldoktorshögtiden i november. Jag blir genuint glad av att se deras prestationer hyllas och fira framgångarna tillsammans. Något stabilt och traditionellt i en föränderlig värld.

I skrivande stund är det drygt tre veckor kvar till julafton och vi lägger ytterligare en termin bakom oss. Jag vill passa på att önska er en god jul och en vilsam och välförtjänt ledighet. Vi ses 2023!

Rektor EVA WIBERG

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Allan Eriksson, tel: 031–786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se
Redaktör & stf ansvarig utgivare: Eva Lundgren tel: 031–786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se
Fotograf: Johan Wingborg, tel: 070–595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se
Layout: Anders Eurén, tel: 031–786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se
Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet, Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se
Internet: gu-journalen.gu.se **Upplaga:** 5 000 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.
Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.

GUJournalen har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

Innehåll

NYHETER 04–20
04. Fem profilområden utsedda.
06. UGOT Ocean bland profilerna.
07. Så sparar du energi.
08. God ekonomi trots ökade kostnader.
09. Stabilt läge för GU.
10. Bättre arbetsmiljö för doktoranderna.
12. Tolv GU-forskare i topp!
13. Ny satsning på excellens.
14. Privilegierade lärare vid universitetet.
16. Åsa Arping är ny humanistisk dekan.
18. EUTOPIA – detta är på gång!
20. Se upp för fula fiskar!

PROFILEN 22–25
22. Etik och politik måste in i ekonomin, menar Joakim Sandberg.

REPORTAGE 26–31
26. Vandring som ett sätt att göra motstånd.
29. I författarnas spår.
30. Stigen som underskattat kulturarv.

FOKUS 33–36
33. Illustrationer ökar förståelsen.
34. Serietidningen som ett sätt att forska.
36. Videofilmer skapar engagemang.

REPORTAGE 37–59
37. Konstnärliga namnet nu klart.
38. Kameran som ser ögats minsta cell.
40. Superkänsligt sätt att mäta biomarkörer.
42. Digitala läromedel i skolan.
43. Unik plattform för nya läkemedel.
46. Webbshop för hjärt-lungforskare.
48. Hotad biologisk mångfald.
50. Minnen av ett flickläroverk.
52. Undersöker museernas tystnad.
54. Göteborg genom en kameralins.
55. Akustik från forntiden.
56. Sama hoppas på en framtid för Iran.
58. Fick jobb efter besök på Vetenskapsfestivalen.

FOLK 62–68
62. Debatt om kritisk universitetstidning.
64. I vimlet på Doktors-promotionen.
65. Så firades jubeldoktorerna.

48
Alexandre Antonellis bokslapp

Alexandre Antonelli presenterar sin nya bok. Foto: JOHAN WINGBORG

Redaktionen

Bättre villkor än många tror

VAR DU EN AV dem som blivit ombedd att delta i GU Journalens läsarundersökning? I så fall hoppas vi att du tog dig tid att svara, det tog bara några minuter. Undersökningen kommer att ligga till grund för en vidareutveckling av tidningen, så vi är tacksamma för dina synpunkter.

I detta nummer uppmärksammar vi bland annat Olof Hallonsten vid Lunds universitet som undersökt om universitetslärare verkligen har det så illa ställt som ibland påstås. Det visar sig att mycket faktiskt blivit bättre genom åren, bland annat forskningsanslag och löner: På 20 år har den genomsnittliga professorslönen vid svenska lärosäten ökat från 52 000 kronor till 69 000 och den genomsnittliga lektorslönen från 39 000 kronor till 50 000.

GU Journalen har också varit utomlands, nämligen på EUTOPIA-week i Ljubljana. Tempot var högt och programpunkterna många, men Allan Eriksson hann med flera intervjuer, bland annat med rektor samt med Luca Versteegen som kom tvåa på Science Slam. EUTOPIA-samarbetet kommer att utvidgas och bland annat innebära samverkan med universitet i Marocko, Sydafrika, Sydkorea och Australien.

Världen är en otrygg plats, också här i Sverige. Nu i vinter måste vi göra vad vi kan för att spara energi och vi behöver också spara på annat när inflationen äter upp våra inkomster. Joakim Sandberg menar att både banker och energibolag borde ta större ansvar för samhällsutvecklingen också för sin egen skull: en välskött ekonomi gynnar alla.

De problem som finns här är förstås ingenting jämfört med den oro som finns i andra delar av världen. Doktoranden Sama Khosravi Ooryad berättar om de blodiga upproren i Iran och den ukrainske forskaren Valerii Vynohradov förklarar hur han lämnade det bombade Kyiv för att komma hit tillsammans med familjen.

Trots allt hoppas vi att alla våra läsare får en riktigt god jul och ett gott nytt år!

Trevlig läsning!

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Fem områden ska profilera GU

Den 17 november fattade rektor beslut om de fem förslag som ska ingå i universitetets profilområdesansökan till Vetenskapsrådet 2023.

– Nästa steg är att skriva en kort ansökan som ska skickas till VR i januari innan den fullständiga ansökan görs under februari–maj, förklarar Carina Mallard, vicerektor för forskning.

- Oavsett vad som händer kommer vi inte att tappa bort de förslag som kommit in, säger Carina Mallard.

DET VAR I forskningspropositionen 2020 som Vetenskapsrådet, tillsammans med Formas, Forte och Vinnova, fick i uppdrag att utveckla ett förslag på en ny, kvalitetsbaserad resursfördelningsmodell baserad på profilområden.

Vid GU ledde det till en process som involverat samtliga fakulteter, forskningsnämnden, rektors ledningsråd och universitetets internationella rådgivare.

Nu har man alltså kommit fram till de fem områden som ska ingå i ansökan. Det är profiler som täcker stora delar av GU:s verksamhet, berättar Carina Mallard.

– MEN ATT TA FRAM förslagen har inte varit helt lätt. Instruktionerna var väldigt vaga och den senaste budgetproppen innebar inget förtydligande. Vi har heller inte fått någon klarhet i om detta är en engångssatsning eller om en fortsättning planeras. Trots alla oklarheter har vi haft väldigt bra diskussioner om hur vi kan samverka mellan olika ämnesområden, vilket bådar gott för framtiden. Oavsett vad som händer vill vi inte tappa bort de förslag som inkommit.

Anders Rosengren, professor i molekylär medicin, är kontaktperson för profilområdet *Age-related disease and therapy development*.

– Problem med ämnesomsättningen ligger bakom många folksjukdomar, som drabbar människor i olika åldrar. Ofta hanteras sjukdomarna i stuprör var för sig och definieras efter sina symtom; det handlar bland annat om olika cancerformer, typ 2-diabetes, hjärt-kärlsjukdomar och osteoporos. Men även om sjukdomarna ser väldigt olika ut kan det på molekylärnivå finnas gemensamma nämnare. Vår hypotes är att förändringar i ämnesomsättningen är en sådan gemensam nämnare. Lyckas man finna grundorsakerna till olika besvär ökar möjligheterna både att kunna förebygga och behandla på ett bättre sätt.

> **Men även om sjukdomarna ser väldigt olika ut kan det på molekylär nivå finnas gemensamma nämnare.**

Syftet med profilområdet är därför att samla forskare inom Sahlgrenska akademin som på både molekylär och klinisk nivå ägnar sig åt de stora folksjukdomarna, förklarar Anders Rosengren.

PROFILOMRÅDET *Molecular Life Science* undersöker de makromolekyler som kontrollerar funktionen hos levande celler, exempelvis styrning av kemiska processer, metabolism och kommunikationen mellan celler.

Genom att lära sig förstå dessa processer ökar möjligheterna att behandla sjukdomar hos människor men också hos växter och djur. Fältet är direkt kopplat till flera av FN:s mål för hållbar utveckling, som *God hälsa och välbefinnande, Ingen hunger, Hav och marina resurser, Ekosystem och biologisk mångfald* samt *Hållbar industri, innovationer och infrastruktur.*

VID GU FINNS DRYGT 60 forskargrupper inom området och att flera av dem är mycket framgångsrika visas bland annat av den senaste Shanghairankningen: Human Biological Sciences vid GU hamnar högst i Sverige (plats 23 internationellt) och Biological Sciences hamnar på andra plats i Sverige (plats 36 internationellt).

- Fältet innebär samverkan mellan Naturvetenskapliga fakulteten och Sahlgrenska akademin men också med IT-fakulteten, exempelvis när det gäller maskininlärning för att ta fram samband inom stora biologiska datamängder och för att utvinna nya funktionella och medicinska insikter som annars inte hade varit tillgängliga.

Vi samverkar också med externa parter, exempelvis Astra Zeneca. Bioteknik är stort i Göteborg så även ur ett Västra Götalandsperspektiv är en satsning på det här området mycket betydelsefullt, förklarar **Richard Neutze,** professor i biokemi.

OLA WETTERBERG, professor i kulturvård är kontaktperson för profilområdet *Cultural Heritage and Sustainability*. Det handlar om att komplettera de tre dimensionerna av hållbar utveckling - miljömässig, social och ekonomisk - med en fjärde som lyfter fram kulturarvet.

- Kultur och hållbarhet hänger samman på en mängd olika sätt. Några exempel är hållbart byggande och samhällsplanering och hållbar turism. Vi behöver göra en omställning på alla möjliga sätt och kunskap om vårt kulturarv spelar en viktig roll.

Kulturarv handlar om hur människor relaterar till sin omgivning, och om vad vi tar med av det förflutna till framtiden. Området har ett filosofiskt och teoretiskt perspektiv och kan röra sig om tillväxt och global rättvisa. Men det är också ett i högsta grad praktiskt och tillämpat område, där både hantverk, bevarandepraktiker och byggnadsteknik ingår, berättar **Ola Wetterberg.**

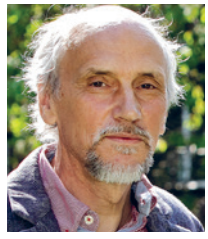

- Profilområdet är tvärvetenskapligt och kopplar samman sex fakultetsområden och berör flera centrumbildningar: Centrum för turism, Centrum för digital humaniora, Hantverkslaboratoriet och Centrum för kritiska kulturarvsstudier. Profilen bygger också på samarbete med parter utanför universitetet, till exempel genom Kulturarvsakademin.

Att det fortfarande råder många oklarheter kring profilområdena bekymrar inte Ola Wetterberg.

- Det här är frågor vi vill jobba med, oavsett finansieringsmodell.

Jan Ljungberg, professor i informatik, är kontaktperson för profilområdet *A Sustainable Digital Society*. Han berättar att området består av tre delar: Utveckling av den digitala tekniken, Innovationer och värdeskapande samt Kritisk förståelse av teknikens påverkan på samhället och dess institutioner.

IT-fakulteten samarbetar sedan länge med samtliga fakulteter på GU.

- Det är viktigt att balansera digitaliseringens möjligheter med en förståelse för dess konsekvenser. Därför är ett tvärvetenskapligt profilområde om detta oerhört betydelsefullt. Fakulteten har också en lång tradition av samverkan med Göteborgs Stad, Västra Götalandsregionen och företag som exempelvis Volvo, SKF, Ericsson och Astra Zeneca. Fakulteten är också värd för två centrum, Software Centre samt Swedish Center for Digital Innovation som bägge har stor samverkan med industri och offentlig sektor.

– TANKEN MED profilområdet är att samla alla dessa olika parter, ta vara på de många goda erfarenheterna och på så sätt utveckla IT-området ytterligare.

Oavsett vad som händer med profilområdena menar Jan Ljungberg att IT-fakulteten kommer att fortsätta utveckla samverkan kring digitaliseringens möjligheter och utmaningar.

- I Skandinavien finns ingen miljö inom informationsteknologi som kan jämföras med den vid Göteborgs universitet. Vi har både världsledande forskargrupper, en IT-fakultet och ett omgivande samhälle med stort fokus på digitalisering. I närområdet finns en stor del av Sveriges industriföretag, och organisationer som AI innovation Sweden har sitt huvudkontor här.

I BUDGETPROPOSITIONEN 2022 står följande om satsningen på profilområden: "Regeringen delar dock forskningsfinansiärernas och lärosätenas bedömning att det krävs mer tid för att utveckla en modell som är långsiktigt hållbar, varför ett införande 2023 inte längre bedöms vara lämpligt. Regeringens avsikt är därför att ge forskningsfinansiärerna i fortsatt uppdrag att i samråd med universitet och högskolor arbeta vidare med utvecklingen av modellen för att möjliggöra ett införande från 2024. Regeringen återkommer i kommande budgetpropositioner om fördelning av medel enligt den nya modellen."

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

De fem profilområden som GU valt ut är:

A Sustainable Digital Society

Age-related disease and therapy development

Cultural Heritage and Sustainability: towards an integrated approach (CULTSUS)

Molecular Life Science

UGOT Ocean

Preliminär tidsplan:

Januari 2023

Kort ansökan med beskrivning av inriktningen på GU:s profilområden skickas till VR.

Februari–maj 2023

Fullständig ansökan om profilområden skickas till VR.

Augusti 2023

Deadline för Vetenskapsrådets sakkunniga experter att lämna sina bedömningar över ansökningarna.

Januari 2024

Resultatet från kvalitetsbedömningen skickas från Vetenskapsrådet till Regeringskansliet.

Bredd och spets på GU:s marina forskning

Den marina forskningen UGOT Ocean är ett av de profilområden som rektor nu har fattat beslut om att gå vidare med. Det välkomnas av Kajsa Tönnesson, doktor i marin ekologi och föreståndare för Havsmiljöinstitutet.

– FÖR ATT LÖSA de stora utmaningar vi står inför när det kommer till havet behöver vi tvärvetenskapliga samarbeten, både nationellt och internationellt. Där står GU och Havsmiljöinstitutet väl rustat och kan bidra ännu mer än vad vi gör, säger Kajsa Tönnesson.

Under hösten har frågan om vilka områden som ska utses till särskilda forskningsprofiler vid GU utretts. Nu har alltså rektor fattat beslut i frågan och som väntat blev den marina forskningen, under arbetsnamnet UGOT Ocean, ett av de ämnesfält man väljer att gå vidare med.

- Ett marint profilområde kan skapa en långsiktighet i vårt arbete och ge GU nya möjligheter till utveckling av marin forskning, utbildning och samverkan, säger Kajsa Tönnesson. För att få ta sig an ett profilområde ställs ett antal krav på lärosätet; den befintliga forskningen inom området ska vara stark och det ska finnas utvecklingspotential. GU är redan idag störst i landet inom marin forskning och utbildning, med några av Sveriges främsta forskare inom området, och även om en stor del av arbetet bedrivs på Naturvetenskapliga fakulteten, sker också mycket på Handelshögskolan, HDK-Valand och Humanistiska- och Utbildningsvetenskapliga fakulteterna.

Foto: PRIVAT

Kajsa Tönnesson

- GU har goda möjligheter vad gäller utveckling och besitter en stark drivkraft. Och med över 350 forskare som bedriver någon typ av marin forskning finns både bredden och spetskunskapen, säger Kajsa Tönnesson.

PÅ HDK ÄR FLERA medarbetare involverade i en rad olika projekt om havet, något som hon välkomnar.

- Vi behöver nå människor på olika sätt. Konstnärliga berättelser om havet och kopplingen till historia har också en central roll i det här arbetet. Inte bara siffror och fakta.

Förutsättningarna för samverkan med det omgivande samhället, exempelvis med Havs- och vattenmyndigheten, är också faktorer som har spelat in för att göra UGOT Ocean till ett starkt förslag, tror Kajsa Tönnesson. Dessutom fick Havsmiljöinstitutet tidigare i år ett förnyat regeringsuppdrag, med tio års förlängning. Vid GU finns också Centrum för Hav och samhälle som, precis som Havsmiljöinstitutet, jobbar för bred samverkan. Därmed har GU säkrat långsiktigheten kring den marina samverkan.

– HAVSMILJÖINSTITUTET kan fortsätta att stötta i de utmaningar vi står inför vad gäller havsfrågor och bidra till långsiktighet inom GU:s marina verksamhet.

Att GU dessutom har fått tillskott i form av forskningsfartyget Skagerak och sedan länge har forskningsstationerna Kristineberg och Tjärnö, med några av Europas största och mest moderna fältstationer, är också parametrar som har betydelse.

- De här stationerna skapar goda förutsättningar och bjuder in till en internationell arena, många forskare från hela världen kan komma dit och utnyttja stationernas många tekniska och praktiska möjligheter, säger Kajsa Tönnesson.

Text: **Hanna Jedvik**
Foto: **Anna-Lena Lundkvist**

Så ska GU spara el i vinter!

Släck belysning, datorer och annan utrustning när du går för dagen. Vädra inte i onödan och använd inte extra element. Det är några råd från den arbetsgrupp som fått i uppdrag att se över energianvändningen vid GU.

– Vår uppgift är inte att komma med pekpinnar utan att synliggöra energiförbrukningen och ge goda råd, förklarar Dan Ekstrand och Henric Snygg.

FÖR ATT MINSKA risken för elbrist i vinter har regeringen bestämt att de flesta statliga myndigheter ska spara energi.

- Fram till och med mars nästa år ska myndigheterna rapportera elförbrukning den 15 varje månad, vilket ska jämföras med samma månad 2018, förklarar Dan Ekstrand, enhetschef på serviceenheten.

Enligt de siffror som GU rapporterat var elförbrukningen i oktober cirka 7 procent lägre, jämfört med oktober 2018. November visar ännu bättre resultat, 14 procent lägre än november 2018. Resultatet påverkas av flera faktorer, förklarar Dan Ekstrand.

– DELS HAR VI minskat något på lokalytan på senare tid, dels har hösten varit ovanligt varm. Men fastighetsägarna har också genomfört flera energibesparande åtgärder sedan 2018., så vi går åt rätt håll.

För att hålla ihop besparingsarbetet har universitetsdirektör Anna Lindholm tillsatt en arbetsgrupp, under ledning av Dan Ekstrand. Gruppen ska föra en dialog dels med Akademiska Hus och Higab, som äger cirka 50 respektive cirka 30 procent av fastighetsbeståndet, dels med dekaner, prefekter och motsvarande ute i verksamheten.

Gruppen har också till uppgift att föra ut information och ge råd till medarbetare och studenter, förklarar Henric Snygg, chef på campus Lorensberg.

– FASTIGHETSÄGARNA ÄR väldigt engagerade och ger allt stöd vi behöver. Akademiska Hus har exempelvis gjort en stor satsning på solpaneler och planerar också att byta ut gammal armatur mot LED-belysning där det är lämpligt; det gäller ju att tänka hållbart också, och inte ta bort fungerande utrustning i onödan.

Vilka råd ger då arbetsgruppen? Det mesta handlar om ganska enkla saker, berättar Henric Snygg.

- Släck lampor, datorer och annan utrustning innan du går hem. Om du är sist ut, gå en runda i korridoren och kolla så att allt är släckt. Jobbar du i labb, se till att dragskåp och dragbänkar är ordentligt stängda när de inte används. Frysskåp bör användas så effektivt som möjligt. Är du student och pluggar sent kanske du kan sitta i biblioteket tillsammans med andra och därmed få ner elförbrukningen.

MÅNGA SÄTTER IN separata element i sina rum när det är kallt. Men det ska man inte göra, förklarar Henric Snygg.

- Dels drar extra element väldigt mycket el, dels påverkar de byggnadens ventilationssystem, som är inställt på en viss temperatur. Ett extra element får systemet att börja jobba för att kyla ner rummet och så är man inne i en ond spiral.

Just frågan om sänkt inomhustemperatur oroar många, berättar Dan Ekstrand.

- Vi har kommit fram till att det är mer effektivt att se över ventilationen än att sänka temperaturen. I många lokaler står ventilationen på från klockan fyra på morgonen till klockan elva på kvällen. Det skulle innebära en stor besparing om den drogs ner när lokalerna inte används.

Den institution som använt mindre el än beräknat får alltså tillbaka pengar som kan användas till utbildning och forskning.

DAN EKSTRAND

ATT SPARA EL är viktigt av många skäl, också ekonomiska, påpekar Dan Ekstrand.

- Elräkningen är en del av lokalkostnaden som stäms av i augusti/september. Den institution som använt mindre el än beräknat får alltså tillbaka pengar som kan användas till utbildning och forskning.

Att släcka en lampa kan tyckas som en ganska obetydlig insats för att spara energi.

- Men så ska man inte tänka, påpekar Henric Snygg. Vi har alla ett ansvar och en liten åtgärd är också en åtgärd.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Energigruppen består av Dan Ekstrand, enhetschef på serviceenheten, Marianne Dalbro, GMV, Johan Lindfors, Lennart Ahlkvist och Sara Sandbacka, GU Fastigheter samt campuscheferna Henric Snygg, Marianne Lextorp, Björn Hildenwall och Lina Hedenberg.

Höjda kostnader inget hot mot GU

Inflationen driver upp priser på lokaler, resor och utrustning. Till det läggs en hyresökning på 100 miljoner kronor för nästa år samt skenande elpriser. Men enligt ekonomichef Peter Tellberg står GU väl rustat för att möta inflationen och ökade kostnader.

INFLATIONEN ÄR DEN högsta på 30 år. I början av hösten låg den på nästan 10 procent. Det innebär att allt har blivit 10 procent dyrare. Men för GU:s del kan det dröja innan prisökningarna blir kännbara, påpekar Peter Tellberg.

- De ramavtal vi har tecknat för olika tjänster och varor löper på. Först när en ny upphandling görs justeras prisnivån upp. Inom andra områden, exempelvis resor, märks prisökningarna redan nu.

Med tanke på att GU lägger omkring 100 miljoner kronor på resor innebär inflationen ett påslag på 10 miljoner kronor. Även inköpen av dyrare utrustning kan bli kraftigt fördyrade, med tanke på att den amerikanska dollarn ökat med 20 procent i värde gentemot den svenska kronan. Den osäkra världsmarknaden innebär även att leveranstiderna för beställd utrustning blir längre än väntat.

När det gäller hyreskostnaderna pekar prognosen på en kraftig ökning nästa år. Idag räknar ekonomichefen med höjda hyror på cirka 100 miljoner En stor del, cirka 30-35 miljoner, står nya Natrium för som Naturvetenskapliga fakulteten flyttar in i augusti 2023. För exempelvis Sahlgrenska akademin blir höjningen omkring 13 miljoner. Hur stor den de facto blir beror på inflationen.

- Oavsett orsakerna - pandemi, krig eller arbetslöshet - är 100 miljoner kronor ändå 100 miljoner, även om det är oklart vilka som blir mest drabbade.

Under hösten har de skenande elpriserna varit en stor samhällsfråga. Men elen är ingen stor utgiftspost, den står inte ens för 1 procent av alla kostnader. 2021 var elpriserna för GU totalt 22 miljoner, i år uppskattas de bli 29 miljoner kronor. Det som komplicerar läget är att universitetet har 90 olika hyresavtal och 26 olika hyresvärdar. I vissa fall ingår el, vatten och uppvärmning. Vissa elpriser är låsta, andra inte.

EN AV DE verksamheter som påverkas är Experimentell biomedicin (EBM), inom Sahlgrenska akademin, där elkostnaden beräknas bli cirka 3 miljoner kronor högre under 2023.

Enligt Marie Hornfelt, chef för Core Facilities och föreståndare för EBM, är det dock svårt att göra större besparingar, då verksamheten är strikt lagreglerad med särskilda krav på belysning, temperatur och ventilation.

- I ett kortare perspektiv är det svårt att spara på energi men tillsammans med Sahlgrenska akademin och Akademiska Hus bedriver vi sedan flera år ett kontinuerligt arbete för att minska verksamhetens klimatavtryck. Det finns exempelvis planer på att gå

Marie Hornfelt

Det finns exempelvis planer påatt gå över till LED-belysning, ett arbete som nu kommer att påskyndas

MARIE HORNFELT

Morgan Palmqvist

Det innebär att GU nu har bättre förutsättningar att kunna ta ansvar för och hantera dessa kostnadsökningar.

MORGAN PALMQVIST

över till LED-belysning, ett arbete som nu kommer att påskyndas.

Marie Hornfelt pekar också på att man redan har gjort flera åtgärder för att spara energi, bland annat infört direktventilerande bursystem och teknik för att återvinna värme i utgående luft. Men det räcker inte, menar hon.

– FÖR ATT KUNNA reducera vår klimatpåverkan ytterligare och kunna göra större energibesparingar krävs ombyggnation och investeringar i ny teknik och utrustning. Förstudier för en ombyggnation av EBM har genomförts tillsammans med fastighetsägaren och vi hoppas kunna påbörja arbetet under 2024.

De höjda priserna slår dessutom hårt mot Universitetsbiblioteket som till stor del köper e-medier och prenumerationer i utländsk valuta. Hittills i år motsvarar ökningen 1,8 miljoner kronor.

- Vi är inte klara med analysen av vad det innebär för kommande år, säger överbibliotekarie Morgan Palmqvist. De stora avtalen för tidskrifter och databaser betalas i början av året och vilka valutakurser det handlar om vet vi förstås inte i dagsläget.

Dessutom underlättar införandet av en ny styr- och finansieringsmodell som liknar den i Uppsala, Lund och Umeå.

- Det innebär att GU nu har bättre förutsättningar att kunna ta ansvar för och hantera dessa kostnadsökningar så att forskningen inte drabbas, säger Morgan Palmqvist.

FRÅGAN ÄR DOCK hur stora konsekvenserna i realiteten blir. GU har totalt ett balanserat kapital på drygt 1,5 miljarder kronor. Den största delen, 620 miljoner, ligger på Sahlgrenska akademin, huvudsakligen inom forskning som ännu inte har realiserats. Enligt Kristina Johansson, ekonomichef på Sahlgrenska akademin, kan endast en liten del användas för att dämpa hyreskostnader och andra prisökningar.

- En stor del av kapitalet är medel avsedda för enskilda forskare eller särskilda strategiska satsningar. En stor del av medlen kan vara öronmärkta för framtida rekryteringar, säger hon.

Den stora bufferten är också ojämnt fördelad inom universitetet. Inom exempelvis Sahlgrenska akademin har fyra institutioner (kliniska vetenskaper, medicin, neurovetenskap och fysiologi samt biomedicin) ett överskott på cirka 100 miljoner sparade vardera. Institutionen för vårdvetenskap och hälsa har minst buffert och står inför utmaningar om kostnaderna fortsätter att skena.

Även om det finns en stor oro är det ekonomiska läget gott, sammanfattar Peter Tellberg.

- Vi har ett stort kapital men läget kan förändras snabbt. Det som oroar är alla nybyggen som leder till högre hyror men en kommande lågkonjunktur kanske räddar oss, om vi får ett utökat utbildningsuppdrag.

FAKTA

GU omsätter cirka 7,4 miljarder kronor.

64 procent är löner.

10 procent är lokalkostnader.

23 procent är övriga kostnader.

Allan Eriksson
Elin Lindström Claessen

”En välskött ekonomi”

De sämre tiderna får GU att skruva ner prognosen. I stället för ett planerat överskott på 90 miljoner kronor förväntas det landa på 60 miljoner. Men i stort sett ser det stabilt ut, bedömer ekonomichef Peter Tellberg.

SOM ALLA ANDRA drabbas GU också av högre driftkostnader, i form av höjda hyror och skenande elkostnader. En annan konsekvens är att det har blivit dyrare att resa och att köpa in utrustning.

- Alla fakulteter redovisar ett lägre resultat än väntat men det är än så länge ingen anledning till oro. Vi har en välskött ekonomi och vår forskning är attraktiv, säger Peter Tellberg.

De flesta siffror pekar i rätt riktning. Omsättningen på nästan 7,4 miljarder kronor är ett nytt rekord. Forskningsintäkterna ligger på en fortsatt hög nivå och inom utbildning gör universitetet en liten överproduktion på 6 miljoner kronor av totalt 2,4 miljarder kronor.

- Mer prick på än så kan vi inte komma. Vi gör precis det som vi ska göra och minskningen beror på att de tillfälliga helårsstudieplatser vi fick på grund av pandemin inte längre delas ut. Även om det har varit en liten avmattning utbildar vi fler än 2019.

Peter Tellberg gör bedömningen att fyra av åtta fakulteter kommer att nå sitt utbildningsuppdrag för 2022. Den fakultet som har störst problem är Utbildningsvetenskapliga som har svårt att fylla platserna inom lärarutbildningen, vilket innebär att fakulteten får återbetala 17 miljoner kronor.

EN TYDLIG TREND är att antalet anställda har ökat de senaste åren, även om det nu verkar ha avstannat. Jämfört med motsvarande tid förra året är ökningen endast 12 heltidsanställda. Det är svårt att veta exakt vad det beror på, menar Peter Tellberg.

- Vi hade förväntat oss fler anställningar med tanke på att restriktionerna kring pandemin varit över i nästan ett år och det finns ett stort forskningsåtagande. En positiv signal är dock att doktoranderna fortsätter öka inom nästan alla fakulteter, med 17 årsarbetare. Ungefär lika stor är ökningen bland teknisk och administrativ personal.

Om prognosen står sig kommer universitetet vid årets slut att ha ett balanserat kapital på strax över 1,5 miljarder kronor.

- Men man ska komma ihåg att situationen ser väldigt olika ut. Det är förestående att fakulteterna inte vill förbruka allt kapital, bland annat med tanke på kostnaderna för alla nya lokaler, säger Peter Tellberg.

En bedömning är att Konstnärliga fakultetens lokalkostnader kraftigt kommer att öka i samband med flytten.

Allan Eriksson

Doktorandernas arbetsmiljö i fokus

Doktorander har en högre sjukfrånvaro än andra och 30 procent är obekväma med att föra fram kritik. Nu presenteras resultatet av ett projekt med sex fokusområden, som ska förbättra doktorandernas arbetsmiljö.

PILLE STRAUSS-RAATS, utvecklingsledare på personalenheten inom arbetsmiljö och hälsa, har färska erfarenheter från tiden som doktorand. Förra året blev hon, efter lång tid, klar med sin avhandling om hur flexibla arbetsformer påverkar arbetsmiljön och måendet i organisationer som använder bemanningsföretag.

Målet med arbetet är att visa på problem och ge exempel på möjliga lösningar för att förbättra arbetsmiljön för doktoranderna.

- Doktorander är en utsatt grupp och det är många som går in i väggen, särskilt mot slutet. De befinner sig ju mitt emellan studietid och arbetsliv, men det glöms ofta bort. Kraven att producera är högt ställda, samtidigt som de är längst ner i den akademiska hierarkin. Istället för att bara erbjuda kurser i mindfulness borde man försöka förbättra situationen på organisations- och systemnivå.

ARBETET SKA presenteras på Medarbetarportalen under december månad.

- Tanken är att samla allt i en kunskapsbank som ska hållas levande. Det stora arbetet börjar egentligen nu. Det började som ett projekt men kommer nu vara en del av ett pågående arbete. Det finns förstås inte bara en lösning som fixar allt, förutsättningarna ser olika ut vid GU. Men vi kan lära mycket av varandra.

Pille Strauss-Raats har gått igenom de undersökningar som gjorts de senaste åren, bland annat ST:s från 2021 som tog tempen på doktorandernas arbetsmiljö och Göteborgs universitets doktorandkommittés undersökning (GUDK) om hur forskarstuderade påverkades av pandemin.

> **Doktorander är en utsatt grupp och det är många som går in i väggen.**
>
> PILLE STRAUSS-RAATS

– DOKTORANDENS eget ansvar för sin arbetsmiljö och hälsa betonas ofta, medan betydelsen av organisatoriska faktorer avfärdas. Vi måste börja diskutera vad som är doktorandernas arbetsmiljö: är det förmågan att uthärda stress, ha en stor skärm och ergonomisk stol, eller det chansen att utveckla sina kunskaper i lagom takt och ingå i en akademisk gemenskap.

Hon menar att det finns en tystnadskultur på GU som gör det svårt för doktorander att söka och få hjälp.

- I ST:s undersökning framgick det tydligt att dokto-

– Det skulle underlätta om forskarutbildningen betraktades som en del av en högre utbildning, som det egentligen är, säger Pille Strauss-Raats på personalenheten.

rander vid GU kände att deras åsikter inte tas på allvar. Hela 30 procent svarade att de inte skulle vara bekväma med att föra fram kritiska synpunkter. Det är allvarligt.

RESULTATET HAR sammanställts i sex fokusområden: Hög arbetsbelastning, osäker position, inkludering och utanförskap, relation med handledare, likabehandling och diskriminering och till sist fysisk arbetsmiljö. Under varje område finns goda exempel, som kan inspirera andra.

Hon framhåller att mycket har blivit bättre de senaste åren. Det finns gemensamma regler, bland annat kring den individuella studieplanen men också kring handledarens funktion. Samtidigt påpekar hon att det kan vara svårt att förändra ett system inifrån och att det tar tid.

För att hantera arbetsbelastningen har några institutioner infört introduktionsprogram för nya doktorander, att hålla kurser i att planera sin tid och att införa ett mer flexibelt sätt att kombinera kurser med fältarbete.

Doktorandanställningen är en tillfällig anställningsform med inbyggd osäkerhet. Det är inte så konstigt att många mår dåligt av den osäkra positionen, men det finns också en brist på transparens, menar Pille Strauss-Raats.

– NÄR DET GÄLLDE förlängning av doktorandtiden, som en konsekvens av pandemin, fattades det olika beslut beroende på var man var doktorand. Det var inte heller tydligt vad som låg bakom besluten.

Den individuella studieplanen är ett viktigt arbetsmiljöredskap, framhåller Pille Strauss-Raats.

- Det har absolut gjorts förbättringar de senaste åren men mycket återstår. Det verkar finnas olika tolkningar av regelverket både av handledare och doktorander. Men det är viktigt att doktoranderna känner sig inkluderade i den gemensamma arbetsmiljön.

Hela 40 procent av doktoranderna är från ett annat land. Trots att GU officiellt strävar efter tvåspråkighet är det många utländska doktorander som känner sig utanför.

- Därför är det viktigt att informationen som går ut är på både språken, vi kan inte utgå ifrån att alla förstår svenska. Dessutom kan man inte förvänta sig att någon ska kunna undervisa på svenska efter bara ett eller två år samtidigt som man ska forska och läsa kurser. Att inte kunna undervisa försvårar dessutom möjligheterna att meritera sig, vilket i sin tur påverkar framtida arbetsutsikter.

ETT FÖRSLAG SOM lyfts fram är att nya doktorander skulle få stöd av en mer erfaren forskarstuderande som mentor. Ett annat sätt att utlysa ett antal anställningar på en gång, så att flera börjar samtidigt. På så sätt kan de stötta varandra, menar Pille Strauss-Raats.

En annan viktig fråga rör relationen med handledaren. Den senaste undersökningen visar att 31 procent av de kvinnliga doktoranderna ser att behov av förbättrat handledarskap, mot 18 procent av de manliga studenterna.

- Matchningen mellan doktorand och handledare är inte alltid lyckad. Det borde finnas tydliga regler om byte av handledare utan att det behöver bli personligt. På exempelvis Pedagogen har de skapat ett doktorandråd och utvecklat en checklista över vad parterna kan förvänta sig av processen från båda sidor. Det borde också finnas rutiner för vad som händer när en handledare blir sjuk.

Det finns mycket kvar att göra när det gäller diskriminering och likabehandling, säger Pille Strauss-Raats. Kvinnliga doktorander är mer utsatta.

- 27 procent av de kvinnliga doktoranderna upplever att de alltid blir behandlade rättvist, jämfört med 40 procent av männen. Att fyra procent av GU:s doktorander har upplevt någon form av hot om våld är också oroande. I vår vägledning finns flera praktiska exempel på hur man hanterar problemet.

NÄSTA arbetsmiljöundersökning, som går i början av nästa år, kommer att innehålla en särskild del som rör doktorandernas arbetsmiljö.

- Lärdomarna av den undersökningen kommer att vara en viktig del i den kunskapsbank som vi bygger upp för att förbättra deras arbetsmiljö, säger Pille Strauss-Raats.

Text: **Allan Eriksson**
Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Doktorander vid GU

Det finns cirka 1 800 aktiva doktorander. Medelåldern är: 33. Könen är jämt fördelade. 73 procent är gifta eller bor tillsammans med en partner.

40 procent har utländsk bakgrund.

60 procent studerar på heltid. 80 procent arbetar mer än 40 timmar i veckan.

Doktorander står för en tredjedel av all forskning i Sverige.

Foto: PRIVAT

Sanskriti Chattopadhyay, doktorand vid enheten för film, fotografi och litterär gestaltning vid HDK-Valand, tycker att arbetet är ett stort steg i rätt riktning.

– DET ÄR MYCKET lovvärt att personalenheten går på djupet och identifierar vilka som är kärnproblemen och hur man kan åstadkomma en bättre arbetsmiljö på institutionsnivå. Istället för att se doktorandernas frågor som separata sätter man dem i ett bredare perspektiv. På så vis skapar man en medvetenhet och får igång ett ökat samarbete och utbyte mellan olika fakulteter och nivåer inom administrationen.

Sanskriti Chattopadhyay betonar att det redan finns mycket information och statistik om doktorandernas arbetsmiljö, men att det är en stor poäng att samla allt på ett ställe.

– JAG HAR STORA förhoppningar om att arbetet ska leda till ett ökat utbyte av information och goda exempel. Det är viktigt att ha ett mer positivt och konstruktivt arbetssätt, där man tillsammans diskuterar och kommer fram till olika lösningar.

Sahlgrenskas forskare i topp

Bland de forskare som är mest citerade i hela världen finns 13 vid GU, åtminstone enligt analysföretaget Clarivate Analytics. Alla utom en kommer från Sahlgrenska akademin och KI är det enda lärosäte i Sverige som har fler namn på listan.

I TOPP BLAND GU-forskare finns Karl Swedberg, professor emeritus i kardiologi och vårdvetenskap, som under drygt 40 år lett ett stort antal internationella kliniska interventionsstudier. Hans mest citerade artikel är från 1987 och publicerad i prestigefulla *New England Journal of Medicine*. Den visar att ACE-hämmare väsentligt kan förlänga livet på patienter med svår hjärtsvikt.

- Artikeln bygger på en ganska liten studie på 250 patienter men fick ett enastående genomslag och stor betydelse för behandlingen av dessa patienter. Sedan dess har jag publicerat drygt 400 artiklar om hjärtsjukdom.

Det gäller att publicera sig i välrenommerade tidskrifter och skriva en artikel som visar ett resultat, positivt eller negativt, samt ha korrekt dokumentation, betonar Karl Swedberg.

– ALLA TYPER AV resultat är viktiga, även de som inte visar önskad effekt.

På andra och tredje plats finns Gunnar C. Hansson, professor i medicinsk kemi och cellbiologi, samt hans tidigare doktorand, Malin E. V. Johansson, professor i biomedicinsk laboratorievetenskap. Skälet till att de hamnar så högt är en artikel från 2008, publicerad i tidskriften *Proceedings of the National Academy of Sciences* (PNAS), berättar Malin E. V. Johansson.

- Artikeln bröt ny mark genom att visa att det är det skyddande slemlagret, mukus, som håller borta de flesta bakterier från cellytan i tarmen. Den tidigare uppfattningen var att immunsystemet känner igen bra och dåliga bakterier.

Forskning om tarmens sjukdomar är ett viktigt område, påpekar Malin E. V. Johansson.

– BEHANDLINGAR MOT exempelvis ulcerös kolit riktar in sig på symtomen. Men för att verkligen förstå vad som gått fel vid sjukdom måste man skaffa sig grundläggande kunskap om hur kroppen fungerar.

De flesta artiklar tappar med åren läsare, men just artikeln i PNAS ligger fortfarande i topp, förklarar Gunnar C. Hansson.

- Ofta är det översiktsartiklar som blir mest lästa, eller artiklar inom klinisk forskning eftersom de vänder sig till fler forskare. Att vår text är så uppskattad är därför anmärkningsvärt men beror på att den är så grundläggande och därför intressant för alla som håller på med tarmbakterier.

Hårt arbete är nyckeln till framgång, påpekar Gunnar C. Hansson.

- Men det gäller också att intressera sig för lite ovanliga områden. Om alla springer åt samma håll är chansen liten att hitta något nytt.

Också Fredrik Bäckhed, professor i molekylärmedicin, forskar om tarmfloran. Han finns med på listan hela två gånger: inom området mikrobiologi samt inom molekylärbiologi och genetik.

– DET BERÖR PÅ att vår forskning är så bred och sträcker sig över flera discipliner. Främst två artiklar citeras ofta: en om tarmflorans utveckling hos små barn och en om tarmflorans förändring vid ämnesomsättningssjukdomar, som typ 2-diabetes.

2011–2021	Publiceringar	Högt citerade artiklar
Karl Swedberg	316	20
Gunnar C. Hansson	121	11
Malin Johansson	74	13
Petia Kovatcheva-Datchary	29	9
Joakim Larsson	120	16
Jan Lötvall	226	10
Henrik Nilsson	89	16
Marcus Ståhlman	89	5
Valentina Tremaroli	54	17
Fredrik Bäckhed	175	42
Ulf Andreasson	144	16
Kaj Blennow	622	49
Michael Schöll	74	12

Även om det är roligt att hamna högt på en prestigefull lista, betyder inte placeringen något speciellt i det vardagliga arbetet, förklarar Fredrik Bäckhed.

ATT HA MÅNGA forskare på Clarivate Analytics lista kommer sannolikt att påverka GU:s plats i Academic Ranking of World Universities, berättar utredaren Magnus MacHale-Gunnarsson.

- Där ligger vi redan på plats 139. Hur mycket vi kommer att stiga är svårt att säga, men 10-20 placeringar är inte osannolikt, förutsatt att vi inte sjunker i andra indikatorer.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Om alla springer åt samma håll är chansen liten att hitta något nytt.

GUNNAR C. HANSSON

FAKTA

Analysföretaget Clarivate Analytics publicerar årligen en lista över de forskare vars publikationer under en tioårsperiod refererats mest inom 21 områden samt ett tvärvetenskapligt område. Årets lista baseras på publikationer 2011–2021. För att hamna på listan måste forskaren ha både många citeringar och många högciterade artiklar enligt ett komplicerat beräkningssystem. Totalt omfattar listan 6 938 forskare i hela världen.

Bland svenska lärosäten har KI med flest forskare (17), följt av GU (14) och Lunds universitet (6). Universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping och SLU har 5 namn vardera.

Två forskare är med i mer än ett område: Fredrik Bäckhed, GU (2 områden), och Anders Hagfeldt, Uppsala universitet (3 områden).

Vetenskapsrådet söker excellens

Nu gör Vetenskapsrådet en utlysning av medel till excellenta centrum. Den vetenskapliga bedömningen görs i två steg där tonvikten i första steget ligger på organisationsstrukturen.

– Det handlar om ett annorlunda sätt att satsa inom det svenska anslagssystemet. Målet är att skapa helt nya forskningsområden, förklarar Mattias Marklund, vetenskapligt ansvarig för utlysningen.

DET GÄLLER ATT ställa en riktigt stor fråga och sedan göra en bedömning av vad man kan tänkas behöva för att kunna ge ett svar, förklarar Mattias Marklund, professor i teoretisk fysik vid GU samt huvudsekreterare för natur- och teknikvetenskap vid VR.

- Vad är livets ursprung? är ett exempel på en riktigt stor fråga. Men den idé man skickar in måste förstås inte vara så väldigt fundamental, det viktiga är att forskaren verkligen har ett brinnande intresse för sitt problem. Vetenskapsrådet har inga som helst önskemål kring den tematiska riktningen, så det är ingen idé att försöka anpassa sin fråga till det man kanske tror att vi vill ha.

De sökande ska vara enskilda forskare, som dessutom bjuder in 2-4 andra forskare för att de gemensamt ska ta sig an den stora forskningsfrågan. Samtliga forskare ska vara verksamma vid en svensk organisation som uppfyller de krav som Vetenskapsrådet ställer för att få bidrag.

Mattias Marklund

- Bidraget får inte gå till de sökandes löner. Däremot kan det användas till extern expertis som man vill få in i det svenska systemet och till rekrytering av yngre forskare. Medlen delas ut under fem år; förhoppningsvis kommer de att förlängas över ytterligare en femårsperiod. Som mest går det att söka sex miljoner kronor om året.

RIKTIGT STORA FRÅGOR är ofta tvärdisciplinära, påpekar Mattias Marklund.

- Tvärvetenskap kan innebära väldigt olika saker; även ett projekt med bara två matematiker, där den ene ägnar sig åt ren och den andre åt tillämpad matematik, kan vara tvärvetenskapligt. Inte heller när det gäller detta har Vetenskapsrådet någon bestämd uppfattning. Men frågan ska vara så bred att den inte går att besvara inom det egna gebitet.

Bedömningen görs i två steg, där det första handlar om organisation och förmåga att genomföra idén.

– DEN GÖRS AV EN panel på cirka 15 personer som representerar en bredd av ämnen men som också har erfarenhet av vetenskapliga centrum. I det första steget tittar man framför allt på de medverkande forskarnas kompetens, genomförandeplan och struktur. I det andra steget läggs tonvikten på vetenskaplig granskning av huruvida idén verkligen kan bidra till något nydanande inom svensk forskning.

Beslut fattas i slutet av juni nästa år. Forskningsmedlen börjar betalas ut i januari 2024.

- Att utdelningen dröjer ett halvår efter att beslutet fattats beror på att den organisation som fått anslaget måste få rimlig tid att förbereda satsningen.

Vetenskapsrådet gjorde stora satsningar på excellens även 2006 och 2008, de så kallade Linnéstöden. En utredning visar att de miljöer som fick pengar då varit mycket framgångsrika. Men bidragen har också fått kritik, bland annat för att de gynnade främst medicin och naturvetenskap och för att endast ett fåtal kvinnliga forskningsledare fick anslag.

– JAG HOPPAS OCH tror att det blir annorlunda den här gången, säger Mattias Marklund. Bedömargrupperna kommer verkligen att anstränga sig för att tänka så öppet och fritt som möjligt. Stora satsningar behövs, bland annat för att kunna bygga dyr och komplicerad infrastruktur. Men man måste ha en mix, även mindre enskilda bidrag är viktiga för att forskare ska komma igång och börja bygga något större.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Vetenskapsrådet satsar på upp till 10 excellenta centrum som ska ta sig an verkligt stora och nydanande frågor och som bidrar till högre utbildning. Alla områden som Vetenskapsrådet finansierar kan komma i fråga. Bidragstiden är på 5 år, som möjligen kan utökas med ytterligare 5 år. Beloppet är 4–6 miljoner kronor per år. Upp till 10 bidrag kommer att beviljas.

Beslut fattas senast i slutet av juni 2023 och bidragsperioden börjar i januari 2024.

Bra lön och schyssta villkor

Olof Hallonsten trött-nade på gnället om urholkade resurser och minskade basanslag och bestämde sig för att ta reda på hur det egentligen låg till. Nu har han skrivit en veten-skaplig artikel som visar att det kanske är dags att sluta klaga. Är det kanske till och med så att universiteten får för mycket pengar och att lönerna är för höga?

BASANSLAGEN FÖR forskning minskar, finansieringen av undervisningen urholkas och administratörerna tar över. Sådana påståenden, ofta framförda av lektorer och professorer, är allmängods på debattsidor, sociala medier och i universitetens korridorer. Olof Hallonsten, lektor vid Lunds universitet, minns till och med hur han gick en vidareutbildning för några år sedan och föreläsaren slentrianmässigt påstod att fakultetsmedlen minskar. Hallonsten räckte upp handen direkt.

- Det är ju inte sant. Fakultetsmedlen minskar i förhållande till externa medel, men de ökar i reella tal varje år, även i förhållande till inflationen, säger Olof Hallonsten.

Sanningen är att basanslaget för forskning och forskarutbildning har ökat med drygt 70 procent de senaste 20 åren medan de samlade externa medlen för forskning mer än dubblerats. Samtidigt har lärosätenas samlade intäkter ökat från 48,9 till 82,6 miljarder kronor.

Olof Hallonsten fick klart för sig hur det låg till när han intervjuade den tidigare utbildningsministern Lars Leijonborg för flera år sedan. Leijonborg hävdade att den borgerliga regeringen under 00-talet genomfört den största ökningen av forskningsresurser någonsin.

– JAG GICK IN I UKÄ:s databas *Högskolan i siffror* och tröskade genom siffrorna. Och det visade sig att det han sagt var sant. Anslagen till forskning ökade med fem miljarder på bara några år, något som inte uppmärksammades speciellt mycket på den tiden.

Som organisationsforskare, delvis specialiserad på just universiteten, har Olof Hallonsten återigen grävt i UKÄ:s databas och sammanställt lönestatistik från SULF över de senaste 20 åren. Denna gång för att på ett vetenskapligt sätt redogöra för ”vart pengarna tagit vägen” i en artikel som publicerats i tidskriften *Quality in Higher Education*. Och sanningen är att en del av pengarna verkar ha gått till sådana som han själv. Snittlönerna för professorer och lektorer har stigit med ungefär 30 procent.

– JAG TYCKER ATT jag har det jättebra med bra lön och schyssta arbetsvillkor. Jag är medveten om att det kan vara annorlunda på andra ställen. Jag vet till exempel att de gamla lärosätena, kanske ett tiotal, säkert får 90 procent av forskningspengarna.

- Men det är just därför jag har velat göra den här artikeln, för att skapa en diskussion kring hur sambanden ser ut. Mina siffror presenterar grundförutsättningarna, nu får någon annan gärna ta vid och titta mer detaljerat på lärosätesnivå, ämnesområdesnivå och så vidare, säger Olof Hallonsten.

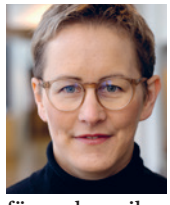

På Göteborgs universitet är **Susanne Dodillet**, lektor på institutionen för pedagogik och specialpedagogik, ganska förbannad över lönespridningen på sin egen institution.

- Folk som disputerat ganska nyligen, men som lämnat universitetet och sedan kommit tillbaka efter något år, får högre lön än sådana som disputerat här på 00-talet och stannat. De som gjort en ren akademisk karriär missgynnas. Det handlar om flera tusen kronor i löneskillnad för samma arbete.

ORÄTTVISORNA MED den individuella lönesättningen irriterar, annars tycker egentligen Susanne Dodillet som Olof Hallonsten. Universitetsanställda har det bra. Kanske får de till och med för mycket lön.

- Ligger höga forskarlöner verkligen i skattebetalarnas intresse? På ena sidan har vi arbetare som sliter för samhället och på den andra den forskande medelklassen som har angenäma arbeten, högt anseende och bra lön. Men mitt intryck är att varken pengar, prestige eller bekvämligheter främjar det kritiska tänkande som skattebetalarna borde få för sina pengar.

Och den ”forskande klassen” ökar. Enligt Hallonstens statistik har undervisande och forskande personal mer än dubblerats på 20 år.

- Så vad är det för typ av forskning som ökar? Jag tror att mycket handlar om digitalisering, omställning och

> **Fakultetsmedlen minskar i förhållande till externa medel, men de ökar i reella tal varje år även i förhållande till inflationen.**
>
> OLOF HALLONSTEN

forskning som går ut på att göra samhället mer konkurrenskraftigt. Universiteten expanderar men det är inte nödvändigtvis de traditionella verksamheterna som får det bättre ställt. Jag har svårt att tro att idéhistorikerna haft en fantastisk utveckling, medan jag är säker på att mer industrinära verksamheter som IT-universitetet och Chalmers har expanderat. Rädslan för att samarbeta med industrin har försvunnit helt och hållet och det har tillkommit institutioner och hela forskningsområden som är väldigt lukrativa ekonomiskt. Min förmodan är att det är sådana industrinära forskare som drar upp snittlönerna för lektorer till över 50 000 kronor.

Expansionen har skapat en urholkning av den oberoende forskningen, menar Susanne Dodillet.

- Det stora tillskottet är riktad forskning. Den senaste

Foto: KENNET RUONA

Olof Hallonsten

forskningspropositionen är till exempel länkad till *Horizon Europe* där det är tydligt att universiteten ska bidra till att lösa redan definierade samhällsutmaningar i samverkan med näringslivet. Det är en skrämmande odemokratisk utveckling. Det är inga pengar vi ska glädjas över. De parasiterar på vår verksamhet och är ett direkt hot mot akademin och den kritiska, fria forskningen.

PÅ HUMANISTISKA fakulteten befinner man sig inte riktigt i samma läge som exempelvis de medicinska fakulteterna, konstaterar Christian Munthe, professor i praktisk filosofi. Här har långt ifrån samma expansion skett med hjälp av externa anslag och strategiska samverkansavtal med regionen och industrin. Men, som sagt, basanslagen har ju också ökat. Och Christian Munthe är själv nöjd, som professor har han en grundläggande forskningstid i sin tjänst oavsett om han drar in anslag eller inte.

– Men det har ju också skett en expansion av antalet lärosäten. Så frågan är hur mycket mer pengar man verkligen fått per verksamhet och per capita?

Frågan är också hur universiteten själva disponerar sina pengar. Det borde diskuteras, tycker Christian Munthe.

– Man bygger till exempel upp enorma marknadsavdelningar, mest för att placera sig bättre i olika rankningar och så vidare. Man har fått för sig att det är viktigt, men det är ganska oklart om det verkligen är det. Marknadsföring ligger inte i kärnuppdraget.

Administratörerna har blivit 5 000 fler på 20 år. Men den undervisande och forskande personalen har växt med ännu fler. Kanske är det ändå dags att sluta klaga på att administrationen tar över?

– JO, DET HÅLLER jag med om, för det viktiga är inte mängden administratörer utan vilken administration som kärnverksamheten kräver. Jag tycker klagomålen ofta är anekdotiska och illa underbyggda. Man har inte tänkt igenom hur ekonomirapportering, säkerhetsarbete och personalhantering och annat fungerar. Jag har varit med om en resa där vi i mina verksamheter gått från en mindre till större administration och det har varit till det bättre. Från början var den underdimensionerad och många saker missköttes. Idag görs saker på rätt sätt av kompetent personal och personligen upplever jag inte att min administrativa arbetsbörda ökat.

Så ligger det någonting i det Hallonsten skriver? Med förbättrade karriärmöjligheter och högre löner har man kanske det rätt bra inom akademin idag?

– Jag kan ju inte jämföra med hur det var förut, men jag är väldigt nöjd. Jag betraktar mig som privilegierad, säger Christian Munthe.

Text: **Lars Nicklason**
Foto: **Johan Wingborg**

Olof Hallonstens statistik

Sedan 2001 har

- **lärosätenas samlade intäkter** ökat från 48,9 till 82,6 miljarder kronor, eller med 68,8 procent
- **basanslaget för forskning och forskarutbildning** (det som brukar benämnas fakultetsmedel) ökat från 12,3 till 21,1 miljarder, eller med 71,7 procent
- **de samlade externa medlen för forskning** ökat från 11,1 till 22,3 miljarder
- **basanslaget för utbildning** ökat från 17,5 till 29,1 miljarder, eller med 66,9 procent
- **det totala antalet registrerade studenter** (genomsnitt vårtermin/hösttermin) ökat med 32 procent: kostnaden per student och år (alltså totala basanslaget för utbildning delat med antal studenter) ökade därmed från 78 201 till 92 054 kronor, eller 17,1 procent
- **lärosätenas personalkostnader** ökat med 85,4 procent
- **den administrativa personalen** ökat med över 5 000 heltidsanställningar eller 58,5 procent
- **undervisande och forskande personal**, vilket innefattar professorer, lektorer, meriteringsanställningar (forskarassistenter, biträdande lektorer och postdoktorer) och ”annan forskande och undervisande personal” (till största delen forskare och forskarassistenter), ökat med nästan 12 000 heltidsanställningar eller 77 procent
- **antalet professorer** ökat med 63,5 procent
- **antalet lektorer** ökat med 73 procent
- **antalet meriteringsanställningar** ökat med 266 procent
- **den genomsnittliga professorslönen** i Sverige ökat från 52 223 kronor till 69 119 kronor
- **den genomsnittliga lektorslönen** ökat från 39 073 kronor till 50 585 kronor
- Efter justering för inflation har **professorerna** ökat sina löner med 32,4 procent och lektorerna med 29,5 procent
- **hyrorna**, som i dag utgör drygt en tiondel av utgifterna, ökat med 40,5 procent (vilket ändå innebär att lokalhyrorna under den aktuella perioden minskade som andel av de totala utgifterna)
- Det saknas siffror för **doktoranders löner** före 2004, men från 2004 till 2021 har också dessa ökat: från 25 165 till 30 859 kronor, eller med 22,6 procent.

Ny dekan vill skapa ett Campus 2.0

Humanioras låga prislapp, arbetsmiljö, internationalisering samt en bättre integrering av lärarutbildningarna, det är några viktiga frågor för Åsa Arping. Vid årsskiftet blir hon ny dekan vid Humanistiska fakulteten.

– Jag hoppas också på en nystart för campusundervisningen, ett campus 2.0. Humanisten är ett fantastiskt hus med stora möjligheter.

ATT BLI utrikeskorrespondent i Latinamerika var Åsa Arpings dröm när hon vid slutet av 1980-talet studerade engelska, latinamerikastudier samt journalistisk vid Stockholms universitet.

Istället flyttade hon till Göteborg, fortsatte sina engelskastudier och började läsa litteraturvetenskap. Nu har hon varit här i cirka 30 år.

- Jag gillar att skriva och är dessutom starkt samhällsengagerad. Men det är intressen som passar en litteraturvetare lika väl som en journalist. Särskilt genusfrågor har alltid varit viktigt för mig, men också frågor om klass.

TILL DE MÅNGA projekt hon varit engagerad i hör *Swedish Women's Writing on Export*. Projektet ledde till en ganska uppseendeväckande upptäckt.

- Carl Jonas Love Almqvist och August Strindberg har traditionellt varit de 1800-talsförfattare som svensk litteraturhistoria fokuserat på. Men utanför Sveriges gränser var det helt andra författare som blev berömda: mest översatt under 1800-talet var Emilie Flygare-Carlén. God tvåa var Fredrika Bremer, en hyllad celebritet i bland annat USA. Det är tack vare digitaliseringen som vi kunnat gå igenom mängder med bibliotekskataloger, recensioner, tidningsartiklar och listor på översättningar, och därmed upptäckt hur lästa dessa kvinnor var.

Åsa Arping har också varit involverad i flera litteraturhistoriska projekt, som *Litteraturens historia i Sverige* och *Natur & Kulturs litteraturhistoria*. Det innebär att hon kunnat påverka vilka författare som ska lyftas fram i vår tid. Och det är något som just nu är ett hett diskussionsämne.

– FRÅGAN OM EN svensk litterär kanon dyker upp lite då och då för att sedan tyna bort. Att intresset försvinner beror dels på att vi redan har en sorts kanon, alltså vissa författare och verk som återkommer i skolans undervisning och på universitet och högskola. Men det beror också på att det är svårt att avgöra hur en kanon borde se ut. Klassiker eller sådant som är populärt just nu? Kvinno- och HBTQ-litteratur, arbetarförfattare, högt eller lågt? Oavsett hur frågan hanteras är det inte politiker som ska bestämma. Istället borde skolans lärare ha stor makt när det gäller vad de ska undervisa om.

Litteratur handlar inte bara om vilka grupper eller teman som tas upp. Inte minst viktig är den litterära formen. Realism exempelvis, vad är det?

- Tillsammans med fyra nordiska kollegor är jag engagerad i ett projekt om *Uncle Tom's Cabin* av Harriet Beecher Stowe från 1852. Den sågs då som en realistisk roman men uppfattas inte så idag. Romanen publicerades först som följetong och blev sedan en bok som översattes till 37 språk och gjorde succé över hela världen, bland annat i omarbetade barnversioner. Den fick stor betydelse för kampen mot slaveriet men kritiserades redan på sin tid för det reducerande sättet att skildra svarta karaktärer. Boken uppfattas som sentimental, men just det draget

Precis som många andra använder humanister idag exempelvis stora databaser och dyra programvaror.

ÅSA ARPING

Som ny dekan vill Åsa Arping bland annat satsa på arbetsmiljön samt försöka öka incitamenten att ägna sig åt populärvetenskap och samverkan.

har på senare år blivit mindre besvärande; humaniora genomgår en affektiv vändning där känslosamhet ses som något värt att undersöka.

Förutom att ägna sig åt forskning är Åsa Arping engagerad i hur forskning publiceras. Bland annat är hon huvudredaktör och ordförande i redaktionsrådet för Kriterium, en plattform för granskning, publicering och spridning av högkvalitativa vetenskapliga böcker.

- Jag tycker att vi har fokuserat för starkt på tidskriftsartiklar, det behövs en bredd i publiceringslandskapet. Vissa vetenskapliga verk kan läsas också av en intresserad allmänhet. Men för att nå en större publik behöver forskare ofta uttrycka sig mer populärvetenskapligt. Trots att de flesta inser vikten av både populärvetenskap och annan samverkan, finns sådan verksamhet oftast inte med i lärarnas tjänstgöringsplaner. Det är något vi behöver diskutera och försöka förändra.

OCKSÅ PRISLAPPSSYSTEMET från 1994 behöver revideras, menar Åsa Arping.

- De beräkningar som gjordes då stämmer inte längre, precis som många andra använder humanister idag exempelvis stora databaser och dyra programvaror. Den låga ersättningen innebär att många kurser inte har råd med mer än kanske 3-4 timmars undervisning i veckan. Det är alldeles för lite, särskilt med tanke på att våra studenter har en alltmer varierad bakgrund.

Andra viktiga frågor är mer integrering och synliggörande av lärarutbildningarna vid fakulteten samt satsningar på internationalisering.

- Jag önskar fler distanskurser på engelska, men även på andra språk. Vi måste också bli bättre på att få ut våra studenter i världen, det finns ju många möjligheter, som EUTOPIA och Erasmus +. Inte minst viktigt är ett ökat samarbete med våra nordiska grannar.

Även en god arbetsmiljö, både för medarbetare och studenter, är en viktig fråga för Åsa Arping.

- Efter pandemin skulle campusundervisningen må bra av en nystart. Studenterna behöver förstå vitsen med att komma hit och träffa och diskutera med andra. Nu har vi dessutom ett ombyggt hus med fantastiska möjligheter till möten, det borde vi utnyttja mer.

ÅSA ARPING PÅPEKAR att det är en välskött fakultet hon kommer att bli chef över.

- Ledningen och institutionerna har rätat upp det tidigare underskottet, klarat av flyttkarusellen kring ombyggnaden samt mitt i alltihop en krävande pandemi. Så man kan säga att jag kommer till ett dukat bord. Samtidigt vet vi att hyreshöjningarna blir kraftiga och att vissa ämnen fortsatt har svårigheter att locka studenter och attrahera externa forskningsmedel. Tillsammans med prodekan Fredrik Engström planerar jag att besöka alla institutioner och prata med personal på olika nivåer för att få en så bra bild som möjligt av verksamheten. Att vara dekan innebär förstås mycket arbete men det finns ett fantastiskt kansli och en kompetent ledningsgrupp som stöttar så jag ser fram emot att sätta igång.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Åsa Arping

Aktuell: Ny dekan på Humanistiska fakulteten mandatperioden 1 januari 2023–31 december 2028. Ny prodekan är Fredrik Engström, docent i logik.

Böcker: *Den anspråksfulla blygsamheten* (2002), *Hvad gör väl namnet?* (2013), *Att göra klass* (2022), *Swedish Women's Writing on Export* (2019) tillsammans med Jenny Bergenmar, Gunilla Hermansson, Birgitta Johansson Lindh och Yvonne Leffler.

Har varit verksam i flera litteraturhistoriska projekt, som *Litteraturens historia i Sverige* (2009/2013), *Nordisk kvinnolitteraturhistoria* (2016), *Nordens litteratur* (2017) och *Natur & Kulturs litteraturhistoria* (2021).

Uppdrag: Utbildningsansvarig och proprefekt vid institutionen för litteratur, idéhistoria och religion. Extern ledamot i HS-fakultetsnämnd vid Karlstads universitet 2014–2016. Ledamot i Göteborgs universitets styrelse 2019–2021, från 2022 första ersättare.

Familj: Maken Erik Andersson (författare och översättare), en dotter.

Bor: I Västra Bodarne utanför Alingsås.

Intressen: Berättande i alla dess former, populärkultur, politik, svampplockning.

Nöjd rektor lämnar över

– Den stora vinsten med EUTOPIA är att vi får nya möjligheter och en chans att lära av varandra, säger rektor Eva Wiberg, som tillsammans med vice-rektor Torbjörn Lundh, nu lämnar över ledningen av EUTOPIA-nätverket.

VI TRÄFFAS I LOBBYN på det anrika Grand Hotel Union, mitt i Ljubljanas gamla stad, byggt i början av 1900-talet och inrett i klassisk jugendstil. Det har varit några intensiva mötesdagar för Eva Wiberg, som varit president i tre år och nu lämnar över stafettpinnen till sin kollega Tiziana Lippiello, från Ca Foscariuniversitetet Venedig.

- Jag är så nöjd med vad vi har uträttat de senaste åren. Det har varit oerhört värdefullt att ses här och jobba vidare. Det som jag är mest stolt över är att vi inom EUTOPIA har tänkt globalt och inkluderat både forskning och utbildning och studentsamverkan från dag ett. Den största fördelen för GU är att vi får en gemenskap över fakultetsgränserna, vi har mycket att vinna på att vara med. Det är ett projekt som är drivet av utmaningar. Vi tror ibland att vi är störst och vackrast men det är bra med lite ödmjukhet. Vi har också mycket att lära.

Det stora den här gången var undertecknandet av två deklarationer, dels ett manifest för inkludering, som EUTOPIA är först med som universitetsallians, dels ett Global Partnership Charter, som öppnar upp för samarbete med universitet i Sydafrika, Marocko, Sydkorea och Australien.

MEN ATT SAMARBETA över nationsgränser med kulturella och historiska skillnader har sina svårigheter, påpekar Eva Wiberg.

- Vi har alla olika förutsättningar. De viktigaste lärdomarna är att vi får en ökad förståelse för varandras likheter och olikheter. Medan lärosätena i södra Europa är mer toppstyrda har vi ett mer koncensusdrivet samarbete som bygger mer på bottom-up, men vi behöver jobba med både och.

En del av GU-delegationen framför universitetets huvudbyggnad i Ljubljana. Från vänster: Taslima Syed Bastin, Emelie Markianos, Malin Hjort, Andrea Maris, Henrik Lindskog, Maria Bania, Torbjörn Lundh, Catherine Gillo Nilsson, Hans Abelius, Sylvia Vigmo, Pauli Kortteinen, Eddi Omrcen, Karin Jonson samt Luca Versteegen.

Det är samma sak som det japanska MIRAI-nätverket, där det visat sig vara möjligt att samarbeta och hitta gemensamma teman trots att japanska universitet har en stark hierarki.

ETT MOTTO SOM Eva Wiberg hänvisar till är: ”Being bold by being kind.”

- Tidigare var vi bara 6 lärosäten men nu när vi är 10 behöver vi vara mer noga med formaliteter, det ska vara ordning och reda. Nu har resan kommit så långt med EUTOPIA More att

det viktigaste inte är att alla behöver vara med på allt. Man ska snarare se det som ett smörgåsbord av möjligheter. EUTOPIA är ett komplement, det ena utesluter inte det andra och det är inte styrande. Alla institutioner och fakulteter kan jobba vidare med sina bilaterala avtal men att samarbeta med lärosäten inom EUTOPIA underlättar.

DEN NYA deklarationen om utökat samarbete utanför Europa är ett uttryck för det. Grunden är ansvarsfull internationalisering. Samarbete med auktoritära regimer är dock fortfarande en känslig fråga, medger Eva Wiberg.

- Vi samarbetar exempelvis i vissa projekt med Nordkorea, Kina och Saudiarabien. Grundläggande är att vi inte ger upp vår akademiska frihet, yttrandefrihet och värnandet om mänskliga rättigheter, men vi är inte politiker och bör vara försiktiga med att fördöma staters agerande. Den dagen vi börjar stänga dörren är vi inte ansvarsfulla. Jag tror att vi kan påverka och göra en skillnad även om det tar tid.

En annan stor utmaning är att få igång ett studentengagemang på alla 10 lärosäten.

- Det är viktigt att studenterna känner sig inkluderade och att vi fortsätter satsa på hållbarhet samt strävar efter att ha en nära koppling mellan utbildning och forskning. Vi kommer aldrig bli en allians av excellens men vi har något mer. Framtiden skapar vi tillsammans, säger Eva Wiberg.

Foto och text: **Allan Eriksson**

FAKTA

EUTOPIA står för ”European Universities Transforming to an Open Inlusive Academy”. Toppmötet, som arrangerades av det slovenska universitetet i Ljubljana, pågick den 21–25 november 2022. Temat var *University of the Future, Universe of Opportunities* och samlade närmare 400 deltagare, varav 300 var på plats och övriga deltog digitalt. Det har hittills hållits 6 möten, varav 3 digitala. Detta var sista inom ramen för EU-programmet 2050. Nästa toppmöte, inom det nya EUTOPIA More, kommer att hållas i Lissabon i sommar.

Göteborgs universitet ingår i universitetsalliansen EUTOPIA sedan tre år. Tillsammans med tio andra lärosäten från hela Europa är den gemensamma visionen att skapa en stark allians med fri rörlighet för studenter, forskare, lärare och övrig personal. Totalt i alliansen ingår över 300 000 studenter, 45 000 forskare och lärare och administratörer, över 1 000 forskargrupper och tiotusentals alumner. I Europa finns det 44 universitetsallianser.

Vad är den stora styrkan för GU att vara med i EUTOPIA?

– För att nå vår vision om att vara ”ett universitet för världen” behöver vi fortsätta etablera olika former för samverkan med lärosäten i Europa och i världen. Genom internationell samverkan lär vi av varandra och gör värdefulla erfarenhetsutbyten med kollegor och studenter runt om i världen, och därmed stärker vi kvaliteten inom vår utbildning och forskning. En allians som EUTOPIA ska förenkla formerna och underlätta för både europeisk och internationell samverkan och mobilitet.

Pauli Kortteinen, vicerektor för utbildning

– En av de roligaste sakerna med EUTOPIA är att arbeta med Young Leaders Academy – ett program för akademiskt yngre forskningsledare som delvis är en spegling av GU:s program REAL (Research Leader Initiative). Och så förstås att träffa alla kollegor inom EUTOPIA och få inspiration och erfarenhetsutbyte samt bättre koll på europeisk policyutveckling inom forskning och innovation.

Sigridur Beck, enhetschef på Forsknings- och innovationskontoret

– Vad som är otroligt givande med EUTOPIA är alla perspektiv som lyfts, där begrepp som *inkludering* eller *hållbarhet* har totalt olika innebörder beroende på vilken miljö som studenterna verkar i. Det är en fantastisk möjlighet för oss studenter att hålla i taktpinnen och agera som förändringsaktörer. Att samverka för att finna exempel på bra lösningar och nya perspektiv ger alla parter pusselbitar för att finna egna lösningar på de utmaningar som finns inom våra länder men även verktyg för att tillsammans ta oss an samtidens globala utmaningar.

Emelie Markianos, student på systemvetarprogrammet

– Via EUTOPIA utmanas Göteborgs universitet att tillsammans med nio andra lärosäten arbeta kollektivt med angelägna frågor som studentinflytande, digitalisering, regional samverkan och breddat deltagande. I förlängningen leder det till utökade samarbetsmöjligheter för studenter och personal.

Hans Abelius, chef på International Centre

Se upp för nätfiske!

Nätfiske hör till de vanligaste cyberattackerna idag. Bedrägeriförsök pågår ständigt, men de har inte ökat, menar IT-enheten. Men mer behöver ändå göras för att förhindra framtida haverier och större avbrott.

– VI ARBETAR löpande med säkerheten kring e-posthanteringen. Vi gör även en del större insatser, men behöver eskalera säkerhetsarbetet ännu mer, säger **Tony Ottosson Gadd**, enhetschef för IT-enheten.

I grunden går det ut på att kriminella aktörer via mejl eller sms försöker infektera datorer eller servrar för att komma över behörigheter. Användare lockas alltså att besöka en okänd webbplats, öppna ett dokument eller ladda ner en fil. Tanken är att fiska, komma över, betaluppgifter eller inloggningsuppgifter.

– GENOM ATT UTGE sig för att vara någon de inte är, som en seriös offentlig aktör, som GU-support, ekonomienheten eller liknande, vill de få oss sänka garden och på så sätt kanske lämna ifrån uppgifter som vi annars inte skulle ha gjort.

GU har under en följd av år drabbats av nätfiskeattacker.

- Det är möjligt att phishingmejlen har blivit mer anpassade efter vissa användare. Men vi har ingen statistik om att antalet phishingmejl har ökat eller minskat, det går alltid i vågor. Våra spamfilter fångar upp mycket, upp emot hälften alla mejl är spam. Skulle vi inte använda filter skulle medarbetarna drunkna i skräppost.

Enligt Tony Ottosson Gadd jobbar IT-enheten ständigt med olika åtgärder. Sedan en tid görs en satsning för att bland annat se över hur medarbetarnas inloggning kan göras ännu mer säker. På sikt är planen att införa så kallad multifaktorautentisering, eller tvåstegsverifiering som det också kallas.

- Det kommer alltså att kräva mer än bara användarnamn och lösenord för att logga in på en enhet första gången. Man måste komplettera med en andra faktor som bevisar att man är den man utger sig för att vara, något som Microsoft och Apple använder sig av.

FÖRUTOM ATT nätfiskarna är ute efter att håva in användaruppgifter för att komma åt bankkonton, sälja vidare inloggningsuppgifter eller ägna sig åt utpressning genom så kallad ransomeware, kan det för en myndighet som GU även röra sig om större systematiserade intrång som påbörjas genom nätfiske.

- Då handlar det om att genom de enskilda individerna komma åt andra lösenord för att på sätt leta sig vidare, längre och längre in i vårt nät.

> **Som medarbetare ska man aldrig klicka på främmande länkar eller lämna ifrån sig några uppgifter.**
>
> TONY OTTOSSON GADD

Han menar att aktörer kan lägga veckor för att skanna svagheter i systemet för att sedan slå till. Det kan i värsta fall leda till haverier och avbrott.

- Som medarbetare ska man aldrig klicka på främmande länkar eller lämna ifrån sig några uppgifter.

Skulle man råka göra något ska man alltid kontakta supporten. Man får svälja förtreten, alla kan vara ouppmärksamma och råka bli lurade. Det viktigaste är vi spärrar lösenord och säkerställer att det sker så liten skada som möjligt, konstaterar Tony Ottosson Gadd.

Text: **Hanna Jedvik**
Foto: **Shutterstock**

Vad kan du göra?

- Har du minsta misstanke om att någon obehörig kan ha kommit över dina uppgifter, byt omedelbart lösenord och rapportera.
- Svara aldrig på e-post där du uppmanas lämna ut lösenord till ditt konto eller annan känslig information.
- Klicka inte på okända länkar. Vid nätfiske försöker avsändaren få tillgång till känsliga uppgifter som sedan används för att stjäla information eller sprida virus i din dator, på dina lagringsytor eller till dina kontakter.
- Fråga dig om avsändaren är känd och budskapet är rimligt och verifiera gärna informationen på annat sätt.
- Kontrollera eventuella länkar i e-post innan du klickar på dem. För muspekaren över för att se om URL:en stämmer överens med den hemsidesadress som uppges.
- Var uppmärksam på e-postmeddelanden som innehåller dåligt språk, stavfel eller konstig meningsuppbyggnad.
- Öppna inte en e-postbilaga om det är otydligt vad den innehåller eller om avsändaren är okänd.
- Om du har fått ett misstänkt e-postmeddelande som kan handla om phishing, klicka inte på några länkar i e-postmeddelandet. Vidarebefordra det istället omedelbart till incident.response@gu.se.

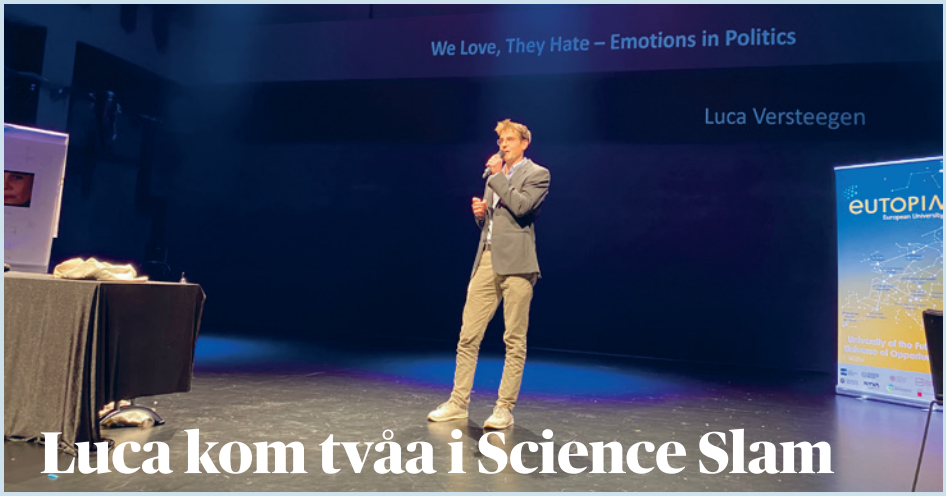

Foto: ALLAN ERIKSSON

Luca kom tvåa i Science Slam

Den 23 november tävlade han, tillsammans med åtta andra unga europeiska forskare, i konsten att berätta om sin forskning på ett populärt sätt på mindre än fem minuter.

Luca Versteegen, doktorand i statsvetenskap, kom tvåa i Science Slam-tävlingen i Ljubljana.

– Jag är supernöjd med min presentation. Jag kände att mitt budskap gick fram och fick ett stort gensvar från publiken.

Tävlingen, som genomfördes som en del av EUTOPIA-veckan, ägde rum på tv- och radioutbildningens stora föreläsningssal och streamades; förutom en jury och publikens röster kunde man även rösta digitalt. Vann gjorde hemmafavoriteten Matevz Dular från universitetet i Ljubljana som talade om exploderande bubblor och hur man kan manipulera dem.

Känslor som hat och kärlek styr politiska värderingar och hur man röstar. Det är en utgångspunkt i Lucas avhandlingsarbete om de socialpsykologiska orsakerna till extremhögerns stora framgångar de senaste 10–20 åren.

Vad som är hemligheten bakom ett lyckat framträdande är att förbereda sig noga men framför allt att nå publiken och att använda humor, tror Luca.

– Det är viktigt att relatera innehållet till människors vardagliga erfarenheter och frågor, så jag försökte knyta an till dagens politiska situation i Slovenien. I min presentation knöt jag an till en mer allmän teori om partisympatier och känslor; du tenderar att tycka mindre om en person som har vitt skilda politiska åsikter i förhållande till dina egna. Det är som att dejta någon som vid första anblick är trevlig och social men när du får reda på att hen sympatiserar med ett parti från andra sidan kan det leda till motsatta känslor.

Luca tycker att det är självklart att som ung forskare ställa upp i olika populärvetenskapliga evenemang.

– Förutom att det är roligt är det faktiskt en del av mitt jobb. För mig är populärvetenskap ett sätt att betala tillbaka till skattebetalarna för den forskning som jag bedriver. Många forskare tror att deras forskning är klar när de skrivit en vetenskaplig artikel men jag har alltid sett det som självklart. Dessutom ger det en bra förberedelse för andra karriärvägar, där har man stor nytta av att kunna kommunicera. Detta var tredje gången som Luca ställde upp i Science Slam – tvåa kom han även i april.

– I likhet med Eurovision är det inte en rättvis tävling, men det är ändå roligt och lärorikt att delta. Jag hoppas mitt framträdande bidrog till lite mer kärlek och lite mindre hat.

Se Science Slam här:
https://www.youtube.com/watch?v=Ut81W4EuvdY

Allan Eriksson

WEBBFRÅGAN

Förändrad forskningspolitik?

Den nye utbildningsministern Mats Persson är disputerad i ekonomisk historia. Tror du att det kommer att märkas i forskningspolitiken att Sverige nu har en disputerad utbildningsminister?

A. Ja (45 %)
B. Nej (38 %)
C. Vet ej (17 %)

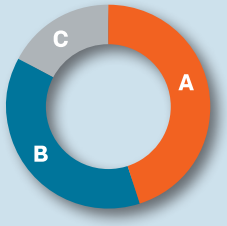

Antal svarande: 51. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

CITATET

»De verkliga problem vi dagligen brottas med är otillräckligt finansiering av kurser och program inom humaniora och samhällsvetenskap, osäkra anställningar för nydisputerade, ökad styrning från regering och externa bidragsgivare och ett växande antal krav på dokumentation, kontroll och granskning av den utbildning och forskning som enligt svensk lagstiftning skall vara fri,«

skriver **Marie Demker,** professor i statsvetenskap, dekan, och **Erika Alm**, docent i genusvetenskap, vicedekan för utbildning på grund- och avancerad nivå, vid Humanistiska fakulteten i GP den 16 november med anledning av utbildningsministerns utespel om utfrysning och identitetspolitik på svenska lärosäten.

Ett 70-tal nomineringar

Rektor. När nomineringstiden stängde den 23 september hade anställda och studenter lämnat närmare 70 nomineringar. Dessutom hade en handfull ansökningar från intresserade kommit in. Samtidigt arbetar rekryteringsfirman vidare med att aktivt söka efter kandidater som passar kravprofilen. Rekryteringsgruppen har under hösten gått igenom startfältet och kommer preliminärt fatta beslut den 7 december om vilka som går vidare. Planen är att hörandeförsamlingen ska träffa kandidaten/kandidaterna den 11 januari 2023.

VEMS ÄR ANSVARET?

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Det är en fråga Joakim Sandberg tycker att både banker och företagsledare bör ställa. Han är engagerad i två projekt som handlar om några av vår tids största problem: klimatkrisen och hoten mot den biologiska mångfalden.

Vid GU är Joakim Sandberg professor i praktisk filosofi. Men vid Rijksuniversiteit Groningen, Nederländerna, är han professor i ekonomi och finans ur ett humanistiskt perspektiv. Den professuren är den första i sitt slag och syftet är att skapa en djupare dialog mellan ekonomer och humanister.

Och det kanske behövs. Kombinationen humaniora och ekonomi är ganska ovanlig - åtminstone än så länge.

- På senare år har dock så kallade ppe-utbildningar - philosophy, politics, economy - blivit allt vanligare, bland annat vid universitetet i Oxford. Den typen av utbildning funderar vi på att ge även vid min institution. Idag är synen på ekonomi nämligen väldigt ensidigt vinstorienterad. Men så har det inte alltid varit.

Förr i tiden uppfattades företag mer som en del av samhället med ett visst ansvar för dess utveckling, förklarar Joakim Sandberg.

– En rent marknadsekonomisk syn på ekonomi, som den som Reagan och Thatcher stod för, är ganska ny. Synsättet kan fungera i goda tider, då egenintresset leder till ett allmänintresse; konkurrensen ger bättre eller billigare varor, kunden väljer det som passar den egna plånboken, ekonomin tuffar på.

Men vid en kris, som den pågående, blir plötsligt politik och etik viktigt.

- Ett exempel är bankerna som fortfarande knappt ger någon ränta på insatta medel, trots att de själva nu tjänar bra på de pengar de har i Riksbanken. Att bankerna kan tjäna enorma summor utan att kunderna får något tillbaka visar att marknaden inte fungerar. Samtidigt skjuter energipriserna i höjden, vilket energibolagen förklarar med att deras kostnader gått upp. Om banker och energibolag gemensamt tagit ansvar hade det inneburit bättre ekonomi för kunderna och därmed gynnat hela samhället. →

”Allmänningens tragedi” är en utveckling som den kända nationalekonomen Elinor Ostrom uppmärksammat: Om alla som exempelvis bor intill en sjö fiskar så mycket det bara går, tjänar de förstås på det i det korta perspektivet. Men när fisken tagit slut har alla förlorat. Ett mer ansvarsfullt agerande vore att avstå från snabba vinster och istället komma överens om hur mycket fisk var och en får ta upp. På så sätt tjänar alla, visserligen inte så mycket, men utan att fiskbeståndet kollapsar.

- Den där insikten har inte riktigt nått samhället i stort och heller inte handelshögskolorna. Studenterna får istället lära sig att företag närmast definitionsmässigt ska ägna sig åt vinstmaximering. Ansvaret för klimat, natur och rättvisa arbetsförhållanden ligger någon annanstans. Tvärtemot vad många tror, tycker dock många företagare att det är bra om staten går in och beskattar koldioxidutsläpp eller kräver miljömärkningar - samma regler gäller ju för alla.

De ensidiga utbildningarna påverkar studenterna, berättar Joakim Sandberg.

- Inom ekonomisk psykologi finns undersökningar som visar att ekonomistudenterna faktiskt blir alltmer självfokuserade under utbildningens gång. Det är ju väldigt sorgligt, särskilt som det inte alls behöver vara så. De lärare i ekonomi som jag samtalar med är nämligen inte alls så övertygade om att allt bara handlar om pengar, tvärtom är många engagerade i miljö- och rättvisefrågor.

Om företagen inte har något särskilt ansvar för miljö och samhälle, kanske konsumenterna har det? Genom att kräva miljömärkta varor kan man påverka företagen och till och med göra miljövänliga produkter lönsamma, menar Joakim Sandberg.

– Men vi människor spelar hela tiden olika roller. Jag kan prata hållbarhet med mina studenter men sedan ändå stå i duschen tio minuter utan att fundera så mycket över det. Dessutom är det inte så lätt att handla medvetet; vi kan inte alltid veta i detalj hur en vara producerats eller hur transporten gått till.

Den fråga Joakim Sandberg brukar ställa till sina studenter är följande: Vad skulle hända om en komet plötsligt kom farande mot jorden?

- Skulle vi alla ta det lugnt och hoppas att staten hittar på någon ny skatt? Eller skulle vi faktiskt anstränga oss för att göra något åt kometen?

Joakim Sandberg driver forskargruppen i finansiell etik, som består av ett tiotal filosofer och ekonomer engagerade i frågor kring finansmarknadens ansvar för samhälle och miljö. Deras senaste forskningsprojekt är *Mistra Finance to Revive Biodiversity* som syftar till att stärka marknadens intresse för biologisk mångfald.

- Klimatkrisen är relativt enkel att förklara för all-

> Skulle vi då alla ta det lugnt och hoppas att staten hittar på någon ny skatt?

Joakim Sandberg

Arbetar som: Professor i praktisk filosofi vid GU, samt professor i ekonomi och finans ur ett humanistiskt perspektiv vid Rijksuniversiteit Groningen, Nederländerna, föreståndare för forskargruppen i finansiell etik samt vice föreståndare för Sustainable Finance Lab.
Han driver även bloggen *Finance and Philosophy*.

Bor: I Majorna med elvaåriga dottern.

Lyssnar på: Thåström, ljudböcker och podd*ar*.

Läser: *Girig-Sverige* av Andreas Cervenka samt *Ett dolt universum: jordens okända biologiska mångfald* av Alexandre Antone*lli*.

Äter: Vegetariskt, gärna so*ppa*.

Gör på fritiden: Umgås med vänner, spelar gitarr och går i terapi.

mänheten, inte minst efter de heta somrarna i Europa på senare år. Men att få människor att inse allvaret i att en okänd groda är hotad, är svårare.

Dit pengarna går, påverkar det samhälle vi får, påpekar Joakim Sandberg.

– Ett mål med Mistra-projektet är därför att utveckla affärsmodeller som skyddar den biologiska mångfalden. Bland annat skulle man kanske kunna prissätta förstörelse av natur. Men, som Immanuel Kant påpekade, allting har antingen ett pris eller en värdighet; om naturen bara handlar om ekonomi kanske andra värden försvinner?

Men vad är pengar egentligen? Många föreställer sig att pengar är materiella ting som går att stoppa in i ett bankvalv, påpekar Joakim Sandberg.

– Men så är det inte alls. Istället kan pengar beskrivas som ett socialt kitt som reglerar olika förhållanden mellan människor och som ständigt måste vara i rörelse. Pengar i en kassakista, utan kontakt med mänskliga händer, har inget värde alls.

Också den allmänna uppfattningen om statens ansvar på finansområdet, är felaktig.

– Angela Merkel sade vi något tillfälle att staten måste bete sig som en duglig husfru och hålla igen med utgifterna vid en kris. Men, som nationalekonomen Keynes påpekade, är statens uppgift precis den motsatta: vid goda tider gäller det att spara så att man sedan, när krisen kommer, kan satsa desto mer.

Om detta och annat är Joakim Sandberg ofta ute och föreläser, både för näringslivet och för politiker. Han har också skrivit flera rapporter för riksdagen.

– Jag upplever att man lyssnar på mig, även om jag inte är säker på att det alltid innebär så mycket praktisk handling.

Att Joakim Sandberg blev forskare är inte så konstigt. Böcker och läsning har intresserat honom större delen av hans liv.

– I åttan skrev jag ett specialarbete om filosofi och kvantfysik, efter att ha råkat hitta några verk om det på ett antikvariat. Och när kompisarna efter en punkkonsert stod och rotade bland bandets skivor letade jag istället efter den litteratur som kanske också fanns att köpa.

Han tog examen i ekonomi och filosofi samtidigt och började undervisa på universitetet redan som 22-åring.

– Men det är inte alltid bra att bara köra på. Ett tag var jag sjukskriven på grund av utbrändhet, så jag har försökt lära mig att sakta ner.

Ett sätt att ta det lugnt är att vistas ute i skärgården, berättar Joakim Sandberg.

– Sedan sju år tillbaka hyr jag varje sommar en lägenhet på Hyppeln. Där får jag tid till sådant som jag annars inte hinner med, som att läsa skönlitteratur och populärvetenskap – och spela fotboll med dottern.

SURIASHI
och konsten att gå långsamt

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Folk rusar fram i olika ärenden, bilar och cyklar susar förbi men Ami Skånberg Dahlstedt förblir oberörd. Med lätt böjda knän och något tillbakalutad går hon långsamt, mycket långsamt, över London Bridge. Det handlar om suriashi, en grundläggande byggsten i japansk dans och teater, men också om att på ett icke-aggressivt sätt ta plats i världen.

Traditionen är att bära kimono när man praktiserar suriashi.

Det var år 2000 som Ami Skånberg Dahlstedt, höggravid och redan mamma till en tvååring, började studera nihon buyo, alltså klassisk japansk dans, i Kyoto. Hennes mästare, Nishikawa Senrei lade då stort fokus på just suriashi.

- Suriashi är en central del i japansk dans, teater och stridskonst, där stereotyperna för ”kvinnligt” och ”manligt” gestaltas genom kroppshållningen. I Nishikawa Senrei’s studio gick vi mycket långsamt över trägolvet utan att lyfta på fötterna. Ryggen ska hållas rak, blicken riktas framåt och händerna vila på låren medan man med lätt böjda knän sätter den ena foten framför den andra. Målet är inte det viktiga, istället är koncentrationen riktad på nuet, på syn- och ljudintryck samt på upplevelsen av marken under fotsulorna.

Vandraren förflyttar sig från plats till plats men också från ande till människa, eftersom dans i Japan anses ha ett gudomligt ursprung, berättar Ami Skånberg Dahlstedt.

- För att känna stödet från anmödrarna som gått på jorden före en själv, lutar man sig något bakåt. Man rör sig framåt men smälter in i det som varit, med varje steg tar man med sig ett stycke förfluten tid. I Japan, detta högteknologiska land, finns nämligen också en högst levande tro på förföräldrarnas andar. Man har också en annan syn på ålder; i väst tycker vi att en dansare ska vara ung. I Japan värdesätts istället andlig mognad, vilket innebär att en artist anses som bäst i 50-70-årsåldern.

Mästaren Nishikawa Senrei turnerade runt i världen med den scenkonstpraktik hon själv skapat. Särskilt var hon i Paris, och den japonism, som utvecklats där, fascinerade henne.

- Bland annat skapade hon föreställningar om Camille Claudel, Jean-Jacques Rousseau och Carl Jung, som hon kombinerade med sin danskonst och zen-praktik. Nishikawa menade att öst och väst är skilda åt men längtar till varandra, och påpekade under sina lektioner att även jag var en del av denna längtan.

För att ytterligare fördjupa sig i kulturen studerade Ami Skånberg Dahlstedt också japanska.

- Ett tag funderade min man och jag till med på att flytta till Kyoto. Vi kom dock fram till att det nog var besvärligt med två små barn. Jag ser dock Kyoto som min andra hemstad och har hittills gjort nio studieresor dit.

2014 skrev Ami Skånberg Dahlstedt en masteruppsats vid Göteborgs universitet om japansk medeltida dans. Men när hon ville fortsätta med doktorandstudier blev det stopp.

- Det fanns inga möjligheter för det, varken i Göteborg eller Stockholm. Jag tänkte då att jag kanske kunde doktorera vid något lärosäte i Kyoto men det gick inte heller. Till slut blev jag doktorand vid University of Roehampton i London.

Det Ami Skånberg Dahlstedt ville studera var inte bara suriashi i klassisk japansk scenkonst utan också hur sättet att gå kan användas för att studera maktrelationer i gaturummet.

- Till en början gick jag i kimono, som traditionen påbjuder när man studerar japansk dans. Men eftersom jag ville undersöka bland annat synlighet och osynlighet genom långsamt gående valde jag snart att gå i vanliga kläder och skor, samtidigt som jag höll fast vid den teknik jag lärt vid dansstudion. Att gå i suriashi gav mig en stark upplevelse av omgivningen och av hur vi delar vår plats i samhället, särskilt i de urbana rummen.

Ami Skånberg Dahlstedt har praktiserat suriashi i Europa, USA, Japan och Kina.

– För det mesta har jag gått ensam och då upplevt mig som osynlig, som om jag befunnit mig i ett slags säkerhetsrum i de olika städerna. När jag gått tillsammans med andra - dansare, konstnärer, forskare och amatörer - har gåendet tvärtom skapat stor synlighet som påverkat det offentliga rummet. Särskilt synlig blev en →

Foto: KENJIRO ISHIBASHI

Ami Skånberg Dahlstedt har gått en suriashivandring med dragartisten Bruno the Bad Boy i Kyoto.

suriashi-vandring med dragartisten Bruno the Bad Boy på en tempelfestival i Kyoto.

Aktivism uppfattas ofta som något våldsamt och utåtriktat.

- Men den aktivism jag ägnar mig åt - suriashi som experimentell pilgrimsvandring - är stillsam och inåtvänd. Ändå handlar det väldigt tydligt om ett ställningstagande.

Ami Skånberg Dahlstedt har också undervisat om suriashi på japanska universitet, både i Kyoto och Tokyo.

- Studenterna tycker ofta att japansk dans är tråkig och att traditionen med mästare-lärling är elitistisk. Men olika sätt att uttrycka sig hänger ihop, det finns bland annat likheter mellan kabuki och hiphop. Allt japanskt är heller inte så traditionellt, exempelvis konstformen butoh är väldigt anarkistisk.

Dans accepterades som akademiskt ämne väldigt sent i Sverige, vid GU först 2016 då det blev ett ämne vid danslärarutbildningen på HSM.

- Sverige är i ett skriande behov av högre utbildning inom danskonst. Många, även jag själv, beger sig utomlands för att få både konstnärliga och filosofiska utmaningar. Det finns yrkesskolor i dans, som Balettakademien, men de har ingen akademisk förankring.

I sin avhandling har Ami Skånberg Dahlstedt lyft fram personer som varit viktiga för att dans till slut ändå blev ett både akademiskt och konstnärligt ämne, som Gun Lund och dansgruppen Rubicon.

> ***Att gå i suriashi gav mig en stark upplevelse av omgivningen och av hur vi delar vår plats i samhället ...***
>
> AMI SKÅNBERG DAHLSTEDT

- När Pia Muchin och Cecilia Lagerström startade masterutbildningar på HSM öppnades dörrar till högre utbildning även för dansare och koreografer med fokus på konstnärlig forskning, ett fält jag brinner lite extra för. Och jag har märkt att det finns ett stort intresse för dans på universitetet, exempelvis bland kulturarvsforskare, samhällsvetare och litteraturvetare.

Förutom drygt 300 sidor text innehåller Ami Skånberg Dahlstedts doktorsav handling också 11 timmar videoinspelning.

- Inspelningarna visar hur jag utför suriashi på många olika platser, ensam eller tillsammans med andra. De fungerar oftast som dokumentation men också som en längre, långsam dansfilm. Vad jag vet är jag den första i Göteborg som disputerat i dans och jag hoppas kunna bidra till ökad nyfikenhet på globala danstekniker, konstnärlig forskning och forskning om gående. Jag hoppas även att intresset för japansk dans ska öka och att den får sin rättmätiga plats i den västerländska kanon som ju, utan att ge något erkännande, lånat väldigt mycket kunskap från öst.

Ami Skånberg Dahlstedt

Aktuell: Har disputerat på avhandlingen *Suriashi as Experimantal Pilgrimage in Urban and Other Spaces vid Department of Dance*, University of Roehampton. Avhandlingen finns på Researchgate.

Jobbar som: Lektor i dans och programansvarig för Master Dance Education vid Stockholms konstnärliga högskola samt universitetsadjunkt vid Högskolan för scen och musik där hon undervisar i dansteori, danshistoria, koreografi, skrivande och dansfilm.

Bor: På Brännö.

Familj: Maken Palle Dahlstedt, två söner och tre katter.

Suriashi är en gångteknik och träningsmetod i japanska kampkonster, teceremoni, nō, kabuki och nihon buyō. Att gå i suriashi är en del av grunden för hur dansaren/skådespelaren positionerar sig själv på scenen och i studion.

Här kan du se Ami Skånberg Dahlstedt gå suriashi på London Bridge:

https://bloggenomdans.com/2017/06/04/suriashi-pa-london-bridge/

Världskulturmuseet:

https://youtu.be/FT0MlsXzIJk

Järntorget:

https://vimeo.com/164801830

tillsammans med kor:

https://vimeo.com/232812256.

På väg mot inre frid

Varför beger man sig ut på en längre vandring? Kanske av hälsoskäl, för att utmana sig själv eller för att finna inre frid.

Camilla Brudin Borg vandrar av ytterligare ett skäl: för att bättre förstå litterära berättelser.

Camilla Brudin Borg vandrar bokstavligen i författares spår.

Hon har bland annat gått den kanske mest kända att alla vandringsleder, den 800 kilometer långa Camino de Santiago som sträcker sig från franska Pyrenéerna till Santiago de Compostela i norra Spanien.

- Det tog mig cirka fem veckor vilket är ganska normalt. ”Walk, eat, sleep, repeat” är det mantra man följer när man plågar sig över stock och sten och undrar vad man gett sig in på. Efter första dagens hårda vandring över Pyrenéerna kommer pilgrimerna till ett härbärge där det ligger högar med kläder, skor, hygienartiklar och allt möjligt annat som folk bestämt att de inte orkar släpa med.

Mittpartiet av vandringen består av en platt sträcka som tar cirka två veckor, berättar Camilla Brudin Borg.

- Man passerar vetefält efter vetefält, det är lite enformigt. Men efter två veckors pina händer något, det klickar till, och plötsligt ser man tillvaron på ett annat sätt. Det gör ont här och där. Än se'n?

Camilla Brudin Borg är litteraturvetare och främst intresserad av ekokritik. Bland annat leder hon det internationella vandringsnätverket *Won by walking* där forskare från olika discipliner, bland annat antropologi, konst och kulturvetenskaper, använder just vandring som metod.

- För min forskning om Camino de Santiago har jag valt 22 svenska berättelser från 1990-2020 av bland andra Anders Paulrud, Agneta Sjödin och Camilla Davidsson. Det handlar om olika sorters berättelser om pilgrimsvandringen till Santiago de Compostela, både biografiska och fiktiva - till och med en deckare. Att bokstavligen gå i en författares fotspår och med kroppen uppleva berättelsen är ett väldigt intressant sätt att undersöka hur verkligheten medverkar till berättandet.

Vandring eller resande har alltid varit en grundstruktur för berättande, vare sig det gäller sagor, där hjälten beger sig ut på äventyr, pikareskromaner, som hålls ihop av en kringresande berättare, eller nutida romaner om resor för att finna sig själv.

- Oavsett om det handlar om att bekämpa en drake eller övervinna en skilsmässa händer olika saker utmed vägen som får hjälten att mogna. Det jag studerar är hur de här processerna påverkas av själva landskapet, alltså det feedback-förhållande som finns mellan exempelvis topografi och skeenden i texten.

Camilla Brudin Borg har gått många vandringsleder, bland annat Everest Base Camp trek.

– Där gäller vandringen mer prestation och äventyr än ett andligt utforskande. Bland de många historier som finns därifrån, är jag mest intresserad av dem som handlar om sherpas, de guider som bär och vägleder västerlänningarna.

Livet beskrivs ofta som en vandring: man står vid en korsväg där det gäller att välja den rätta vägen, man ska följa sin inre stig och undvika irrgångar eller att gå vilse.

- De många metaforerna visar att vi gärna ser på livet som en resa. Detta och liknande ämnen diskuterar jag i kursen *Vandring och litteratur* där studenterna också själva får pröva på att exempelvis vandra i Jean-Jacques Rousseaus anda. De blir också utmanade att uppfatta världen annorlunda, exempelvis enbart genom de ljud de hör. Vad upptäcker de då som de annars inte skulle ha tänkt på?

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Won by walking är ett internationellt, tvärvetenskapligt vandringsforskningsprojekt. www.wonbywalking.net Projektledare är Camilla Brudin Borg, universitetslektor i litteraturvetenskap. Finansieringen kommer från Riksbankens Jubileumsfond och Nordiska rådet (NOS-HS). I projektet ingår bland annat etnologer, kulturgeografer, konstnärer och litteraturvetare.

Projektets namn, *Won by walking*, är inspirerat av citatet ”Nur beim Gehen gewonnene Ideen haben einen Wert” ("Enbart idéer vunna genom gående har ett värde") av Friedrich Nietzsche.

Stigen leder alltid fram

Att gå utmed en stig är att låta sig bli vägledd av andras spår.

– Stigen visar vägen, både framåt och bakåt i historien. Stigar finns överallt och precis som med alla andra kulturarv måste de nyttjas för att inte glömmas bort, förklarar etnologen Katarina Saltzman. Hon är en av redaktörerna för antologin *Pathways: Exploring the Roots of a Movement Heritage.*

Vad ingår i vårt kulturarv? I första hand kanske man tänker på sådant som går att ta på, som byggnader och föremål. Men även traditioner, hantverkskunskaper och berättelser är delar av vårt kulturella arv, påpekar Katarina Saltzman, verksam vid institutionen för kulturvård.

- Inom projektet *Rörelsearvet: stigar och leder i hållbar och inkluderande kulturarvsförvaltning* har vi försökt vidga kulturarvsbegreppet genom att inkludera spår av rörelse. Stigar, leder och andra spår av människors vandringar är så självklara delar av landskapet att vi sällan tänker på att de bär en historia. Men ju mer man funderar på stigen som kulturarv, desto mer intressant blir den.

Kulturarv har tidigare uppfattats som något ska konserveras en gång för alla. Den synen har dock alltmer börjat luckras upp, förklarar Katarina Saltzman.

- Vissa saker måste förstås skyddas men för att kulturarvet ska bestå måste det också brukas. Kulturarv börjar alltmer ses som något vi gör.

Med ett sådant synsätt blir stigar ett nästan övertydligt exempel på hur kulturarvet fortlever just genom att användas. En stig som ingen går på blir ju ganska snart ingen stig alls.

- Stigar är också ett intressant exempel på samspel mellan människor och andra djur. Kostigar har genom historien använts även av människor och vilda djur kan mycket väl välja en av människor upptrampad väg för att ta sig fram.

Stigar har alltid ett mål - annars hade de inte funnits. Och i och med att vi fått nya sätt att förflytta oss har somliga stigar utvecklats, berättar Katarina Saltzman.

- Att en del större vägar fortfarande följer riktigt gamla stråk, kan man se på historiska kartor. Och det är inte så konstigt, stigen tar ju ofta den enklaste vägen, runt en kulle eller där det är lättast att ta sig över ett vattendrag.

Att bokstavligen gå i andras fotspår kan också vara ett sätt att uppleva historien.

- Vid arkeologiska utgrävningar i Grekland har sökandet efter gamla stenlagda stigar engagerat bybor och ändrat deras syn på sin lokala historia. I Sverige har vi kanske inte så spektakulära fynd, men en stig som tidigare generationer följde till kyrkan, skolan eller helt enkelt till grannen, kan vara nog så intressant. Idag kan vi följa samma stigar, kanske på väg till badstranden eller ett bra kantarellställe. Vandring fick ju ett väldigt uppsving under pandemin och kanske kan det intresset hålla i sig.

Tillsammans med två kollegor är Katarina Saltzman redaktör för en nyutkommen bok om stigar. Bland annat diskuterar de skillnaden mellan stig och led.

- Vi kom fram till att stigar finns för att människor - eller djur - faktiskt går där, medan leder finns för att människor *ska* gå där. Leder är mer tillrättalagda men kan förstås bygga på en gammal stig. Tidigare forskning om leder med anknytning till kulturarv har ofta sett stigen som en transportsträcka som förbinder kulturarvsplatser och andra spännande sevärdheter, snarare än att se stigen och rörelsen längs den som ett kulturarv i sig.

Bland de forskare som medverkar i boken finns Karen Lykke Syse, som skriver om de första turisterna i de norska fjällen på 1800-talet, och Finn Arne Jörgensen som berättar om hur stigar används i dataspel. Clare Hickman och Glen O'Hara berättar om Rights of Way i England och Wales som innebär att en stig som använts i 20 år betraktas som

- Stigar är så självklara delar av kulturlandskapet att vi inte riktigt tänker på dem, menar Katarina Saltzman.

allmän väg. Också Camilla Brudin Borg medverkar med en artikel där hon följer i författares fotspår utmed pilgrimsvägen Camino de Santiago.

Boken har, åtminstone delvis, coronapandemin att tacka för sin tillkomst, förklarar Katarina Saltzman.

- Vi i projektgruppen hade planerat en internationell workshop över temat "stigar" men fick till vår besvikelse ha den på Zoom. Det visade sig dock att workshoppen blev väldigt bra, faktiskt en av de bästa vi haft. I inbjudan skrev vi också om planerna att ge ut en antologi. Det tror jag inspirerade många deltagare. Workshoppen hölls våren 2021 och redan sommaren 2022 var boken publicerad!

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

I antologin *Pathways: Exploring the Roots of a Movement Heritage* medverkar 24 forskare från Belgien, Filippinerna, Finland, Grekland, Indien, Italien, Nederländerna, Norge, Polen, Storbritannien och Sverige.

Redaktörer är Katarina Saltzman, universitetslektor i etnologi vid institutionen för kulturvård, GU, Daniel Svensson, biträdande lektor i sport management, Malmö universitet, samt Sverker Sörlin, professor i miljöhistoria, Kungliga Tekniska Högskolan.

Boken ingår i forskningsprojektet *Rörelsearvet: stigar och leder i hållbar och inkluderande kulturarvsförvaltning* som har finansierats av Riksantikvarieämbetet.

Boken har publicerats med stöd från GU:s Centrum för kritiska kulturarvsstudier och finns öppet tillgänglig: https://www.jstor.org/stable/j.ctv2p5zn1t.

Foto: JOHAN WINGBORG

Foto: JOHAN WINGBORG

Narrativ medicin **arrangerade en filmfestival i oktober. Valdemar Erling i samtal med Henrik Zetterberg och Jenny Tunedal.**

Narrativ medicin på filmfestival

Film. *All that we see or seem*
Is but a dream within a dream.
Några rader av Edgar Allan Poe utgör ledmotiv i filmen Vortex, i regi av Gaspar Noé. Filmen, som handlar om ett äldre par där hustrun drabbats av demens, visades under en filmfestival för narrativ medicin på Bio Capitol den 27–28 oktober.

Dikten var också utgångpunkt för det samtal som sedan följde mellan Henrik Zetterberg, professor i neurokemi och Jenny Tunedal, författare, med Valdemar Erling som samtalsledare.

Bland annat påpekade Henrik Zetterberg hur skrämmande Alzheimers sjukdom kan upplevas av både den drabbade och omgivningen och hur viktig den vardagliga omvårdnaden är. Eftersom alzheimer beror på klumpar av beta-amyloid i hjärnan går sjukdomen inte att förebygga, exempelvis genom att vara aktiv.

– Men ett nytt läkemedel, som tagits fram av Lars Lannfelt i Uppsala, tycks kunna bromsa sjukdomsförloppet. Det är förstås väldigt hoppfullt.

– Att förlora minnet och inte längre kunna reproducera sig själv kan ge skuldkänslor, påpekade Jenny Tunedal. Hustrun i filmen ber flera gånger om ursäkt för att hon ställer till med besvär och tycker att det bästa vore om hon bara försvann.

Samtalet avslutades med att Jenny Tunedal läste ur sin Augustprisnominerade diktsamling Dröm, baby, dröm.

Valdemar Erling är läkare vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset och ordförande för Föreningen narrativ medicin, som arrangerat filmfestivalen.

FYRA FRÅGOR

Marie Andersson, studieadministratör, på institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande.

Vad gör du i ditt jobb?
– Jag arbetar mycket med administration kring terminsstart, exempelvis kursregistrering, schemabokningar samt tillgodoräknande av tidigare förvärvade meriter. Jag stöttar också kursansvariga, de kan vända sig till mig om det blir något strul. Jag jobbar också tillsammans med studierektorer och en grupp andra administratörer som träffas varje vecka för att gå igenom vad som fungerar och inte, och hur vi ska få bättre rutiner. Sedan ingår jag också i en större grupp med allt administrativt stöd på institutionen, det vill säga ekonomi, utbildning, kommunikation, IT och administrativ chef. Det är roligt hur vi alla jobbar på vårt eget sätt och ändå skapar något tillsammans.

När är det som mest att göra?
– Vid terminsstart. Men på det stora hela har vi mycket att göra hela terminen. Förut kunde vi ha dippar med lite mer lugna perioder, men i och med att nya administrativa system som vi behöver sätta oss in i, tar allting betydligt mer tid. Dessutom har vi fått många nya direktiv som slukar arbetstid.

Vilken del av ditt jobb är roligast?
– När vi har möten och jag träffar kursledare och studierektor. Och framför allt när jag får lösa svåra frågor, då känner jag att jag fyller en viktig funktion. Förut hörde också kontakten med studenterna till det roligaste, men numera har jag tyvärr nästan ingen studentkontakt alls. Som jobbigast var det under pandemin. Då fick vi studieadministratörer bekänna färg. Mycket jobb med schemaomläggningar och boka om alla till digitala plattformar. Samtidigt skulle alla lärare lära sig nya program. Under den tiden var jag ett viktigt stöd.

Trivs du?
– Det blir bara bättre och bättre. Positivt är att vi numera har möjlighet att jobba hemifrån två dagar i veckan. Det gör att man kan återhämta sig från allt som händer på campus.

Hanna Jedvik

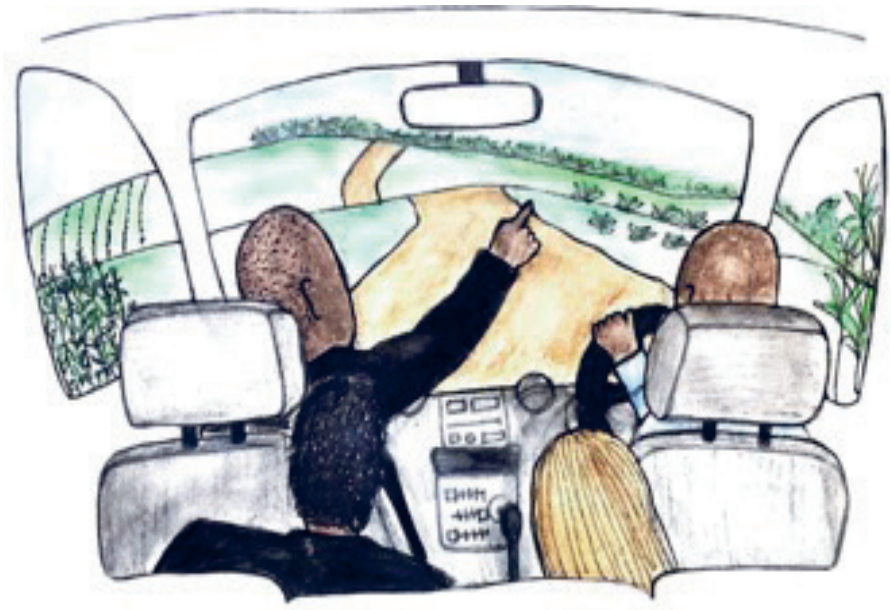

Samtal med bilder

– Med hjälp av illustrationer kan man samtala med vem som helst, även om man inte talar samma språk. För mig är det också ett ärligare sätt att berätta om min forskning än att bara skriva en text. Det säger Caisa Klingberg som skrivit en masteruppsats som bland annat innehåller egna teckningar.

It is all in the family är titeln på Caisa Klingbergs masteruppsats i offentlig förvaltning. Den handlar om nätverket UKIAMKA, som består av 13 pingstsamfund i åtta central- och östafrikanska länder. Sammanlagt cirka 25 miljoner människor är medlemmar. Något som samfunden har gemensamt är att de alla grundats av missionärer från Norden.

- Jag intresserade mig för hur dessa människor, med olika språklig och kulturell bakgrund, kunde samarbeta i ett så stort nätverk som saknar motsvarighet i Europa. Ett skäl var att de uppfattade sig som en enda stor familj. Just organisationers identitet i relation till familjebegreppet tyckte jag var spännande.

Caisa Klingberg är uppvuxen i Tanzania med föräldrar som är missionärer. Hon talar swahili men det är förstås bara ett av de många språk som talas bland människorna hon intervjuat.

- Eftersom jag är dyslektiker har jag genom hela skolgången använt bilder som ett sätt att lära mig. Också som student har mina fältanteckningar innehållit många bilder. Så för mig var illustrationer ett naturligt sätt att kommunicera med olika slags människor, vare sig de var biskopar, vanliga församlingsmedlemmar eller analfabeter. Jag fick dessutom mycket uppmuntran av mina handledare.

Bilder passar också väl i den interpretativa antropologiska metod som Caisa använder, som går ut på att genom samtal försöka förstå hur människor tänker och förhåller sig till vissa fenomen.

- Jag tycker att samtalen blir djupare när man har en illustration att förhålla sig till. Med hjälp av bilder har jag exempelvis diskuterat kulturella skillnader och kunnat få påpekanden som jag nog annars inte fått, exempelvis att en bild inte stämmer utan borde vara på ett annat sätt.

Forskning måste ha betydelse för dem man forskar om, menar Caisa Klingberg.

- Därför är det viktigt att presentera sina resultat på ett sätt som är enkelt att ta till sig. Det finns säkert många sätt att göra det på, men illustrationer kan vara till väldigt god hjälp.

Text: **Eva Lundgren** Illustration: **Caisa Klingberg**

Serier i forskarens tjänst

Det kallas ”comics-based research” och handlar om att använda tecknade serier som ett redskap i forskning och undervisning.

– Teckningar fungerar på ett mer omedelbart sätt än text och uppmuntrar också till olika tolkningar. De skapar helt enkelt större möjligheter till igenkänning hos olika människor.

Det säger Gregg Bucken-Knapp som ofta samarbetar med illustratörer.

Gregg Bucken-Knapp

Många associerar tecknade serier med humoristiska strippar i dagstidningar eller med seriealbum för barn. Men serier kan också användas i allvarliga sammanhang. Några kända exempel är Art Spiegelmans *Maus* som handlar om förintelsen och Marjane Satrapis *Persepolis* som beskriver förtrycket i Iran, påpekar Gregg Bucken-Knapp, professor i offentlig förvaltning.

- Också vid universiteten finns en växande tvärvetenskaplig gemenskap av forskare som antingen själva skapar serier eller samarbetar med konstnärer. Bland de områden där serier börjat bli vanligare finns antropologi, migrationsvetenskap, genusvetenskap, medicinsk humaniora och historia. Forskarna diskuterar angelägna samhällsfrågor på ett kreativt sätt och serierna publiceras i internationellt erkända publikationer. Några exempel är de vetenskapliga tidskrifterna *Journal of Medical Humanities* och *Journal of Graphic Novels and Comics* samt förlagen Routledge, Harvard University Press och University of Toronto Press.

Tecknade serier är varken mer eller mindre vetenskapliga än andra sätt att publicera, säger Gregg Bucken-Knapp.

- Jag använder serier bland annat i mina projekt med unga tjänstemän som arbetar med migration. Genom att jobba tillsammans med en illustratör kan de uttrycka hur de ser på sitt arbete och hela sin tillvaro och sedan diskutera tillsammans med gruppen. Ofta dyker helt oväntade berättelser upp när man använder andra uttryckssätt än enbart text.

> ***Genom att jobba med en illustratör kan de utveckla hur de ser på sitt arbete.***
>
> GREGG BUCKEN-KNAPP

Boken M*essages from Ukraine*, som Gregg Bucken-Knapp gjort tillsammans med Joonas Sildre, är ett exempel på hur grafiska bilder kan användas för att verkligen fånga en upplevelse.

– Med hjälp av väldigt korta textmeddelanden som vi omvandlade till grafiska vinjetter, kunde vi visa läsarna hur tvångsförflyttning faktiskt upplevs. Ett exempel är Taisiia, en medarbetare vid en ideell organisation som arbetar med migrationsfrågor, som kontinuerligt försåg oss med uppdateringar av sin flykt från Kyiv till stadens utkanter. Hon berättade om både vardagliga och skrämmande upplevelser, exempelvis i skyddsrum under flyganfall och om hur hon så småningom lyckades ta sig till Lviv i västra Ukraina. Genom att välja några korta ögonblick ur resan och visa dem som serieteckningar, kunde läsaren närma sig och förstå hennes specifika upplevelser av tvångsförflyttning.

Tecknade serier, liksom film, foto och illustrationer, kan också vara ett sätt att få fler grupper intresserade av forskning, menar Gregg Bucken-Knapp.

– För mig är samhällsvetenskaperna som ett jättelikt tält. Där bör finnas plats för alla möjliga ämnen och intressen och för forskare och studenter med de mest skilda bakgrunder och erfarenheter. Alla dessa människor måste få uttrycka sig på sitt sätt, för varför ska forskningen begränsas till i huvudsak text?

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Lästips:

Al-Jawad, Muna. 2015. “Comics are Research: Graphic Narratives as a New Way of Seeing Clinical Practice”, *Journal of Medical Humanities* 36 (4): 369-374.

Allum, Felia, and Anna Mitchell. 2022. *Graphic Narratives of Organised Crime, Gender and Power in Europe: Discarded Footnotes*. Routledge.

Carrier-Moisan, Marie-Eve, William Flynn, and Débora Santos. 2020. *Gringo Love: Stories of Sex Tourism in Brazil*. EthnoGRAPHIC. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press.

Sousanis, Nick. 2015. *Unflattening*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Bilder från *Messges from Ukraine*.

Med informanterna som deltagare i forskningen

Videor, workshoppar och filmade policysammanfattningar, det är några sätt att diskutera forskning och berätta om resultat som *Grassroots for sustainability* använder.

De når inte bara kollegor utan även personerna de forskar om – samt praktiker, organisationer och vanliga medborgare.

– Det är ett enklare och snabbare sätt att nå fler än att bara producera vetenskapliga texter, säger Patrik Zapata.

Avfallshanterare, ”waste pickers”, är en grupp människor som befinner sig längst ner på den sociala skalan. De gör dock ett viktigt arbete, påpekar **Patrik Zapata**, professor i offentlig förvaltning.

- De inte bara plockar utan processar också skräpet och säljer vidare. Ett exempel finns i Kisumu, Kenya, där man med småskalig biogasproduktion av organiskt avfall lagar mat i restauranger på marknader. I exempelvis Brasilien finns kommuner där myndigheterna ger avfallshanterarna betalt för sitt arbete, och till och med ber dem medverka i skolans undervisning. Detta kommer dem tillgodo utöver värdet av materialet eller panten.

Det finns cirka 15-20 miljoner informella avfallshanterare i världen. Somliga har organiserat sig och skapat nätverk, både nationella och internationella, förklarar Patrik Zapata.

- Hur de arbetar och samverkar har vi undersökt i det internationella projektet *Recycling Networks*. Bland annat har vi organiserat workshoppar, en i Kenya 2018 och en i Tanzania 2019, där avfallshanterare från olika länder och kontinenter diskuterade med forskare, politiker och myndighetspersoner. Sammanlagt cirka 100 personer deltog och vi genomförde också cirka 100 intervjuer. Men inte minst intressant var hur avfallshanterarna inspirerade varandra och utbytte kunskap och tips.

John Chweya Xavier filmar.

Men inte minst intressant var hur avfallshanterarna inspirerade varandra ...

PATRIK ZAPATA

Med hjälp av iPads gjorde avfallshanterarna videoinslag om sina erfarenheter som de sedan visade under workshopparna.

Och just videor kan användas på många sätt, bland annat som en kort introduktion vid möten eller som sammanfattningar av längre artiklar eller policydokument. De kan också underlätta möten mellan människor, förklarar Patrik Zapata.

- Forskargruppen *Grassroots for sustainability* driver också projektet *Participatory innovation videos for an inclusive and sustainable waste management*. Inom projektet har bland annat avfallshanterare i Argentina, Brasilien, Kenya och Tanzania gjort egna videofilmer om sin verksamhet som sedan spridits internationellt. Ett exempel är avfallshanteraren John Chweya Xaviers som inom projektet filmat intervjuer med en tjänsteman i Kenya, som handlat om en fiskmarknad.

Filmen visades för kvinnorna på fiskmarknaden, som också intervjuades. Den filmen visades senare för tjänstemannen, och så fördes samtalet vidare.

- På så sätt öppnades en kanal mellan den offentliga representanten och de lokala invånarna. För oss forskare innebar det en möjlighet att följa en process mellan två sidor som annars har svårt att mötas. Men viktigare var nog att dessa människor, genom enkla filmer, fick möjlighet att diskutera. John Chweya Xavier har sedan utbildat sig till kommunikatör och arbetar inom projektet, och är också ordförande för Waste Pickers' Association of Kenya.

Ofta hämtar forskare ensidigt information från sina informanter för att tre år senare överlämna en svårläst artikel eller möjligen en rapport om vad de kommit fram till, säger Patrik Zapata.

- Att istället arrangera möten där forskare, informanter och andra inblandade samverkar innebär inte bara ett mer etiskt förhållningssätt. Det skapar också bättre forskning. Vi forskare kanske har förberett 20 frågor som vi tycker är viktiga från våra perspektiv. Efter att ha diskuterat med informanterna kanske vi förstår att fem av dessa är irrelevanta eller behöver ställas på ett annat sätt. Om vi slutar se informanterna som kärl som ska tömmas på information och istället bjuder in dem som deltagare i forskningsproduktionen blir de dessutom mer engagerade, vilket leder till ännu bättre frågor och svar.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Patrik Zapata**

Konstnärliga nu klart

Konstnärliga fakultetens nya hus.

Konstnärliga fakultetens nya hus, som ska inhysa både HDK-Valand och Högskolan för scen och musik, planeras stå färdigt 2027 men har redan nu fått sitt namn. Efter ett rektorsbeslut den 8 september är det bestämt att huset ska heta Konstnärliga.

När det började närma sig att Konstnärliga fakulteten skulle få ett nytt gemensamt hus sattes en grupp samman för att bland annat komma fram med förslag till namn på huset. Namnberedningsgruppen valdes för att kunna bidra med så många olika perspektiv som möjligt, svenska och engelska, forskning och utbildning, Steneby och Göteborg, erfarenhet och ny blick, HDK-Valand och Högskolan för scen och musik. I gruppen ingick bland annat Anna Nygren, adjunkt i litterär gestaltning.

- Vi pratade mycket om vad som var viktigt i ett nytt namn. En sak som vi var väldigt måna om var att det skulle vara inkluderande.

Många olika namnförslag diskuterades. I och med att huset ska bli hemvist för alla inom Konstnärliga fakulteten var det viktigt att namnet, på något sätt, skulle inbegripa alla olika ämnen och områden som finns inom fakulteten.

– Konstnärliga var den minsta gemensamma nämnaren, samtidigt som det också är fakultetens halva namn. Det blir som ett smeknamn, säger Anna Nygren som medger att hon själv var tveksam till namnet först men att det med tiden har känts alltmer naturligt.

Sanne Kofod Olsen

Konstnärliga har ingen engelskspråklig motsvarighet, utan kommer att refereras till som bara Konstnärliga oavsett språk. I namnberedningsgruppen nåddes slutsatsen att ett svenskt husnamn fungerar även i en internationell kontext, och kan bidra till att stärka universitetets identitet som en svensk organisation.

En oro som fanns kring namnet var att det var för kort. Det skulle eventuellt kunna uppfattas som avhugget, och att de som var obekanta med huset kanske inte skulle bli klokare av namnet. Anna Nygren tror dock att detta också är något som kan vara en styrka namnet har - det väcker nyfikenhet.

– Det fanns en tanke om att det skulle väcka intresse, just i och med att det inte specificeras vad som är konstnärligt. Samtidigt är det tydligt att det hänger ihop med fakulteten.

Det fanns de i namnberedningsgruppen som ville att namnet Artisten skulle behållas, att det skulle vara bra att ha ett redan etablerat och känt namn på huset. Anna Nygren håller med om att det hade funnits fördelar med att låta det nya huset behålla det gamla namnet. inte minst i och med att det ska ligga på samma plats. Men i slutändan vägde andra faktorer tyngre.

- Det är inte alla inom fakulteten som har en koppling till den platsen, och det är heller inte alla som känner sig som artister. Självklart är det viktigt med tradition men det går att etablera nya namn, även om det tar tid innan ett namn blir helt sammankopplat med en plats.

Anna Nygren tror också att det är just tid som krävs för att förankra ett namn.

Sanne Kofod Olsen, dekan för Konstnärliga fakulteten, tycker att det nya huset är ett viktigt steg mot en mer samlad fakultet. Tidigare har fakulteten varit utspridd på tre adresser, och även om verksamheten i Steneby i Dals Långed kommer att finnas kvar så innebär Konstnärliga att medarbetarna kommer närmare varandra.

- Konstnärliga fakulteten har varit på en lång resan sedan 1977, när den första institutionen blev en del av Göteborgs universitet. Nu finns det två institutioner under fakultetens tak och med det nya huset kan vi samlas under en tydlig identitet och skicka en klar signal till omvärlden att här finns vi!

Text: **Joachim Schmidt de Laval**
Foto: **Tham & Videgård Arkitekter**

Fakta

Konstnärliga

Detaljplanen betdämdes i juni 2021.

Hyresavtal mellan Göteborgs universitet och Akademiska Hus skrevs juni 2022.

Planerad inflyttning 2025 (ombyggd del) och 2027 (nybyggd del).

Lokalarea: 26 200 kvadratmeter, varav ombyggnad 7 500 kvadratmeter.

Husarkitekt Tham & Videgård.

Inredningsarkitekt Nyréns.

Kamera för ögats minsta del

– Kameran kan ta bilder på minsta förändring i ögat, säger Zoran Popovic.

Samma teknik som används för att få en skarp bild av stjärnor kan också nyttjas för att studera små förändringar i ögon. Företaget bakom konceptet heter Profundus AB.

Den som vill ta en bild av en stjärna från ett markteleskop stöter på problem. Ljuset kan ha färdats miljoner ljusår genom rymden utan att påverkas men när det ska ta sig genom jordens atmosfär sker avvikelser på olika sätt.

Med hjälp av ett system av deformerbara speglar går dock avvikelserna att korrigera. Två forskare i Lund, Per Knutsson och Mette Owner-Petersen, inspirerade Jörgen Thaung och Zoran Popovic att applicera konceptet på ögonundersökningar.

- Problemet är nämligen att små strukturer i ögonbotten är svåra att fånga på bild. Små förändringar på cellnivå går bara att se i vävnadsprov i mikroskop, och inte när man undersöker en patient.

Det berättar Zoran Popovic. Han är civilingenjör i teknisk fysik från Chalmers med en doktorsexamen i oftamologi från Sahlgrenska akademin. Från 2017 var han och Jörgen Thaung anställda som forskningsingenjörer på Sahlgrenska akademin och det var där de genomförde den forskning som ledde till Profundus AB.

- Det instrument vi tagit fram kan ta bilder med upp till 10 gånger högre upplösning än vad som är möjligt på ögonkliniker idag. Det innebär att vi kan se minsta blodkärl i näthinnan, till och med enstaka celler. Tidig upptäckt av en sjuklig förändring ökar förstås möjligheterna till tidig diagnos. Men instrumentet kan också användas under en behandling, exempelvis för att snabbt få veta om ett läkemedel ger effekt eller inte.

Sverige hör till de bästa i världen när det gäller att skapa lönsamma företag av innovativa idéer, förklarar Elisabeth Gustafsson, affärsutvecklare vid GU Ventures.

- Och att den idé som Zoran Popovic och Jörgen Thaung ville utveckla var väldigt intressant, insåg jag med en gång. Men det är ändå viktigt att få en professionell bedömning. Vi kontaktade därför en känd ögonläkare på Karolinska Institutet. Han menade att en kamera som kan ta skarpa bilder på cellnivå av det mänskliga ögat var precis vad han behövde.

Ett sätt att undersöka intresset hade varit att göra en prototyp av kameran, ta några bilder, och visa upp för presumtiva köpare.

- Istället kom vi efter en del funderande fram till att vi faktiskt kunde göra tvärtom. Vi kontaktade ett antal sjukhus och frågade om de ville köpa en kamera till rabatterat pris och tillsammans med oss vara med och upptäcka kamerans fulla användningspotential. Mölndals sjukhus och Oslo universitetssykehus tackade ja. De är nu också de första kunderna som köpt varsitt färdigt instrument.

Att bilda ett bolag kräver både arbete och tålamod. Det har redan gått 17 år sedan den första idén kom till.

- Som forskare vill man ju att ens resultat kommer till nytta. Vi ville bygga vårt instrument så att det kunde användas på klinik. Att bästa sättet att göra det var genom att starta ett företag insåg vi inte med en gång utan det växte fram med tiden.

> ***Som forskare vill man ju att ens resultat kommer till nytta.*** ZORAN POPOVIC

2009 fick de medel från Marcus och Amalia Wallenbergs minnesfond samt 2010 från Vinnova och 2014 grundade de Profundus AB.

- Men det dröjde till 2017 innan företaget verkligen började utvecklas. Det var då Elisabeth Gustafsson tog över som GU Ventures affärsutvecklare för Profundus. I september förra året fick vi lokaler på Astra Zenecas BioVenture Hub, så att vi äntligen kunde bygga vårt instrument.

Idag består företaget av fyra heltidsanställda medarbetare och ytterligare rekryteringar är på gång, berättar Zoran Popovic.

- Vi har ännu inte hunnit få den CE-märkning som krävs för att instrumentet ska kunna användas på klinik, men det är vårt nästa mål. Till dess kan det användas för forskning.

GU Ventures stöttar blivande företagare på många sätt, alltifrån att anställa rätt personer i bolaget, till att stötta med att söka olika bidrag kopplat till att hitta en marknad för bolaget och innovationen. Det handlar också om att skaffa kapital på mer affärsmässiga villkor; förutom kontakt med externa finansiärer har GU Ventures också flera egna fonder, berättar Elisabeth Gustafsson.

- Vi har också ett stort nätverk med konsulter som är experter på bland annat IP, juridik, varumärkesbyggande och marknadsanalys. Vi stöttar företaget så länge det behövs. När det så småningom klarar sig på egen hand, säljer vi vår andel till ett rimligt pris. Det vi tjänar går till att hjälpa nya forskare med idéer som kan bli ett företag.

GU Ventures stöttar bara projekt som kan komma till nytta i samhället, och idéerna kan komma från vilket område som helst vid GU.

- Eftersom vi har ett så gott rykte, och gör en ordentlig genomlysning av den idé forskaren har, är det inte så svårt att få finansiärer att hänga på. De flesta av våra projekt blir företag. Men även om en idé inte skulle hålla hela vägen, är inte forskarens satsning på kommersialisering bortkastad. Att försöka starta ett företag innebär en skola. Nästa gång kommer ett kommersialiseringsförsök att gå mycket lättare.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Produndus AB

Grundare. Zoran Popovic, Jörgen Thaung, Per Knutsson, Mette Owner-Petersen samt Bengt Svensson.

Vd: Åsa Lindström.

Styrelseordförande: Elisabeth Gustafsson.

Bolaget registrerades 2014.

I samarbete med GU Ventures publicerar GU Journalen ett antal artiklar om forskning och företagande. Den första artikeln var med i nummer 3-2022.

Har du en idé som skulle kunna bli ett företag? Börja med att kontakta Forsknings- och innovationskontoret (FIK). De bollar idéer, undersöker kommersialiseringsmöjligheter, förklarar lagar och regler och stöttar en första affärsmodell.

GU Ventures (GUV) tar vid när affärsidén blivit mer konkret.
De hjälper till med ytterligare marknadsanalyser, affärsplan, såddfinansiering samt att hitta ytterligare finansiärer. GUV säljer sitt aktieinnehav när företaget kan stå på egna ben. Medlen
används för att stötta nya företagare.

Alla forskare, oavsett disciplin, är välkomna att kontakta FIK och GU Ventures.

Mer information: https://medarbetarportalen.gu.se/forskningsochinnovationskontoret/, https://www.guventures.com/.

Superkänslig metod mäter ämnen i blodet

En extra känslig metod att mäta biomarkörer i blod, urin och andra kroppsvätskor, det är vad företaget AMiLion arbetar med. Grundare är Alesia Tietze, docent i medicinsk kemi.

– Förhoppningen är att verktyget ska kunna användas både för diagnostisering och övervakning av sjukdom.

Det handlar om ett system där små hål i nanostorlek täcks av en lösning som signalerar förekomsten av biomarkörer i kroppsvätskor. Det första exemplet handlar om en ultrasensitiv undersökning av fria obundna kopparjoner, något som är viktigt att kontrollera hos den som lider av Wilsons sjukdom, berättar Alesia Tietze.

- Idag finns ingen metod som mäter obundet koppar i kroppen. Däremot går det att mäta bundet koppar och därifrån dra slutsatser om halten obundna joner. Den metoden är dock ganska osäker och innebär dessutom besvär för patienten som måste åka in till en klinik var tredje eller sjätte månad för att ta prover. Därför hoppas jag att min metod ska kunna mäta fria kopparjoner på ett mycket mer exakt sätt men också vara lätt att använda. På sikt är målet att systemet blir så enkelt att patienten kan ta provet hemma och sedan skicka in värdena till sin läkare.

Alesia Tietze har arbetat med sin metod under lång tid, faktiskt ända sedan hon var gruppledare vid Technische Universität Darmstadt.

- Det var mina vänner som uppmuntrade mig att ta patent, något jag själv var ganska tveksam till; jag är ju forskare, jag kan ingenting om företagande! I Tyskland finns heller inte så mycket stöd som i Sverige så jag fick satsa pengar ur egen ficka.

När hon 2018 kom till Göteborg och Wallenberg centrum för molekylär och translationell medicin kom hon i kontakt med Forsknings- och innovationskontoret.

- Jag fick fantastiskt bra stöd av min forskningsrådgivare som alltid fanns till hands. Med hennes hjälp fick jag ett VFT-stöd (verifiering för tillämpning), som finansieras av Vinnova, och sedan ett utökat stöd, VFT+.

Det är när en idé anses mogen att kommersialiseras som GU Ventures tar vid. För Alesia Tietze har det inneburit samarbete med affärsutvecklaren Anders Waas. Det senaste året har Helena Ströberg tagit över.

– Vi utökade antalet marknadsanalyser, främst i Sverige men också i Europa, berättar hon. Alla kliniska forskare letar efter bättre metoder att diagnostisera och övervaka Wilsons sjukdom. Men något sätt att mäta obundet koppar finns ännu inte.

För att kommersialisera en idé är det viktigt att undersöka främst tre saker: målgruppens behov, idéns förmåga att bättre uppfylla behovet än redan befintliga produkter samt om idén faktiskt går att kommersialisera, förklarar Helena Ströberg.

- Det gäller att bygga en affärsplan som visar genomförande, strategier, utvecklingspotential, finansieringsmöjligheter och så vidare. Affärsplanen ska vara realistisk, trovärdig och självklart följa lagar och regler. I ett tidigt skede går GU Ventures in med såddinvestering eller som inkubator.

När företaget fått sitt PoC, proof of concept, gäller det att bygga ett team och bland annat anställa en vd, berättar Helena Ströberg.

- Hur mycket forskaren själv ska engagera sig i företaget bestämmer hen själv; en del är väldigt intresserade, andra vill mest fungera som vetenskaplig rådgivare.

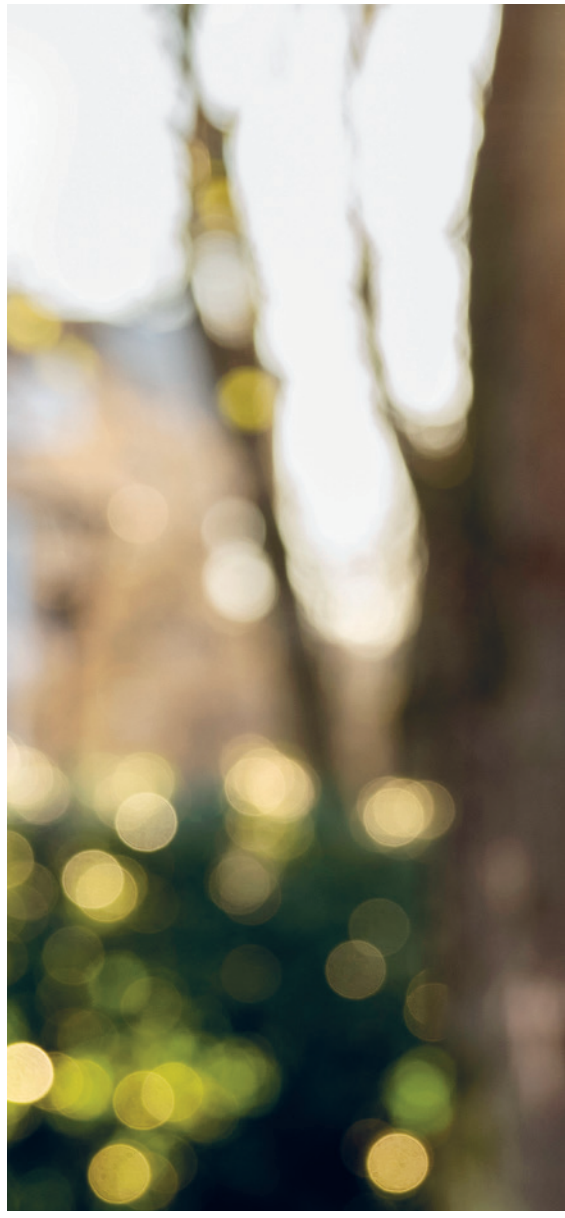

Helena Ströberg

Alezia Tietze utvecklar en metod att mäta biomarkörer i kroppen.

> ***Nu frågar jag istället läkare och annan vårdpersonal vad de behöver, och försöker fundera ut hur jag skulle kunna hjälpa till.***
>
> ALESIA TIETZE

Alesia Tietzes företag befinner sig än så länge på forskningsstadiet. Men hon har stora förhoppningar om framtiden.

– Wilsons sjukdom är ovanlig. Men koppar i blodet kan också vara en markör för andra sjukdomar, exempelvis alzheimer, något jag undersöker nu, tillsammans med andra GU-forskare. Min förhoppning är att mitt system ska kunna utvecklas ytterligare och så småningom kunna användas för att mäta en mängd biomarkörer och proteiner i kroppsvätskor.

Alesia Tietze har också träffat patienter med Wilsons sjukdom.

- Det har delvis fått mig att tänka nytt om min forskningsstrategi. Förr utgick jag från min kunskap för att undersöka vad den kan användas till. Nu frågar jag istället läkare och annan vårdpersonal vad de behöver, och försöker fundera ut hur jag skulle kunna hjälpa till. För visst är det spännande och lärorikt att starta ett företag men målet med mitt arbete är att göra nytta och underlätta för patienter med olika sjukdomar.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

AMiLion Technology AB

Grundat 2021. Styrelsen består av Alesia och Daniel Tietze, forskare vid Wallenberg centrum för molekylär och translationell medicin, samt Helena Ströberg, affärsutvecklare på GU Ventures.

Digitala läromedel där läraren styr

Att ta fram AI-baserade system för undervisning där lärarna ges mer möjligheter att styra de digitala verktygen. Det är ett av målen för ett nytt forskningsprojekt vid institutionen för tillämpad IT, som har fått ett stort bidrag från Marianne och Marcus Wallenbergs fond.

Digitala läromedel används alltmer i undervisningen. Utvecklingen går mot mer och mer avancerad teknologi, i form av exempelvis artificiell intelligens. Med detta följer också vissa problem. Bland annat att AI-system inte alltid agerar på ett sätt som bidrar till en rättvis och likvärdig undervisning. Det menar Johan Lundin, professor i tillämpad IT och Marie Utterberg Modén, postdoktor i tillämpad IT.

- Vårt projekt syftar till att hitta sätt där AI-baserade digitala läromedel kan vara till hjälp i undervisningen utan att man behöver varken kompromissa med lärares ansvar i klassrummet eller elevers rätt till integritet och en god undervisning, säger Johan Lundin.

Deras projekt tar sin utgångspunkt i en oro för hur man idag inför ”adaptiva digitala system” relativt okritiskt i skolorna. Marie Utterberg Modén menar att AI-baserade system bidrar till utmaningar i skolans verksamhet. För att möta detta har EU tagit fram ett lagförslag som ska reglera AI-system i vissa verksamheter, så kallad hög risk AI, där AI inom skolan räknas in.

- Utbildning är en grundläggande rättighet så det är viktigt att AI-system bidrar till, och inte motverkar, att alla elever får en likvärdig utbildning av hög kvalitet, betonar Marie Utterberg Modén.

Johan Lundin är inne på samma linje, men ringar också in andra problemområden.

- Å ena sidan finns en stor optimism och gott vetenskapligt stöd som visar stor potential med adaptiva system. Å andra sidan finns flera utmaningar som handlar om hur undervisning bedrivs med hjälp av AI och vilka risker som följer, säger Johan Lundin.

Foto: JOHAN WINGBORG

> ***Misstaget många utvecklare gjort tidigare är att de inte tänkt på behovet av lokala anpassningar.***
>
> JOHAN LUNDIN

En utmaning är hur dagens anpassningsbara digitala läromedel kan driva på den individualiserade undervisningen och därmed försvåra motverka lärarens möjligheter att genomföra en undervisning som bygger på gemensamma aktiviteter i klassrummet.

- I skolans uppdrag ingår att anpassa undervisningen efter varje elev. Men de här adaptiva systemen leder till en väldigt långtgående individualisering vilket ger en stor kunskapsspridning i elevgruppen, säger **Marie Utterberg Modén**.

Både Johan Lundin och Marie Utterberg Modéns ser ett behov av att utveckla system som läraren i betydligt högre grad kan kontrollera på egen hand för att kunna göra anpassningar till den egna skolan eller den egna elevgruppen. I projektet kommer därför lärare och elever att delta i workshoppar för att tillsammans identifiera de områden de behöver kunna påverka AI-system för att kunna lita på och få större nytta av de digitala verktygen.

Förhoppningen är att lärare och elever får en större kunskap om AI och en förståelse för risker och möjligheter med dessa system. Det innebär att undervisningen kan anpassas efter både gruppens behov och elevens enskilda förmågor.

- Misstaget utvecklare gjort tidigare är att de inte har tänkt på behovet av lokala anpassningar. Det är helt nödvändigt. På samma sätt som man arbetar med traditionella läromedel behöver man även i arbetet med AI kunna anpassa och addera innehåll, säger Johan Lundin.

På så vis kan man även säkra att man får en mer likvärdig undervisning, poängterar Marie Utterberg Modén.

- Man måste kunna göra de här lokala anpassningarna just för att förstå vad som är en likvärdig undervisning och vad som är likvärdighet i klassrummet. Hur ska jag göra de här anpassningarna i mitt klassrum och hur kan AI-systemen stödja mig i det här arbetet?

Hanna Jedvik

Fakta

I forskningsprojektet *The Missing Teacher in AI: Involving Teachers in Metadesign of AI to Ensure FAIRness* är målet att ge lärarna verktyg för att själva kunna styra AI-baserade system för att förändra och utveckla sin undervisning. Detta är ett av två projekt vid Institutionen för tillämpad IT och det har fått ett stöd på drygt 11,6 miljoner kronor. Projekten, som genomlyser samhällets digitalisering och dess konsekvenser, löper över tre år.

OLIGONOVA HUB

För ett och ett halvt år sedan inrättades OligoNova Hub, en unik plattform i Europa, för att skapa oligonukleotidläkemedel.

Nu kommer nästa steg: efter en första utlysning har ett antal förslag på forskningsprojekt utvärderats av en extern expertgrupp, och arbetet med de två första projekten påbörjas inom kort. →

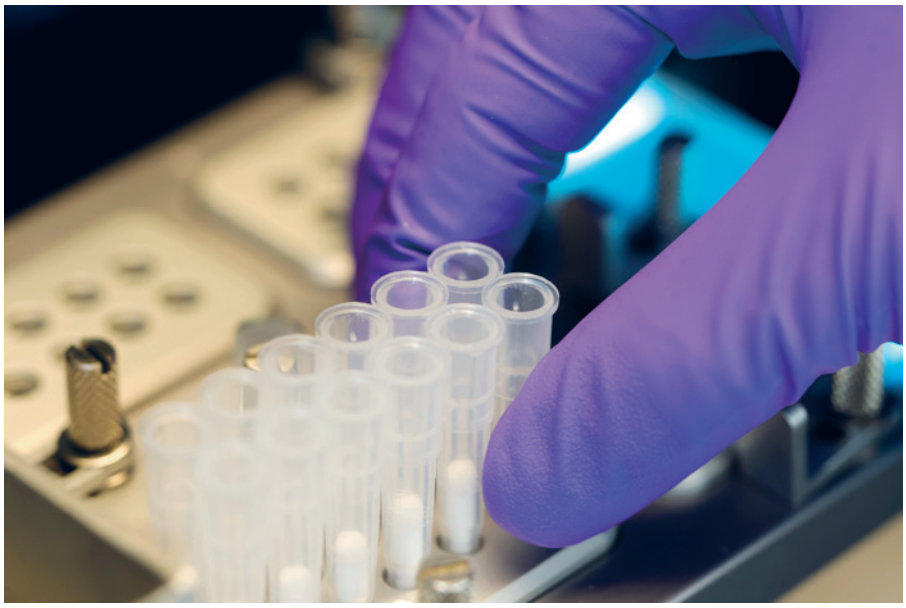

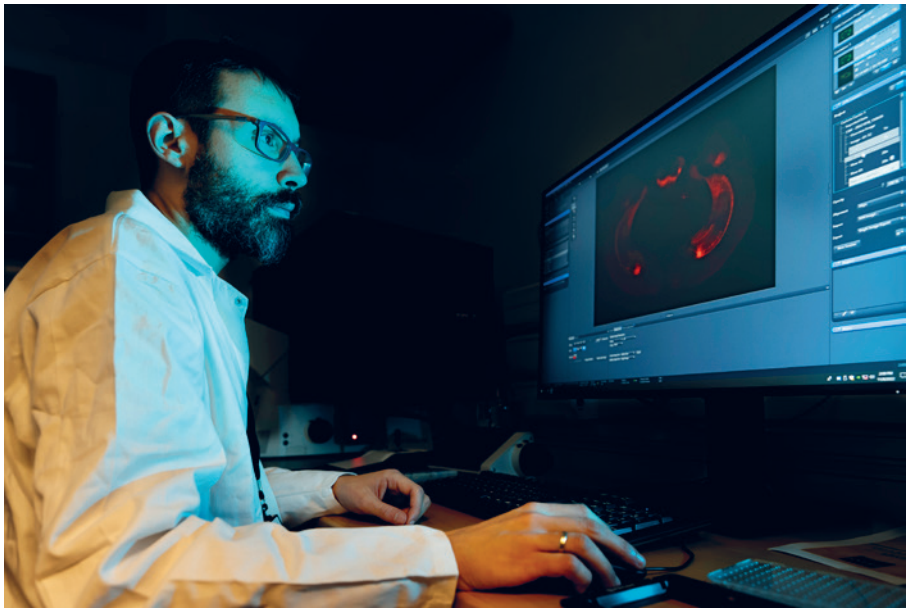

Mario Ruiz leder teamet som utvecklar de cell- och molekylärbiologiska metoderna.

Läkemedlen innebär ett annorlunda sätt att angripa sjukdom ...

PÄR MATSSON

Oligonukleotider är korta dna- eller rna-sekvenser med mRNA (budbärar-rna) som måltavla. Det förklarar Pär Matsson, professor i farmakokinetik och forskningsföreståndare för OligoNova Hub.

- Det är mRNA som transporterar genens instruktioner till cellens proteinfabriker. Om en skada uppstår på mRNA:t, eller om för mycket eller för lite av ett visst mRNA produceras, får cellerna felaktig information vilket leder till sjukdom. Men med hjälp av ny teknik kan oligonukleotid-läkemedel skräddarsys så att de antingen stänger av det skadliga mRNA:t eller bryter ner det innan det hinner översättas till ett protein. Det är också möjligt att korrigera felaktig spjälkning av mRNA, så att normal funktion återställs för de proteiner som cellen bygger.

Men det handlar inte om genterapi, förändringen av arvsmassan är inte permanent.

– Om oligonukleotiden inte längre tillförs, försvinner den från kroppen och effekten upphör. Förhoppningen är att dessa läkemedel ska vara enklare att ta för patienten, exempelvis kanske det räcker med en spruta med veckor emellan, istället för dagliga tabletter.

- Terapi med oligonukleotider är inte helt nytt utan har faktiskt funnits i drygt 20 år. Det är dock först på senare tid som utvecklingen tagit fart. Nya landvinningar möjliggör till exempel lägre doser och vävnads- och organspecifika terapier, berättar Margit Mahlapuu, professor i molekylär genetik och vice föreståndare för Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin vd GU, där OligoNova Hub är placerad.

- I första hand har oligonukleotid-läkemedlen använts för ovanliga genetiska sjukdomar. Men nu börjar de få en bredare tillämpning, bland annat för lipidreglering vid blodfettsjukdomar. Läkemedlen innebär ett annorlunda sätt att angripa sjukdom, som vi hoppas blir ett viktigt tillskott till de terapier som redan finns.

Den 28 mars öppnade den första utlysningen för projekt inom oligonukleotidterapier. Nu bedöms de inkomna förslagen av en extern expertpanel, och de första projekten påbörjas i december. De forskare, vars projekt antagits, får stöd från OligoNova Hub och övriga enheter inom SciLifeLabs läkemedelsutvecklingsplattform för att utveckla sina idéer till ett oligonukleotid-läkemedel, genom tillgång till förstklassig teknik och läkemedelsutvecklingskompetens. I senare skeden kommer de också att få hjälp med kommersialiseringen av sina projekt.

- Verksamheten vid OligoNova Hub har som syfte att komma patienterna till godo, påpekar Margit Mahlapuu. Vi antar exempelvis inte läkemedelskandidater för sjukdomar som redan har tillfredsställande behandlingar. Istället är målet att satsa där nya läkemedel kan göra största möjliga nytta.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Forskargruppen består av Pär Matsson, Mario Ruiz, Christian Pett, Monika Vilares, Dmitri Ossipov samt Maksim Kvach.

Fakta

OligoNova Hub är en nationell teknikplattform för utveckling av oligonukleotid-läkemedel, placerad i Core Facilities-organisationen vid Sahlgrenska akademin och med tillsyn och ledning från Wallenbergcentrum för molekylär och translationell medicin vid GU. Den är också en del av SciLifeLabs plattform för läkemedelsutveckling, *SciLifeLab Drug Discovery and Development (DDD)*. Verksamheten är lokaliserad till Astra Zenecas lokaler i Mölndal. Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse bidrar med 54 miljoner kronor, SciLifeLab och GU med 48 miljoner och Carl Bennet AB med 24 miljoner. Dessutom bidrar Astra Zeneca med kunskap.

I våras öppnades en nationell utlysning för projektidéer kring terapeutiska oligonukleotider som kan utvecklas vid SciLifeLab DDD och OligoNova Hub, och nästa utlysning planeras till början av 2023.

Bank för lungor, hjärta och kärl

En världsunik forskningsstudie med en kunskapsbank för forskare inom hjärt-, kärl- och lungsjukdomar med data från 30 000 deltagare, så kan man sammanfatta SCAPIS.

– Kunskapsbanken växer hela tiden och forskningsprojekten blir större. Bland annat pågår forskning om så olika ämnen som hur genetik, biomarkörer, osteoporos och luftföroreningar påverkar hjärt-kärl- och lunghälsan, förklarar Göran Bergström, huvudansvarig för SCAPIS.

SCAPIS innehåller prover och bilder från 30 000 slumpvis utvalda friska deltagare mellan 50 och 64 år, som samlats in åren 2013-2018. Deltagarna har under 2-3 dagar genomgått grundliga hälsoundersökningar vid något av de samverkande universitetssjukhusen i Göteborg, Linköping, Malmö, Stockholm, Umeå och Uppsala. Det har bland annat gjort-skiktröntgen, ultraljudsundersökningar samt tester av lungfunktion. De har även fått svara på frågor om kost och livsstil. Banken, som är världsunik inom hjärt-, kärl- och lungforskning, öppnade den 17 mars 2021, berättar Eva Karin Anderberg, samordnare vid SCAPIS-kontoret.

- Man kan kalla SCAPIS för en sorts webbshop där forskarna kan klicka i vilka av cirka 1 500 variabler de är intresserade av. Det kan exempelvis handla om längd, vikt, särskilda biomarkörer eller om något som har med livsstil att göra.

I det digra materialet finns också 2 500 bilder av varje deltagares kranskärl, lungor och fettfördelning i kroppen.

- Bilderna håller just på att tillgängliggöras, vilket är ett omfångsrikt arbete. Allt material finns samlat här i Göteborg, så det är hit forskarna skickar in sina ansökningar. Men även de deltagande sjukhusen har kopior på sina data.

Det är IT-enheten vid GU som byggt den infrastruktur som gör att materialet hanteras på ett smidigt och säkert sätt, berättar Tony Ottosson Gadd, IT-chef på GU.

– Det handlar om en bred uppsättning data från sex universitetssjukhus som samlats in och lagrats för att sedan göras tillgängligt för forskares olika frågor. Nytt material tillkommer dessutom hela tiden genom nya forskningsprojekt. Informationsdelningen måste självklart ske på ett säkert sätt som inte bryter deltagarnas förtroende. IT-enheten bygger just nu en lösning för att skapa en säker IT-miljö för forskning och forskningsdata. I det arbetet kommer vi att ha nytta av erfarenheterna från SCAPIS-projektet.

> ***Alla publikationer går att hitta på vår hemsida…***
>
> EVA KARIN ANDERBERG

Också GU:s jurister har stöttat, berättar **Anna Frick**, verksamhetsutvecklare på SCAPIS.

- Vi har ju ett komplext regelsystem att förhålla oss till med både GDPR, offentlighetslagstiftning och etikprövning. För att hantera datan på ett säkert sätt har vi satt upp noggranna rutiner: forskaren måste legitimera sig, ha tillstånd från Etikprövningsmyndigheten och alla formalia måste fyllas i. Vi är noggranna dels för att de deltagare som generöst ställt upp för forskningen ska veta att allt material hanteras på ett säkert sätt. Men en smidig hantering underlättar förstås också för forskarna. Hanteringen av forskningsansökan går vanligen fort, på ett par veckor.

Än så länge är det bara forskare vid svenska myndigheter som har tillgång till datan, förklarar Anna Frick.

- Regelverket är komplicerat i Sverige men det är ännu krångligare att dela data internationellt. Men förhoppningsvis kommer det att bli möjligt så småningom.

Samtliga 30 000 deltagare är informerade om vad SCAPIS ska användas till, förklarar **Eva Karin Anderberg**.

- Alla publikationer går att hitta på vår hemsida så att man kan se vad forskningen lett till. Deltagarna bestämmer själva om de vill fortsätta vara med i kunskapsbasen och kan när som helst meddela om de inte önskar medverka i ett projekt.

Tre större så kallade nyckelpublikationer har redan givits ut. Tidskriften *Circulation* publicerade i september 2021 den första artikeln någonsin som exakt beskriver hur vanlig och svår plackbildning i kranskärlen är hos människor i övre medelåldern; hela 42 procent av svenskar mellan 50 och 64 år har synliga plack i kranskärlen, trots att de saknar symtom på hjärtsjukdom. Studien visar också att plack i hjärtat debuterar cirka tio år tidigare hos män än hos kvinnor. Ytterligare en nyckelstudie handlar om att kartlägga förekomsten av kronisk luftvägsobstruktion hos rökare, före detta rökare och icke-rökare. Den tredje nyckelstudien gäller sambandet mellan nedsatt lungfunktion och hjärt-kärlfunktion.

Nya studier är hela tiden på gång, berättar Göran Bergström, professor i kardiovaskulär forskning och huvudansvarig för SCAPIS.

- En ny stor undersökning handlar om hur avgaser och utsläpp under uppväxten påverkar hälsan, en annan studerar sambandet mellan tarmfloran och hjärt-kärl-

SCAPIS är världsunikt, menar Göran Bergström.

sjukdom samt diabetes. Ytterligare en studie undersöker om det finns ett samband mellan osteoporos och förkalkningar i hjärtat. Fler studier är på gång, bland annat om genetik och om biomarkörer. Alla resultat läggs in i kunskapsbanken och tillgängliggörs för vidare forskning. Själva poängen med SCAPIS är ju att dela med sig, därför växer databanken med varje projekt.

Det finns också planer på att göra en återundersökning av hälften av studiedeltagarna, förklarar Göran Berström.

- Det vore väldigt intressant men än finns inget beslut om en sådan undersökning.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

The Swedish cardio-pulmonary bioimage study (SCAPIS) är världens största befolkningsstudie inom hjärta, kärl och lungor med målet att kunna förutsäga vem som riskerar att drabbas av sjukdom och förhindra att sjukdom uppstår. 30 154 slumpvis utvalda svenskar i åldern 50–64 år har 2013–2018 genomgått omfattande undersökningar, bland annat blodprov, ultraljudsundersökning, röntgen och lungfunktionstest. Deltagarna har också fått svara på frågor om bland annat kost. Forskningsbanken öppnade den 17 mars 2021. Forskare vid svenska lärosäten kan ansöka om att ta del av materialet. Hittills har 118 forskningsansökningar inkommit, varav 92 behandlats.

Det stora forskningsprojektet, SCAPIS leds av forskare vid universiteten och universitetssjukhusen i Göteborg, Linköping, Malmö, Stockholm, Umeå och Uppsala. Huvudfinansiär är Hjärt-Lungfonden men även Knut och Alice Wallenbergs stiftelse, Vinnova och Vetenskapsrådet har stött projektet.

Göran Bergström, överläkare och professor i kardiovaskulär forskning, är huvudansvarig för SCAPIS.

Mer allmän information: www.scapis.se.
För forskare: www.scapis.org.

Alexandre Antonelli har precis kommit ut med boken *Ett dolt universum – jordens okända biologiska mångfald.*

Biologisk mångald på väg att försvinna

– Den natur i sydöstra Brasilien jag lärde känna som barn håller på att försvinna, mitt framför ögonen på mig. För att uppmärksamma allvaret i det som sker har jag skrivit en bok som alla, även den som inte kan något om biologi, förstår.

Det säger Alexandre Antonelli. Han har precis kommit ut med boken *Ett dolt universum – jordens okända biologiska mångfald.*

Hoten mot den biologiska mångfalden är ett ännu större problem än klimatkrisen, menar Alexandre Antonelli, professor vid GU samt forskningschef på Royal Botanic Gardens, Kew, London.

- Om vi gör allt det vi borde göra, det vill säga minskar våra utsläpp, bevarar och återplanterar skogar och andra slags naturmiljöer som binder koldioxid, kommer vi förhoppningsvis att kunna återställa ett stabilt klimat om kanske 50-100 år. Men arter som dött ut går inte att få tillbaka och förstörda ekosystem återuppstår aldrig igen.

Och det står illa till med den biologiska mångfalden. I Sverige uppskattas drygt 2 000 arter vara hotade, i hela världen handlar det om en miljon. Men siffrorna kan egentligen vara betydligt högre, förklarar Alexandre Antonelli.

- Skälet är att vi faktiskt inte vet hur många arter som finns i världen. Enligt vissa beräkningar handlar det om cirka 8,7 miljoner, men nya arter upptäcks hela tiden. Det beror bland annat på de senaste decenniernas tekniska utveckling som gör det möjligt att hitta allt mindre, sällsyntare och mer specialiserade arter. Också tidigare otillgängliga områden, som djuphaven och tät regnskog, går nu att undersöka.

En helt och hållet utrotad art går inte att få tillbaka. Men en art som utrotas på en viss plats, kan återinföras med hjälp av individer någon annanstans ifrån. Ett spektakulärt exempel finns i Yellowstone National Park, USA, berättar Alexandre Antonelli.

- På 1920-talet utrotades vargen i hela parken. Det ledde till att områdets hjortar bredde ut sig med ett intensivt betande som följd. Allt fler växter riskerade försvinna vilket dessutom ledde till ökad erosion.

1995 försökte parken göra något åt problemen genom att släppa ut åtta vargar i området.

- Resultatet blev förbluffande. Inte bara hjortbeståndet minskade, också växterna började återhämta sig, bland annat vide. Det i sin tur ökade antalet bävrar, som livnär sig på vide. Fler bävrar innebar fler dammar, vilket påverkade vattenomsättningen i parken. Detta ledde till nya livsmöjligheter för fiskar men också allt fler fåglar lockades till området. Återinförandet av en enda art fick alltså betydelse för parkens hela ekosystem och påverkade till och med flodernas riktning!

Mängden naturkapital har under de senaste två decennierna minskat med närmare 40 procent. Samtidigt har de producerade kapitalet, som byggnader, maskiner och vägar, ökat med nästan 100 procent.

- Vi människor ser oss ofta som skapelsens krona. Naturen finns till för att tjäna oss. När man ska förklara varför biologisk mångfald är viktig utgår man därför ofta från människans behov av naturens alla ekosystemtjänster, som mat, bränsle, vatten och pollinerande insekter. Och självklart är allt det här i högsta grad betydelsefullt! Men naturen har också ett värde i sig själv, inte bara för att den på olika sätt kan tjäna oss.

Vad kan vi då göra för att värna den biologiska mångfalden?

- Dels kan vi försöka sätta press på makthavare och regeringar att genom lagar och internationella överenskommelser skydda hotade arter och förbjuda gifter, utsläpp och överutnyttjande av resurser. Dels kan man i sina vardagliga val försöka fatta miljövänliga beslut.

Den 7 december startar världens viktigaste konferens, enligt Alexandre Antonelli.

- Då arrangeras FN:s konvention om biologisk mångfald, COP15, i Montreal. Förhoppningen är att världens länder ska lyckas ta fram fyra långsiktiga mål fram till 2050 och 22 delmål som ska uppnås senast 2030. Denna konferens innebär kanske sista chansen att vända utvecklingen och stoppa förlusten av biologisk mångfald.

Det var pandemin som gav Alexandre Antonelli möjlighet att skriva sin bok.

- Jag har länge velat skriva något populärvetenskapligt om biologisk mångfald. Eftersom England var i det närmaste stängt i ett och ett halvt år, valde jag att stanna hemma i Göteborg under pandemin. Det var då, under tidiga morgontimmar, som jag äntligen fick lugn och ro att sätta mig ner och författa. Boken är tänkt för biologiska nybörjare. Till min glädje har jag också fått många positiva kommentarer även från kollegor som tycker att jag skrivit en viktig bok.

Vad tänker du göra nu när du är klar med boken?

- Jag kommer förstås fortsätta mitt arbete både här vid GU och vid Kew. Men min fru och jag har också köpt 120 hektar av Atlantskogen i östra Brasilien, som håller på att skövlas. Med hjälp av donationer och investeringar, och genom att engagera lokalbefolkningen, hoppas jag kunna skydda mer skog, återplantera skövlade marker, och skapa ett centrum för biologisk mångfald där. När det blir verklighet kommer en av mina största drömmar att ha gått i uppfyllelse!

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Ett dolt universum *– jordens okända biologiska mångfald* är skriven av Alexandre Antonelli, professor i biologisk mångfald och systematik vid GU, gästprofessor vid Oxford University, forskningschef på Royal Botanic Gardens, Kew, London, samt grundare av Göteborgs centrum för globala biodiversitetsstudier.

Förlaget är Natur&Kultur.

Alexandre Antonelli har i dagarna också publicerat två artiklar i Science om biologisk mångfald på Madagaskar.

Länkar:

https://www.araca-project.org/ (regnskogsprojektet i Brasiliens Atlantiska regnskog)

https://ggbc.gu.se/

https://www.kew.org/science.

Alexandre Antonelli är också medförfattare till två artiklar i den högt renommerade tidskriften *Science*. Båda handlar om den hotade biodiversiteten på Madagaskar.

Madagaskar är en ”biodiversity hotspot”, en plats som är både extremt artrik och extremt hotad, berättar Alexandre Antonelli.

- Majoriteten av de växter, djur och svampar som finns på ön är endemiska. De har alltså utvecklats där och finns ingen annanstans. Efter människans ankomst har dock hela megafaunan, med de största djuren, utrotats. Stora delar av den nuvarande floran och faunan är också hotade.

Artikeln *Madagascar's extraordinary biodiversity - threats and opportunities* visar hur överexploatering samt ohållbara jordbruksmetoder hotar cirka 60 procent av ryggradsdjuren och nästan 90 procent av alla växtarter. Andra hot är klimatförändringen, invasiva arter samt infektionssjukdomar.

Artikeln *Madagascar's extraordinary biodiversity - evolution distribution and use* beskriver den historiska och nuvarande biologiska mångfalden på Madagaskar. Trots en dramatiskt ökad kunskap om öns många växter, djur och svampar är ändå många arter okända för vetenskapen. Insamling i fält samt digitalisering av upptäckterna är avgörande för att fylla kunskapsluckorna.

- Man kan säga att Madagaskar fungerar som ett levande laboratorium för vår förståelse av evolutionen och det komplexa samspelet mellan människa och natur. Det finns exempelvis en stor potential när det gäller att upptäcka arter som kan användas som mat, inom medicin och som klimatåtgärd. Men ytterligare insamling och analys av data krävs, förklarar Alexandre Antonelli.

Huvudförfattare är Alexandre Antonelli och Allison Perrigo, föreståndare för Göteborgs centrum för globala biodiversitetsstudier (GGBC). Ytterligare 19 författare vid GU och GGBC medverkar.

Flicklärоverk som gav självkänsla

1935, ett år efter att Göteborgs stadsteater stod klar och samma år som Göteborgs konserthus invigdes, öppnade också en annan kulturinstitution invid Götaplatsen: Högre allmänna läroverket för flickor.

– Vi studerade alla ämnen, som svenska, latin, biologi och matematik. Men framför allt fick vi lära oss självförtroende, berättar den tidigare eleven Gun Lund.

För att ge plats åt HSM:s nya byggnad ska det gamla läroverket nu rivas.

Men minnena kommer att bevaras. Det är tanken bakom ett forskningsprojekt om hur man med konstnärliga metoder kan binda samman en plats förflutna med dess framtid. Bland annat kommer forskarna att ta fram ritningar, foton och protokoll från skolan. Men de har också bett tidigare elever att bidra, exempelvis med bilder, föremål eller berättelser.

Projektledaren heter Monica Sand och är forskningsrådgivare vid Konstnärliga fakulteten.

- Den fråga projektet ställer är: Vad gör vi med våra gemensamma minnen? Det handlar inte bara om flicklärоverket utan överhuvudtaget om staden som kollektivt minnesrum. Vem är staden till för och vems minnen anses värda att spara? Vi vill så gärna vara moderna och bygga nytt, men om några år är det där nya inte så modernt längre. Vi måste därför kunna förhålla oss till det faktum att allting åldras.

Även våra kroppar är minnesrum, påpekar Monica Sand.

- Det visar inte minst de elever som gått i flicklärоverket; de minns pingisborden uppe på vindsvåningen, gymnastiksalen på bottenplan och morgonsamlingarna i stora högtidssalen. Minnena är kollektiva och individuella på samma gång.

Det var alltid 12 elever i trean som uppförde dansen, efter att ha lärt den av sina kamrater i fyran.

GUN LUND

Ett viktigt kroppsligt minne är bågdansen. Den uppfördes varje luciamorgon från 1934, då flicklärоverket ännu inte var byggt, och fram till att skolan blev gymnasium, berättar dansaren och koreografen Gun Lund, elev vid läroverket 1959-1963.

- Det var alltid 12 elever i trean som uppförde dansen, efter att ha lärt den av sina kamrater i fyran. Texten kommer från en latinsk skolsångbok från 1582 och handlar om den heliga jungfrun som fått en son. Jag kan fortfarande recitera början: "Ecce novum gaudium, ecce novum mirum ..."

De dräkter och bågar som flickorna använt var länge försvunna. Men för en tid sedan hittades de oväntat, berättar Gun Lund.

- Under en minnesceremoni den 7-8 december kommer de åter till användning. Då ska jag, tillsammans med bland annat HSM:s danslärarstudenter, uppföra dansen igen.

Bland de många hågkomster Gun Lund har av skolan finns minnet av det lugn som rådde i klassrummet.

- Vi var alla där för att vi verkligen ville studera. Och våra lärare var väldigt kunniga. Exempelvis vår religionslärare var doktor i gamla testamentets exegetik och i hebreiska och hade bland annat studerat Dödahavsrullarna. När vi elever ställde en fråga svarade han med sin egen uppfattning men var också noga med att förklara andras synvinklar. På så sätt lärde han oss vad forskning är: att skaffa sig en överblick över en fråga och studera olika tolkningar innan man bestämmer sig för det som verkar rimligast.

Högre allmänna läroverket för flickor var en kommunal skola och därmed gratis. Det innebar att eleverna hade alla möjliga bakgrunder och kom från både tjänstemanna- och arbetarfamiljer, berättar Monica Sand.

- För en arbetarfamilj med små inkomster var det dock en stor uppoff-

Monica Sand leder ett forskningsprojekt om gemensamma minnen i staden.

Upprop vid Högre allmänna läroverket för flickor den 29 augusti 1935.

ring att låta en dotter studera vidare, som annars hade bidragit till familjeförsörjningen. Dessutom fick föräldrarna betala skolböcker, skrivhäften och annat material. Att skolan ändå lyckades i sin strävan att stärka elevernas självkänsla visas inte minst av de många framgångsrika personer som gått där, bland annat professor Ingrid Holmquist, journalisten Ami Lönnroth, författaren Viveca Lärn och politikern Karin Söder.

Nu ska skolan alltså rivas. Men så mycket material som möjligt kommer att tas tillvara, berättar Monica Sand.

– Det gula yttre teglet och det röda inre teglet ska återvinnas, liksom marmorn och andra värdefulla material. Genom vårt minnesprojekt hoppas vi lägga en grund så att även den nya byggnaden ska kunna bli en plats för minnen, både de gamla och alla de nya som nästa generation kommer att bidra med.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Högre allmänna läroverket för flickor

Flicklläroverket upprättades 1929 med syftet att ge Göteborgs kvinnliga ungdom möjligheter till högre utbildning under samma villkor som deras manliga jämnåriga. De första sex åren bedrevs undervisningen i sju olika lokaler samtidigt: Göteborgs arbetareinstitut, Sociala huset, Rudebeckska skolan, Lundenska skolan, Reallläroverket, Exercishuset och KFUM.

Den 14 november 1935 invigdes byggnaden vid Götaplatsen. 1966 öppnades läroverket för båda könen och fick namnet Kjellbergska gymnasiet. 1974 blev skolan vuxengymnasium. 1992 integrerades byggnaden i Artisten, Högskolan för scen och musik.

GU kommer nu att bygga ett nytt hus för konstnärlig utbildning och forskning, vilket är skälet till att den gamla flickskolan ska rivas.

Den 7–8 december arrangerade Konstnärliga fakulteten minnesdagar för skolan, med bland annat en minnesvandring, utställning samt uppförande av bågdansen. Under ledning av Gun Lund, med dansare från Göteborg, framfördes också några ny-koreograferade platsspecifika danser, både i byggnaden och på gården, med medverkan av studenter och medarbetare vid Konstnärliga fakulteten.

Dagarna innehöll också ett Jonsereds-seminarium om läroverket.

Lär av tystnaden!

Textilier kan berätta mycket om förtryckta kvinnors liv och historia. Brittiskfödda Jessica Hemmings, professor i konsthantverk på HDK-Valand, gör nu en djupdykning i Nederländernas koloniala arv.

Det har blivit många resor till Torpenmuseet i centrala Amsterdam, Hollands museum för världskultur. Där finns ett rikt material som bär på en historia, men där delar hittills har varit höljda i dunkel. I projektet *Reading material* undersöker Jessica Hemmings hur textila bokomslag skapades av fängslade kvinnor under den nederländska kolonialiseringen av Indonesien.

- Jag är väldigt intresserad av den tystnad som råder i våra museers arkiv. Den tystnaden har mycket att säga oss, säger Jessica Hemmings, som för två år sedan fick det prestigefyllda Rita Bolland-stipendiet för att kunna forska i tre år om kvinnors berättelser och röster från 1910-talets Indonesien.

- Omslagen är gjorda i batik och enligt museets nuvarande historieskrivning ska det här vara en textilfärgningsteknik som har överförts till de kvinnliga fångarna från holländska män. Det finns all anledning att ifrågasätta idén om att kvinnorna inte skulle ha känt till batik sedan tidigare, säger Jessica Hemmings.

Genom hela historien har det varit företrädelsevis män som intervjuats och fått komma till tals om föremålen i museernas arkiv.

- Kvinnorna har ansetts som mindre viktiga och därför saknas kvinnors berättelser och erfarenheter i stor utsträckning. Om inte en stor del av historien ska gå förlorad behöver vi plocka fram fakta om kvinnors kunskap och tradition kring konsthantverk.

Just det faktum att det saknas fakta och kunskap kring kvinnors skapande och hantverk beror, enligt Jessica Hemmings, på att deras arbete fram tills nyligen haft låg status. Tanken med forskningsprojektet är därför att blåsa liv i de kvinnliga fångarnas kunskaper, liv och erfarenheter. Det gör hon genom att låta poeter och romanförfattare skriva fram deras berättelser.

Ett spekulativt projekt, som delvis bygger på en konstnärlig process, medger Jessica Hemmings.

- Det blir en publikation med en bred mix av olika typer av texter. Till detta ska jag skriva en introduktion som etablerar historien kring föremålen. Jag närmar mig det utifrån en eklektisk strategi där utvalda textilier blir litterära röster.

> ***Kvinnorna har ansetts som mindre viktiga ...***
>
> JESSICA HEMMINGS

Ett annat exempel på hur textilier kan berätta om kvinnors liv och historia är Yvonne Vera, en författare som ofta skildrar våld mot kvinnor i Robert Mugabes Zimbabwe. Där och då fanns inga möjligheter att skriva ut detaljer, eller ens närma sig en bokstavlig skildring av kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp i form av våldtäkt eller incest.

– Istället för att beskriva skador på kroppen som kan uppstå i samband med ett sexuellt övergrepp skildrar hon skador som uppstått på kvinnans kläder. exempelvis sönderrivna plagg som hänger i trasor. På så sätt blir övergreppet underförstått för läsaren.

Att hon fastnade för de indonesiska kvinnornas historia har sina skäl. Jessica Hemmings föddes i Wales men bodde sina första år i Indonesien. Flytten dit berodde på att hennes pappa arbetade inom militären och var stationerad på olika platser. Efter Indonesien flyttade familjen till USA, där Jessica Hemmings gick i skolan. Var hon känner sig hemma är inte så lätt att svara på.

- Även om jag är född i Storbritannien känner jag mig inte hemma där. Jag har bott så mycket i andra länder att jag saknar många av britternas gemensamma referenser. Hemma för mig är där folk inte förväntar sig att jag ska känna mig hemma.

Hon har också varit på resande fot inom akademin och har hunnit arbeta på lärosäten i Irland, Storbritannien och USA.

- Jag har fortsatt att flytta runt. Främst för att jag tycker det är intressant. Utmaningarna och förutsättningarna inom universitetsvärlden är ganska lika i de olika länderna, det som skiljer är atmosfären och studenterna.

Hon har haft flera arbetsledande positioner, nu senast som viceprefekt för forskning vid HDK-Valand. Men att göra en karriär inom akademin hade den tonåriga Jessica Hemmings aldrig kunnat föreställa sig. Det var enbart hästar som gällde då. Men skolan hon gick på uppmuntrade henne att söka sig till Rhode Island School of Design. Hon gick helt in för studierna, med samma engagemang som på ridningen. Men trots en konstnärlig kandidatexamen i examen valde Jessica Hemmings inte att satsa på en karriär som designer. Hon ville arbeta i utvecklingsländer, så hon for till Katmandu. Men hon var allt för otålig för den typen av arbete och lockades istället att läsa afrikansk och asiatisk litteratur. Det blev en masterexamen i London och senare en doktorandtjänst i modern litteratur, då hon fördjupade sig i Yvonne Veras postkoloniala författarskap i Zimbabwe.

Jessica Hemmings konstaterar att det kan låta som att hon har hoppat mellan många olika saker, men själv ser hon det på ett annat sätt.

– Varje gång jag har letat efter uppsatsämne har jag återvänt till frågor som handlar om hur textilier gestaltas i fiktionen. Speciellt när det kommer till författare som är utsatta för censur, eller som av olika anledningar tvingas till någon form av självcensur.

Det bästa med att undervisa är att kunna dela med sig till studenterna.

- Nästan allt jag skriver använder jag i min undervisning, på så sätt är jag inte enbart i dialog med mig själv. Studenterna är också ett par generationer yngre än mig och bidrar ständigt med nya perspektiv.

Text: **Hanna Jedvik** Foto: **Johan Wingborg**

Jessica Hemmings

Titel: Professor i konsthantverk vid HDK-Valand. Doktor i modern litteratur, disputerade 2006 med avhandlingen Yvonne Vera: *The Voice of Cloth*.

Född: I Wales 1976, växte upp i USA och Indonesien.

Fritidsintressen: Långdistanslöpning.

Bor: Majorna.

40 års foton om Göteborg

Niclas Östlind har skrivit en bok om fotografen Jens S. Jensen.

– Genom att skildra bland annat Hammarkullen och Volvo berättade han en historia som är giltig för hela Sverige, förklarar Niclas Östlind. Han har precis kommit ut med boken *Jens S Jensen Samlat verk* där bilder från fyra decennier av den store fotografen presenteras och sätts i sitt sammanhang.

Jens S Jensen var egentligen utbildad arkitekt, men verksam som fotograf och författare. Mest känd är han för sina bilder om boende och arbete i Hammarkullen och på Volvo, förklarar Niclas Östlind, universitetslektor i fotografi.

- Det har länge pågått en diskussion inom museivärlden om hur man kan ta hand om fotografers kvarlåtenskap. Den frågan dök upp igen när Jens S Jensen gick bort 2015. Jag hade tidigare gjort en utställning med Jensens fotografi, som också spelade en viktig roll i min doktorsavhandling, och engagerade mig därför i frågan. Efter förhandlingar med sönerna blev det bestämt att Göteborgs stadsmuseum skulle få ansvar för materialet, vilket bland annat innebar digitalisering och tillgängliggörande. Dessutom skulle museet finansiera en biografi.

Jens S Jensen började fotografera Hammarkullen 1973 och skulle sedan återkomma dit vart tionde år fram till 2013. Han hade blick både för samhällsutvecklingen i stort och för den enskilda människans hopp och drömmar, berättar Niclas Östlind.

- Han följde ungdomar som tidigt slutat skolan, börjat jobba som femtonåringar och tio år senare hunnit både gifta och skilja sig. Även om han skildrade problemen var han också noga med att ge en nyanserad bild; också de som trivdes med sin tillvaro fick komma till tals.

Jens S Jensen är mest känd för sina stora dokumentära projekt men gjorde också flera mer personliga arbeten, förklarar Niclas Östlind.

- Hans familjehistoria innehåller en hel del tragik, bland annat tog hans mor livet av sig. Det fanns en dubbelhet hos honom; kanske fungerade hans stora samhällsengagemang som en ventil för att klara personliga trauman.

Boken innehåller mycket bildmaterial, bland annat helt nyskannade negativ som visar en annorlunda sida av Jens S Jensens arbete.

- När man ser dessa skannade bilder framträder den fotografiska kvaliteten och estetiska dimensionen på ett helt nytt sätt.

Boken är också ett exempel på den samverkan som Centrum för samverkande visuell forskning vid Göteborgs universitet (GPS400) vill verka för, menar Niclas Östlind.

- Boken hade knappast kommit till utan samarbete mellan museet, förlaget, Hasselbladstiftelsen och mig. När forskare vid universitetet gör något tillsammans med experter vid andra institutioner kan väldigt mycket intressant hända.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

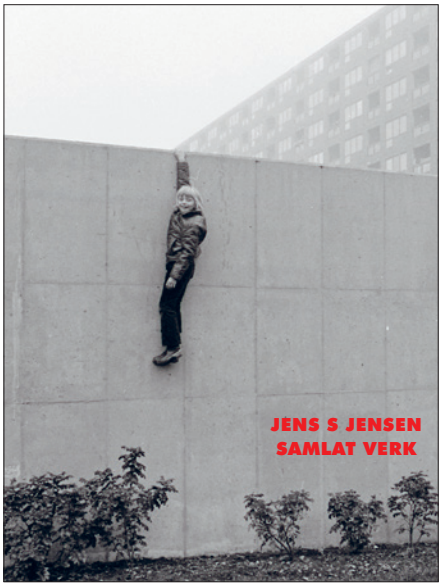

Fakta

Fotoboken *Jens S Jensen Samlat verk* är skriven av Niclas Östlind, universitetslektor i fotografi, och utgiven på bokförlaget Arena. Finansiärer är Hasselbladstiftelsen och Göteborgs stadsmuseum.

Hur lät egentligen forntiden?

Några inspelningar från förhistorisk tid finns förstås inte.

– Men eftersom vi inte känner till några samhällen som saknar musik kan vi anta att människan även i förhistorien musicerade.

Det menade Margarita Díaz-Andreu under årets Felix Neubergh-föreläsning.

Ordet archaeoacoustics, ”arkeoakustik”, myntades 2006. Men arkeologer har intresserat sig för kombinationen musik och arkeologi mycket längre än så, förklarade Margarita Díaz-Andreu, professor vid Universitat de Barcelona.

- Ett tidigt försök att förena musikologi och arkeologi gjordes vid en konferens som hölls av International Musicological Society vid University of California, Berkeley 1977. Man hade då gjort en spektakulär upptäckt av ett notsystem från det forntida Mesopotamien. Det ledde till bildandet av *The Study Group on Music Archaeology* där bland annat den svenska musikarkeologen Caisa S. Lund varit verksam. Ett annat exempel är *The International Study Group on Music Archaeology* som grundades 1988. Gruppen har genom åren publicerat mängder med böcker inom området. Ändå är det först på senare år som musik börjat få bredare uppmärksamhet inom arkeologi.

Forskning inom arkeoakustik kan delas in i fyra områden, berättade Margarita Díaz-Andreu.

- Dels kan det handla om förhistoriska musikinstrument, exempelvis flöjter av fågelben. Ibland är det svårt att avgöra om en forntida benbit verkligen använts som instrument - bästa sättet är att undersöka om benbiten fungerar. Ytterligare ett exempel är litofoner, alltså instrument gjorda av stenformationer i olika storlekar som man slår på.

Ett annat område är arkitektonisk arkeologi där forskarna exempelvis undersöker akustik, ekon och efterklang i grottor med förhistoriska målningar eller i megalitgravar.

Hur gynnsamma var förhållandena när det gäller exempelvis tal, musik, efterklang och ekon?

MARGARITA DÍAZ-ANDREU

- Psykoarkeologi är ytterligare ett område som handlar om hur människor reagerar på ljud. Väldigt höga eller starka toner skapar obehag medan lugna rytmer känns behagliga.

Det område Margarita Díaz-Andreu intresserat sig extra mycket för på senare år är arkeoakustik i öppna landskap. Sedan hösten 2018 leder hon *The ERC Artsoundscapes project* vid Universitat de Barcelona, som undersöker ljud i de landskap där man hittat förhistoriska grottmålningar.

- Områden vi studerat finns bland annat vid västra Medelhavet, i Altai i Sibirien och i Baja California i Mexiko. Tillsammans med akustikspecialister har vi utvecklat metoder för att undersöka hur dessa platser lät: hur gynnsamma var förhållandena när det gäller exempelvis tal, musik, efterklang och ekon?

Ett exempel är grottan Cuevas de la Araña i Valencia som innehåller ett stort antal målningar, bland annat en 8 000 år gammal bild av en honungssamlande kvinna, berättade Margarita Díaz-Andreu.

- Runt omkring grottan, på ett avstånd av cirka 40 kilometer, finns ytterligare 16 fyndplatser, vilket får oss att tro att grottan varit något slags centrum. Efterklangen i Cuevas de la Araña är mycket större än förväntat vilket ger en högtidlig ljudbild som påminner om den i en kyrka. Kanske har området kring Cuevas de la Araña används i en forntida kult där människor uppfattat bergen som befolkade med andar?

Föreläsningen avslutades med frågor.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Jonas Martinsson**

Fakta

Föreläsningen *Hearing the past: the archaeoacoustics of rock art landscapes* hölls den 4 november av Margarita Díaz-Andreu, professor vid Universitat de Barcelona. Förutom om arkeoakustik forskar Margarita Díaz-Andreu också om identitet och arkeologi, bland annat när det gäller vad som uppfattas som nationellt kulturarv, förhållandet till kolonialismen och frågor om genus. Hon har skrivit 29 böcker och 160 vetenskapliga artiklar. Förra året tilldelades hon det prestigefulla Menéndez Pidal National Award för sin forskning inom humaniora.

Felix Neubergh-föreläsningen har hållits varje år sedan 1977. Vartannat år handlar den om bank och finans, vartannat år om bland annat arkeologi.

Tror på en bättre framtid för Iran

Den 16 september mördade moralpolisen i Teheran den 22-åriga kurdisk-iranska Zhina (Mahsa) Amini. Sedan dess pågår protester över hela Iran.

– Om jag tror att det kommer att leda till något? Det är inget jag tror, förändringen är redan på gång, förklarar doktoranden Sama Khosravi Ooryad.

– ”Jin, jiyan, azadi!” är, såvitt jag vet, det slagord som kurderna använde under Rojava-revolutionen i norra Syrien. ”Kvinna, liv, frihet!” har nu blivit den slogan som ljuder på gatorna i Iran.

Det berättar Sama Khosravi Ooryad, EU-doktorand vid institutionen för kulturvetenskaper, som forskar om hatkulturer på nätet. Protesterna handlar dock inte bara om kvinnor, påpekar hon.

- Studenter protesterar, högstadieflickor kastar sina slöjor, arbetare på oljeraffinaderierna strejkar, HBTQ-rörelsen protesterar, människor tänder eldar och dansar på gatorna. Också olika etniska grupper, som kurder, balucher och azerer, förenas i sin kamp mot förtryck, korruption, fattigdom och ständiga ekonomiska kriser - alla vill bli av med regimen. Otroliga scener spelas in med mobiltelefoner som sedan vem som helst kan se på Youtube. Men främst är detta förstås kvinnornas protest; varje kvinna i hela världen borde ha rätt att själv bestämma över sin kropp och över hur hon vill vara i denna värld.

Omfattande protester mot regimen i Iran har skett många gånger tidigare. När Khomeini införde slöjtvång 1979 ledde det till enorma protester som pågick i hela sex dagar. 2009-2010 demonstrerade människor mot valfusk, och även då blev mordet på en ung kvinna, Neda Agha-Soltani, en symbol för protesterna.

- Också 2017-2018 demonstrerade människor mot korruption och politiskt förtryck, med omfattande arresteringar som följd. Under protesterna 2019, då bland annat internet stängdes ner, dödades drygt 1 500 människor. Någon större uppmärksamhet i väst har de olika protesterna dock inte fått, berättar Sama Khosravi Ooryad.

– Många röster från väst är avsiktligt okunniga om vad som händer i andra delar av världen: invadera eller ignorera verkar vara alternativen. Det beror på att väst fortfarande har en kolonial syn på omvärlden. Man vill inte stöta sig med odemokratiska regimer och marginaliserade grupper utanför västvärlden som kämpar för rättvisa ses inte som särskilt viktiga.

Denna gång är det dock annorlunda. Över hela världen solidariserar sig tusentals människor med kampen i Iran och demonstrerar på gatorna. Kända politiker, aktivister och artister visar solidaritet genom att klippa av sig håret.

Sama Khosravi Ooryad menar att en förändring av Iran redan är på gång.

> *Någon större uppmärksamhet i väst har de olika protesterna dock inte fått.*
>
> SAMA KHOSRAVI OORYAD

- Det internationella stödet är oerhört viktigt. Folket i Iran behöver känna att deras protester uppmärksammas och inte bara glöms bort. Men den största kampen sker ändå bland vanliga iranier.

Under de fredliga protesterna som pågått sedan mitten av september har hundratals människor dödats, bland dem också barn. Drygt 14 000 demonstranter har arresterats eller kidnappats. Ändå menar Sama Khosravi Ooryad att protesterna så småningom kommer att leda till förändring.

- Oavsett ålder, social status eller etnicitet, över hela Iran har människor förenats i sin kamp mot förtrycket. Alla kräver frihet och att makthavarna straffas för sina brott mot befolkningen. Att människor omfamnar sina olikheter och solidariskt kämpar tillsammans är i sig ett väldigt framsteg. En förändring är redan på gång.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Sama Khosravi Ooryad

Jobbar som: EU-doktorand (Marie Skłodowska-Curie) vid avdelningen för estetik, institutionen för kulturvetenskaper.

Bor: I Göteborg.

Kommer från: Gachsaran i sydvästra Iran.

Bakgrund: Har studerat engelsk litteratur vid Shahid Beheshti-universitetet i Teheran, tog sin masterexamen i kvinno- och genusstudier vid Universiteit Utrecht, är nu doktorand i film- och mediestudier vid GU.

Intressen: Skriver poesi.

Vetenskapsfestivalen ledde till jobb på GU

Han har tränat friidrottare i de polska och ukrainska landslagen samt jobbat som fysioterapeut i Sovjetunionen, USA, Kina och Lettland. Han har skrivit en doktorsavhandling om träningsstimulering och återhämtning inom elitidrott. Nu är Valerii Vynohradov gästforskare i Göteborg.

Men det började med ett besök på Vetenskapsfestivalen.

Valerii Vynohradov är född i hamnstaden Sevastopol på Krim. Idrott har han hållit på med i hela sitt liv; 1977, när han var i 25-årsåldern, hamnade han exempelvis på Sovjetunionens tio-i-topplista över bästa häcklöpare på 110 meter. Men framför allt har han ägnat sig åt sportmedicin samt träning av elitidrottare, både praktiskt och i sin forskning. Hans fokus har varit elitidrottares förberedelsearbete, massage samt återhämtning efter olika typer av skador eller belastningar.

- Mina studier gjorde jag vid National University of Physical Education and Sports i Ukraina där jag också doktorerade och så småningom blev professor. Men jag har även varit förbundsmassör inom 16 sporter i ett stort antal länder, förutom Sovjetunionen och Ukraina, också USA, Kina, Polen och Lettland. Som massör har jag medverkat vid 13 europeiska mästerskap, 21 världsmästerskap samt 6 olympiska spel.

Det var tidigt på morgonen den 24 februari som tillvaron för Valerii Vynohradov och hans familj vändes uppochner.

- Jag bor i centrala Kyiv tillsammans med min fru och svärmor. Vid femtiden vaknade vi av ett väldigt oväsen och människor som skrek. Vi sprang ner i källaren och satte på nyheterna från BBC. Vi fick veta att Kyiv höll på att bombas och att ryska trupper var på väg.

Det dröjde en vecka innan Valerii Vynohradov och hans familj bestämt sig för vad de skulle göra. Men den 3 mars beslöt de att ta sig till Polen.

- Vi packade våra ryggsäckar och begav oss till stationen. Där var fullt av folk. Vi fick vänta i tre timmar på tåget till Lviv som snabbt blev överfullt.

I Lviv fick de stanna över natten hos en vän till Valerii Vynohradovs svärmor. Tidigt nästa morgon tog de bussen till Kraków.

- Vår dotter och hennes vän, som bor i Göteborg, ringde och bjöd hem oss. Så vi fortsatte vår resa till Gdynia, tog färjan till Karlskrona och sedan tåg till Göteborg. Nu bor vi i vår dotters väns lilla etta men hoppas få stöd när det gäller boende från Migrationsverket och kommunen. Vi är mycket tacksamma för all hjälp från svenska myndigheter, men det är svårt att inte ha något arbete och bara vänta på att kriget ska ta slut.

Det var när Valerii Vynohradov tillsammans med familjen besökte Nordstan i början av maj som de fick syn på en grupp människor som verkade syssla med något intressant.

– En väldigt trevlig kvinna berättade att hon kom från Göteborgs universitet, att det var Vetenskapsfestival och att de just höll på med workshoppen *Make your own passport*. Jag berättade att jag är professor i Kyiv, att jag kommit med familjen till Göteborg för två månader sedan och att jag gärna ville hitta ett jobb.

Den trevliga kvinnan var Catherine Gillo Nilsson, samordnare på sektionen för student- och utbildningsstöd vid GU. Hon tog Valerii Vynohradovs uppgifter och kontaktade sedan International Centre samt Astrid Schubring, vid institutionen för kost- och idrottsvetenskap. Hon, i sin tur, tog kontakt med Centrum för hälsa och prestationsutveckling (CHP).

Några månader senare hörde CHP av sig. Valerii Vynohradov fick komma på intervju.

- Jag berättade om min forskning, bland annat om kinesiotejpning för rehabilitering och förebyggande av skador och om vikten av återhämtning. Jag berättade också att jag i mina föreläsningar alltid brukar citera den kände Nobelpristagaren Arvid Carlsson: ”Symptomen är viktigare än diagnosen”. När jag fick veta att jag accepterats som gästlärare vid det lärosäte där denne store forskare verkat kände jag mig väldigt hedrad!

Valerii Vynohradov kommer att vara verksam vid CHP fram till och med mars månad nästa år. Bland annat kommer han att undervisa inom träningslära och spormedicin, särskilt skaderehabilitering, kinesiotejpning och återhämtning. Dessutom hoppas han hinna skriva två artiklar för publicering i en vetenskaplig tidskrift.

- Den 14 november gav jag, till min stora glädje, mina första tre föreläsningar om kinesiotejpning.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Namn: Valerii Vynohradov.

Aktuell: Gästforskare vid Centrum för hälsa och prestationsutveckling (CHP).

Familj i Göteborg: Hustrun Olena, svärmor, dotter.

Bakgrund: Har bland annat jobbat som massör för landslag inom 16 idrotter i Sovjetunionen, USA, Polen och Ukraina. Har medverkat i 6 europeiska mästerskap, 21 världsmästerskap samt 6 olympiska spel. Verksam sedan 2002 vid National University of Physical Education and Sports of Ukraine, sedan 2010 som professor. Författare till drygt 100 vetenskapliga och pedagogiska verk.

1977 hamnade han på tio-i-topplistan över bästa häcklöpare i Sovjetunionen.

Foto: AGNES JÖNSSON

Hallå där,

Marie Lowrie!
Du ska under hösten jobba på Nobelstiftelsen. Vad ska du göra där?

– Jag ingår i det team som ansvarar för logistiken kring Nobelpristagarna och deras vistelse under Nobelveckan med Nobelprisutdelningen och Nobelbanketten. Jag kommer främst att arbeta med gästhantering, allt från inbjudningar till själva kalaset.

– Det är en stor arbetsinsats som regisseras av några få men med många inblandade. Det är mycket som ska fungera så man måste vara otroligt noggrann, här dubbelkontrolleras allting flera gånger. Verksamheten är känd över hela världen och målet är att allt ska fungera så felfritt som det bara går. Jag upplever att centrala värden som kvalitet, värdighet och tradition vävs fint in i denna anrika tillställning.

– Alfred Nobel angav i sitt testamente vilka som ska utse pristagare och det gäller än i dag: Kungliga Vetenskapsakademien, Nobelförsamlingen vid Karolinska Institutionen, Svenska Akademien och Norska Nobelkommittén. Nobelstiftelsen har i uppgift att säkra att intentionerna i testamentet uppfylls och det leder fram till Nobelprisutdelningen och Nobelbanketten den 10 december.

Kommer du att träffa Nobelpristagare?

– Ja, det kommer jag men det är Nobelattachéerna, personer ifrån utrikesdepartementet, som är Nobelpristagarnas närmsta kontakter när de är i Stockholm.

– Nobelpristagarna har oerhört intensiva dagar under sin Nobelvecka som koordineras från Nobelstiftelsen men hanteras av attachéerna så att alla veckans händelser fungerar så smidigt som möjligt.

Kommer du att vara med på banketten i Blå Hallen?

– Ja, vi som arbetar i teamet kommer att vara på plats, det är en del arbetsuppgifter för oss under hela kvällen. Här kommer mina erfarenheter som ceremonimästare i många år väl till pass, då vissa moment är likvärdiga med våra högtider vid Göteborgs universitet. Det kommer att bli en lång och spännande dag.

Foto: ERIK CRONBERG

Jenny Högström Berntson tar emot priset av Jenny Björkman. Till höger moderator Anders Sahlman.

Prisad podd

Podd. Kulturarvsakademin och Matarvspodden har tilldelats utmärkelsen *Dela med dig*. Bakom priset står Forum för Forskningskommunikation och Riksbankens Jubileumsfond, Vetenskapsrådet och Forte. I podden diskuteras traditioner, kultur och identitet kopplat till mat.

– Mat är inte bara nödvändig för vår överlevnad, det är så mycket mer. Mat, recept och måltidsformer är kopplade till traditioner som förmedlas över generationer och som på olika sätt speglar både individers och större gruppers kulturarv, säger Jenny Högström Berntson, poddens producent.

Kulturarvsakademin får utmärkelsen för sitt arbete med en helhet bestående av podd, webb och bok, och för att de på ett enkelt sätt kommunicerar forskning.

Prorektor ska utses

Rekrytering. Parallellt med att en ny rektor rekryteras till Göteborgs universitet ska också en prorektor för kommande mandatperiod utses. Universitetets styrelse har nu beslutat hur rekryteringen ska gå till.

Mandatperioden för nuvarande tillförordnad prorektor Mette Sandoff följer rektor Eva Wibergs. Det innebär att även en prorektor ska utses.

– Processen att rekrytera prorektor är väldigt lik processen att rekrytera rektor. Skillnaden är att universitetet hanterar frågan internt, säger **Peter Larsson**, ordförande i universitetsstyrelsen.

I februari och mars hålls intervjuer med lämpliga prorektorskandidater. I slutet av april fattar styrelsen beslut om vilken eller vilka kandidater som ska frågas ut av den sedan tidigare utsedda hörandeförsamlingen. Beslut fattas senast den 14 juni 2023.

Planer på att införa e-arkiv

Digitalisering. Som ett steg i digitaliseringen startade i september ett projekt om att införa e-arkiv vid Göteborgs universitet. Tanken är att systemet ska vara enkelt att förstå och använda.

Under 2016–2017 genomfördes en förstudie som nu ingår i det fortsatta arbetet. Förutom de tekniska kraven pågår också ett arbete med ändrade arbetssätt vilket krävs när universitetet går från analog arkivhantering till digital.

Projektledare är Anna Danielsson på sektionen för arkiv och registratur. Till projektet knyts en styrgrupp och en referensgrupp, med bred representation.

Projektet pågår till juni 2024.

5 528

Anställda. Så många årsarbetare fanns vid GU andra kvartalet 2022. Det är 12 fler jämfört med samma tid förra året vilket innebär att ökningen mattats av. Den kategori som minskar mest är lärare. Istället har fler doktorander anställts (17 fler årsarbetare).

Säkra IT-miljöer

Rankning. SITE-projektet (Safe IT Environment) syftar till att skapa tjänster och infrastruktur för personverifierad säker IT-miljö. De lösningar som projektet tar fram ska underlätta för universitetet att följa de lagkrav som finns rörande data inom informationsklass 3 och samtidigt ge forskningsprojekt möjlighet att lagra, bearbeta och dela data.

Projektet ska bland annat ta fram en Minimum Viable Product, det vill säga en grundprodukt som i ett senare skede kan utökas med fler funktioner utifrån specifika behov. De grundfunktioner som ingår är bland annat möjligheten att skapa en säker IT-miljö utifrån beställning, möjlighet att importera och exportera data till och från den säkra IT-miljön samt möjlighet att koppla applikationer till den säkra ytan för att kunna bearbeta data med hjälp av dessa.

Projektet kommer att involvera två arbetsgrupper: en som består av representanter från verksamheten som ställer krav och testar de tjänster som tas fram, samt en som består av representanter för IT.

Projektet startade i september 2022 och håller på fram till och med juni 2023.

GU fastighet får nytt namn

Namnbyte. Den 1 januari 2023 byter GU fastighet namn till GU fastighet och hållbar utveckling. Det sker i samband med att verksamheten inom miljöledning och hållbarhetssamordning flyttas från GMV till Gemensamma förvaltningen. Sektionen kommer att komplettera GU fastighets övriga kompetenser inom lokalförsörjning samt bidra till att universitetet når fler övergripande mål inom hållbarhet. Eddi Omrcen är tillförordnad sektionschef.

Hur fungerar ett solidariskt kylskåp?

Hallå där, María José Zapata Campos, docent i företagsekonomi, och en av initiativtagarna till Solidariskt kylskåp. Vad är det ni gör?

- Solidariskt kylskåp är ett medborgardrivet initiativ för att rädda matsvinn från livsmedelsaffärer, bagerier och liknande. Mat som annars skulle slängas, hämtas och räddas av volontärer, medlemmar till de solidariska kylskåpen. Det kan handla om bröd som inte har sålts eller produkter vars bäst-före-datum är nära eller har passerats, men som fortfarande är lämpliga för konsumtion. Sedan delas maten ut till dem som behöver och vill ha den.

Varför behövs det här på universitetet?

- För att vi behöver fler platser där vi praktiserar hållbarhet. Det här blir dessutom en mötesplats för studenter, personal och lärare. Ställen där vi kan träffas som medborgare och inte som lärare och elever. Solidariskt kylskåp

är också ett sätt att väcka medvetenhet kring matsvinnet, studenterna blir förvånade när de ser hur mycket mat vi faktiskt kan ta tillvara. Nästan en tredjedel av all mat som produceras konsumeras aldrig. Tanken är också att vi ska koppla ihop Solidariskt kylskåp med föreläsningar och forskning kring matsvinn och hållbarhet. Det finns alltså ett lärandemoment i det här också.

Vad innebär Solidariskt kylskåp för GU ur ett hållbarhetsperspektiv?

- Det hjälper universitetet att leva upp till hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Vi visar hur vi kan jobba med hållbarhet i praktiken och inte bara i teorin. På det sättet blir vi också en förebild för övriga samhället. Det är ett sätt att arbeta med tredje uppgiften och att ta den på allvar.

Hanna Jedvik

Vill du fördjupa internationell samverkan? Nå makthavare med din forskning? Diskutera kriser i pandemins fotspår? Formulera samtidens utmaningar?

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vill någon ha en kritisk universitetstidning?

GU Journalen föregicks av en annan publikation, *Göteborgs universitets tidning*, lärde vi oss av dess förra nummer. GUT gavs ut 1991-1994 och dess chefredaktör var “den stridbare Christer Wigerfelt”, kunde vi läsa. “Efter mycket tumult avslutades försöksverksamheten och tidningen lades ner.” Vi blev nyfikna och beställde fram de magasinerade exemplaren för att lära oss av det tidiga 1990-talet.

Ingvar Carlsson gör det...

FOTO MARTIN HARREBEK

Ingvar Carlsson inte bara läser tidningen, han har även medverkat som skribent. När han levererade artikeln var han fortfarande statsminister, men när tidningen kom ut var han oppositionsledare. Den fyllsinta redaktionen fick dock med detta förvarslingsnummer i tidningen.

Det visar sig snabbt att tidningen inte var ett informationsorgan utan ett forum. Till diskussionen bidrog ministrar, företagsledare, rektorer och internationellt erkända professorer. Dåvarande statsministern Ingvar Carlsson skrev om ”Universitetets roll i samhället”. Forskningen ska bidra till ”bästa möjliga utveckling industriellt och socialt”, förklarade han, och berättade om sin vision av ”en enda sammanhängande värld, där alla människor kan kommunicera oberoende av politisk, nationell, religiös och kulturell hemvist”, en värld där forskningen ska bidra genom att vara ”stilbildande” och visa vägen mot ”universalism, internationalism och rationellt grundad auktoritet” för ”en värld i fred och demokrati”.

Socialdemokraterna förlorade regeringsmakten till moderaterna hösten 1991. Då fick Per Unckel under några år stort inflytande över högskolepolitiken. Unckel var en person, kan man läsa, som trodde på ”strategier där man genomför radikala förändringar fort”. Även Unckel betonade högskolans nödvändiga internationalisering: ”Det finns en växande samstämmighet om universitets- och forskningspolitik”, internationaliseringen öppnar upp Sverige mot omvärlden och ”gör att den gamla stadiga politiken är omöjlig”. ”Statsmakternas styrning” av universiteten skulle begränsas så att ”fria universitet och högskolor” kunde fungera som ”kritiska motvikter” gentemot staten. Samtidigt skulle kvaliteten förbättras, genom konkurrens, kvalitetsutveckling, prestationsbaserad medelstilldelning och individuell lönesättning.

Rektorn för Göteborgs universitet 1992-1997, Jan Ling, berättade om hur ”det nuvarande lapptäcket som går under namnet Göteborgs universitet" måste få en tydligare struktur om lärosätet ska kunna hävda sig i den nyinrättade konkurrensen: riktlinjer måste skapas för att göra kursutbudet mer homogent och det för att tydliggöra vilka "forskningsinriktningar som har hemortsrätt vid vårt universitet”.

Handelshögskolans rektor Lars Nordström uttryckte önskemål om "ökad självständighet" och Sören Gyll välkomnade ”alla försök att uppnå en högre integration mellan universitetet och Volvo” som han då var koncernchef för. På annat håll i tidningen kunde man läsa om hur Göteborgs universitet uppmuntrade eget företagande hos anställda. Detta ”bidrar positivt till näringslivets utveckling och skapar sysselsättning”, får vi veta och sådana företag ”är också en möjlighet för forskaren själv att tjäna pengar på de tjänster och produkter som hans forskning leder till”. Tidningen rapporterade att rektorn Jan S. Nilsson, som slutade 1991, sedan gick vidare till att bli "verkställande ledamot i Wallenbergstiftelsen".

Vad vi vill exemplifiera med de ovanstående citaten är att en sorts maktens diskurs kom till uttryck i tidningen, genom de tongivande personernas egna röster, i krönikor som de författade själva eller i form av intervjuer. Denna diskurs fick emellertid inte stå oemotsagd. Redan de intervjuer genom vilka makten fick komma till tals innehöll regelmässigt även kritiska frågor: Skulle verkligen marknadisering främja självständigt kritiskt tänkande? Skulle en ”kvalitetspeng” verkligen resultera i förbättrad forskning och undervisning? Tidningen innehöll flera reportage om kulturtidskrifter, som det lilla förlaget Antropos. I intervjuer med litteraturvetare som Gunnar D. Hansson och Johan Öberg kom perspektiv på universitetet till uttryck som kontrasterade skarpt mot Per Unckels och Jan S. Nilssons. Professorn i idéhistoria, Sven-Eric Liedman, berättade i en krönika om hur universitetet fungerade när han var student, och kontrasterade det mot förändringarna han såg var i antågande:

> Mer än någonsin har de som kommer [till universitetet] redan matats med inställningen att bara det som ger inkomster idag eller imorgon är värt mödan. Hur stark måste man vara för att stå emot den propagandan?

Peter Cassirer, från institutionen för svenska språket, varnade för universitetets ”gymnasiefiering”. Kårombudsmannen Erik Hallsenius frågade i en kritisk debattartikel vilken ”produkt” regeringen egentligen vill ha, och förklarade:

> Universitetens och högskolornas uppdrag är inte längre att ge studenterna den bildning de söker utan att utbilda landets unga begåvningar till att tjäna ”tillväxten”, och därmed mänskligheten enligt ett till synes givet samband.

Ett bidrag från gästforskaren Roger Smith pekade i samma riktning: ”Det är överblicken och det självständiga tänkandet som offras när universiteten anpassas till verksamhet på affärsmässiga grunder”, förklarade han.

Vi vill lansera begreppet *forum* som karaktäristik av denna Göteborgs universitets tidning som gavs ut 1991-1994. Fokus var riktat mot Göteborg, men diskussionen speglade samhällsutvecklingen som helhet och tidningen hade därför läsare över hela Sverige. Hur kom det sig då att detta sprudlande forum lades ner?

Förklaringen kan hämtas från de två rektorernas bidrag till tidningen. De förklarar att den nya situationen av konkurrens mellan lärosäten kräver ”smidigare” universitet, med ”riktlinjer” för såväl kursutbud som forskningsinriktningar. Kampen om studenter, samarbetspartner och forskningsmedel kräver konsensus och samförstånd. Enligt den nya tidsandan förväntas "medarbetare" ansluta sig till universitetets ”profil” och ”vision” och bidra till dess målsättning. Idag kommer samma tanke till uttryck i en förväntan om att alla anställda ska bidra till att skydda och stärka universitetets ”varumärke”. Att ett öppet *forum* inte speglar denna förväntan

hos universitetsledningen säger sig själv.

Universitetets informationsdirektör Siv Bondenäs Brink förklarade följdriktigt i GP att tidningen borde vara ett informationsorgan som skulle ”bidra till att skapa en vi-anda vid universitetet”, förbättra kommunikationen mellan olika enheter samt mellan universitetsledning och de anställda, och öka förståelsen mellan universitetet och det omgivande samhället. ”En kritiskt granskande journalistik av universitetets olika verksamheter” platsade enligt Bondenäs Brink ”inte i den framtida universitetstidningen”.

Chefredaktören Wigerfelt hade dock ”sin ståndpunkt klar och den kommer antagligen att kosta honom jobbet” förklarade GP. Wigerfelt ansåg att tidningen skulle ägna sig åt journalistik och därmed åt kritisk granskning. Han ville skapa ”en plats för fritt utbyte av tankar och idéer”. Man förstår varför universitetsledningen inte betraktade Wigerfelt som kvalificerad för jobbet som redaktör och måste ersättas av en informatör. (GP 28/3 94)

Innan tidningen lades ner hann den sin anda trogen publicera texter som kritiserade nedläggningen. Idéhistorikern Edda Manga förklarade: “Nu ska vi ta efter näringslivets tradition av ‘personaltidning’. Från undersökande journalistik till ‘informationsavdelningens’ organ. Propaganda alltså!”.

Beslutet att lägga ner tidningen fattades av universitetsstyrelsen i början av juni 1994. GU:s dåvarande rektor Jan Ling försvarade nedläggningen i P1:s *Vår grundade mening*.

”Vem skriver om bra utbildning? Ja, inte gör pressen det. Vem skriver om lyckade forskningsresultat? Om ingen annan gör det måste vi göra det själva. Annars blir det en väldigt konstig balans i det och så resonerar de flesta universitet.” (cit enligt Wigerfelt i GP 18/6 94)

Ovetandes om förhistorien har vi med serien debattartiklar som vi har skrivit för GU Journalen under det gångna året försökt bidra till någonting som liknar det vi hittade i GUT. Vårt engagemang började efter att vi hade kritiserat GU Journalens redaktörer för att producera någonting som liknar marknadsföring mer än att vara forum för diskussion om vårt universitet och om högskolepolitiken. Vi uppmuntrades av redaktörerna att försöka initiera kritisk debatt. Det har vi varit tacksamma för. Det ingår i GU Journalens uppdrag att ”väcka debatt och diskussion”, påminde redaktörerna när vi inledde vår artikelserie. ”Håller du med eller är du av en annan åsikt? Skriv till GU Journalen och låt debatten fortsätta”, uppmanade de sina läsare (GU Journalen 1/2022). Men någon fortsatt debatt har det inte blivit. Vad tror du att det beror på?

Susanne Dodillet/Sverker Lundin, universitetslektorer i pedagogik

ST

FACKFÖRBUNDET ST
GÖTEBORGS UNIVERSITET

DET ÄR LÄTT ATT TA VISSA SAKER FÖR GIVNA…

Semester… löneutveckling… pension… anställningstrygghet… föräldraledighet… sjukförsäkring… arbetslöshetsersättning… studiestöd…

Tillsammans är vi starkare

Hur gör vi detta bäst? Tillsammans! Ju fler vi är som engagerar oss, desto större inflytande har vi på våra arbetsvillkor.

Våra rättigheter på jobbet måste försvaras

Listan är lång över alla rättigheter vi har som anställda. Men de har inte uppstått av sig själva. De är ett resultat av svenska fackföreningars insatser under många årtionden. Inga garantier finns för att de består för evigt. De måste ständigt bevakas, försvaras och förbättras.

Du kan själv bidra till en god arbetsplats

Vill du själv bidra till en god arbetsplats på Göteborgs universitet med trygga och hållbara villkor för alla? Gå med i Fackförbundet ST! Hos oss kan alla anställda bli medlemmar, oavsett arbetsuppgifter, befattning eller utbildning.

Vill du veta mer om vad ST gör och fördelarna med ett medlemskap? Välkommen till st.org/medlemskap.
Vi på ST-sektionen inom Göteborgs universitet önskar dig en god helg och ett gott nytt år!

Doktorspromotion 2021

Den 28 oktober arrangerades den försenade promotionshögtiden för 2021 i Kongresshallen i Svenska Mässan. 145 nya doktorer, 9 hedersdoktorer och två pristagare blev hyllade och firade för sina fina insatser.

Bland dem som firades märktes hedersdoktor Carolina Klüft.

Detta var den andra promotionen under 2022 som genomfördes för att komma i kapp efter pandemin. Alla som disputerat och tagit ut sin examen mellan 1 juli 2020 och 30 juni 2021, samt några som disputerat året innan, var inbjudna - sammanlagt 270 doktorer. Flest nya doktorer kommer från Sahlgrenska akademin, 95 var på plats. I övrigt var det en stor spridning av vetenskapsområden och åldrar, den yngsta född 1993 och den äldsta 1957.

Denna högtid var i mångt och mycket lik den förra. Men en liten viktig förändring var att högtidsskriften var på både engelska och svenska, samt att alla tal översattes på scenen, även under banketten, med hänsyn till alla internationella gäster.

I sitt inledningstal knöt rektor Eva Wiberg an till Göteborgs universitets vision: *Ett universitet för världen*.

- Just doktorspromotionen är verkligen ett bevis på universitetets stora internationella engagemang med många doktorer och gäster från andra länder.

En doktorspromotion är inte vilket evenemang som helst. Det är ett välregisserat skådespel på drygt två och en halv timme. Det som gör GU:s doktorspromotion unik är studenterna från Högskolan för scen och musik, som spelar och uppträder. Det är högtidligt, värdigt och lite magiskt.

Efter utmarschen till tonerna av Bernhard Crussel bjöds det till mingel med bubbel och snittar för alla 900 som hade kommit till högtiden, varav nästan 200 satt på scenen. Därefter väntade en bankett för 735 gäster, med middag, tal och underhållning.

Ingen mindre än friidrottaren Carolina Klüft, Sahlgrenska akademins hedersdoktor, höll tacktalet till hedersdoktorerna. Hon var stolt och glad över utmärkelsen men påpekade hur viktigt det är att skapa förutsättningar för att vara fysiskt aktiv och att hitta sin rörelseglädje, något som många unga idag inte har tillgång till i Sverige - i strid mot barnkonventionen.

Att kämpa för det är kanske ett högt mål, men det är inget som skrämmer henne:

- **Jag är nämligen** inte speciellt rädd för att misslyckas, i varje motgång föds en lärdom som för en framåt, men det som skulle göra mig enormt besviken vore att sluta försöka.

I talet till promovendi berömde Sandra Grehn sin huvudhandledare Yael Feiler som ”den bästa sortens handledare”, som brukade säga: ”Det viktigaste har jag inte lärt mig av mina lärare - utan av mina elever”. Hon betonade hur viktigt det är att hålla sig i rörelse: ”Vi behöver lyssna lika mycket som vi talar och vara beredda att ompröva lika mycket som vi värnar om beprövad kunskap.” Att finna trygghet men också ha modet att omfamna nya saker, var ett budskap som berörde publiken.

Festen som började tidigt för alla nya doktorer höll på till sent in på natten.

Text: **Allan Eriksson** Foto: **Johan Wingborg**

Jubeldoktorer högtidligt firade

Den 11 november var det dags för Göteborgs universitets Jubeldoktorshögtid. I huvudbyggnadens aula firades 26 doktorer som tagit sin doktorsexamen för 50 år sedan.

– Ni har ökat våra kunskaper, fört utvecklingen framåt och tagit ansvar för vår framtid. Något bättre skäl att ställa till med fest än att fira er kan jag inte tänka mig, förklarade prorektor Mette Sandoff.

Jubeldoktor Gunilla Bradley insåg tidigt betydelsen av digital teknik i samhället.

Det är andra gången Göteborgs universitet arrangerar en särskild högtid för jubeldoktorerna som tidigare firats vid doktorspromotionen. Ceremonin ägde rum i aulan i universitetets huvudbyggnad i Vasaparken.

Efter *Kronprins Olavs honnörsmarsch*, framförd av Göteborg Brasskvintett, talade prorektor Mette Sandoff.

- Hur många elever, studenter och kollegor ni spridit er kunskap till går inte att säga, men det handlar om tusentals. Ni har varit länkar i kunskapens kedja och samtidigt gett nya generationer möjlighet att i sin tur föra kunskapen vidare.

Sammanlagt 26 jubeldoktorer kreerades, varav två i sin frånvaro. Operastudenten Sandra Wettergren sjöng stycken av Robert Schumann och Vincenzo Bellini, ackompanjerad av Andrea Caruso.

Elina Falsafi Tonekaboni, ordförande för Göteborgs universitets studentkårer, påminde om att livets eviga lärande inte tar slut med en doktorsexamen - det kanske rentav är då det börjar på riktigt.

- Tack för att ni har delat och spridit er ivrighet efter kunskap. Tack för att ni har värnat om denna ivrighet när ni har stött på den hos studenter, och framför allt, tack för att ni inspirerat till den när ni stött på den hos de studenter som stundtals har saknat den.

Efter utgångsmarschen *The Liberty Bell* väntade buss till en festmiddag på Gothia Towers Hotel.

Några röster:

Lars Nordström, tidigare rektor på Handelshögskolan och ledamot av kommunfullmäktige:

- Var det verkligen 50 år sedan jag disputerade? Det känns inte som så länge sedan. Jag är fortfarande aktiv och kommer exempelvis att föreläsa i morgon om maktspelet mellan EU, Ryssland och Kina. En fråga jag ofta fått på senare tid är om globaliseringen är slut, och det tänkte jag prata mer om.

Gunilla Bradley, professor emerita i informatik vid KTH, som nyligen kommit ut med boken *In the Era of Convergence*:

- Det här är en alldeles fantastisk tillställning, vad roligt att bli uppmärksammad!

- Redan i början av 1970-talet, när datorerna var lika stora som aulan här, insåg jag att de kommer att påverka människan och samhället på ett fundamentalt sätt. När jag började forska om det tyckte dock ingen att området var så viktigt.

Sune Svanberg

Sune Svanberg, tidigare föreståndare för Lunds lasercentrum, före detta ledamot av Vetenskapsrådets Nobelkommitté för fysik:

- Det var fasligt högtidligt, fina tal och vacker musik.

- Jag har främst ägnat mig åt laserteknik, bland annat som föreståndare för Lunds lasercentrum, men också inom medicin tillsammans med min hustru Katarina, som är professor i onkologi.

Johanna Andersson, tidigare sjukhuskemist på Vänersborgs lasarett, senare verksamhetschef på Laboratoriemedicin, NU-sjukvården:

- Det är kul att bli uppmärksammad och en väldigt fin högtid.

Ingela Agrell, tidigare verksam vid Naturvetenskapliga forskningsrådet och Stiftelsen för strategisk forskning:

- Det här var en väldigt trevlig tillställning, roligt att vara med.

- Jag har varit med om många fina högtider. Gladast blev jag nog när jag 2003 fick Ingenjörsvetenskapsakademiens guldmedalj.

Stig Forshult, tidigare bland annat prefekt vid kemiinstitutionen vid Karlstads universitet:

- Det var nog 50 år sedan jag senast hade frack på mig, så det känns lite ovant. Det är väldigt roligt att vara här och jag har träffat flera bekanta som jag inte sett på väldigt många år.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

NY PÅ JOBBET

Johan Botling är ny professor i klinisk patologi.

Ewa-Lena Bratt är ny professor i omvårdnad med inriktning mot vård i samband med akuta och kritiska tillstånd.

Gisela Brändén är ny professor i membranproteiners struktur, funktion och dynamik.

Håkan Gustafsson är ny professor i rättsvetenskap.

Kajsa Henning Abrahamsson är ny professor i oral hälsovetenskap.

Elisabeth Hjort är ny professor i litterär gestaltning.

Malin Johansson är ny professor i biomedicinsk laboratorievetenskap med inriktning mot biokemi.

Andreea Mitrut är ny professor i nationalekonomi.

Almedin Mujezinovic Hanje är ny IT-avtalsansvarig på IT-enheten.

Roger Olofsson Bagge är ny professor i kirurgi med inriktning mot cancerkirurgi. Anställningen är förenad med en tjänst som överläkare.

Björn Remneland Wikhamn är ny professor i företagsekonomi med inriktning mot management och organisation.

Mona Ringdal är ny professor i omvårdnad.

Roger Schweizer är ny professor i internationellt företagande.

Axel Wolf är ny professor i omvårdnad med inriktning mot anestesisjukvård.

Türkan Müge Özbekier är ny postdoktor på Företagsekonomiska institutionen.

Följande personer är nyanställda vid Högskolan för scen och musik: **Elise Nuding, Emelie Hag Sandeliu**s samt **Mona Sahlin** är universitetsadjunkter i estetiska uttrycksformer. **Maria Ingemarsson Berg** är universitetsadjunkt i scenisk gestaltning med inriktning musikalisk instudering, **Vanessa Liftig** är universitetsadjunkt i musikalisk gestaltning med inriktning musik- och ljudproduktion. **Sofie Nordlander** är ny utbildningshandläggare.

UTMÄRKELSER

Johan Bengtsson-Palme, forskare vid avdelningen infektionssjukdomar, har tilldelats Einhorn SIGHT Award på 100 000 kronor. Han får priset för sitt arbete med att ta fram verktyg som kan begränsa infektionssjukdomar och antibiotikaresistens.

Lärargruppen **Josefina Robertson, Frida Rydberg, Marie Studahl**, **Erika Tyrberg** och **Johan Westin** har utsetts till 2022 års mottagare av Sahlgrenska akademins pedagogiska pris. De får priset för *Det virtuella sjukhuset,* som de började utveckla när pandemin stoppade läkarstudenters VFU på infektionskliniken.

Vid Sahlgrenska akademin har **Lars Börjesson**, **Tove Edmar Lagerberg** och **Ingrid Henriksson** utsetts till excellenta lärare 2022.

Johan Lönnbros avhandling, *The medical perspective in prescribing* som utsågs till årets avhandling vid Institutionen för neurovetenskap och fysiologi 2021, uppmärksammas nu igen. Den får det nyinstiftade Folke Sjöqvists pris för bästa avhandling i klinisk farmakologi.

Bertil Rydenhag, senior professor i neurokirurgi med särskild inriktning mot epilepsikirurgi, har nyligen utnämnts till gästprofessor vid Medizinische Universität Wien, Österrike.

Geolog **Axel Sjöqvist** har tilldelats Jan Bergströmpriset för unga forskare 2022 av Geologiska föreningen. Han får priset för sitt betydelsefulla bidrag till förståelsen av bildningen av bergarter som rymmer sällsynta jordartsmetaller.

Roger Säljö, professor i pedagogisk psykologi, har tilldelats Läromedelsförfattarnas pris i kategorin kurslitteratur. Läromedelsförfattarnas pris är Sveriges tyngsta pris för författare som skriver läromedel. Priset ges i tre

Vinn biobiljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. **Med hur många procent har antalet professorer ökat i Sverige sedan 2001?**
2. **Vad kallas den anarkistiska japanska konstform som nämns i tidningen?**
3. **Vilka blev konsekvenserna när vargen utrotades i Yellowstone National Park, USA, på 1920-talet?**
4. **Hur stor del av all mat som produceras kommer aldrig att konsumeras?**
5. **Hur många gånger bör man lägga ett gipsförband för att skapa en skena?**

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se, senast 10 januari. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:
Ingrid Johansson, forskningsingenjör, institutionen för kemi och molekylärbiologi.
Kristin Johansson, ekonom vid Core Facilities, Sahlgrenska akademin.
Marina Karlsson, doktorand på institutionen för pedagogik och specialpedagogik.

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:
1. **DEEP VZN är ett virologiskt projekt inom USAID, en amerikansk motsvarighet till Sida.**
2. **Centrum för idrottsvetenskap inrättades år 2000.**
3. **Alexander Luria undersökte på vilket sätt skriftspråk påverkar människors tänkande.**
4. **1969 utspelades ett kort gränskrig om en ö i floden Ussuri mellan Kina och Sovjetunionen.**
5. **Arkeologen Margarita Diaz-Andreau är årets Felix Neubergh-föreläsare.**

kategorier: kurslitteratur, läromedel samt en öppen kategori.

Agnes Wold, professor i klinisk bakteriologi, har utsetts till hedersdoktor vid Uppsala universitet. I motiveringen påpekas att hon ofta lyfter fram hälsomyter i medierna samt att hon uppmärksammat hur kvinnor missgynnats inom akademin.

ANSLAG

Andrei Chagin, professor i molekylär medicin, har fått 4,2 miljoner kronor från Lundbergs Forskningsstiftelse för forskning om en ny banbrytande metod att behandla benskörhet och artros med hjälp av stamceller.

Christine Howes, universitetslektor i datalingvistik, har beviljats det prestigefulla ERC Starting Grant, för projektet *Divergene and convergence in dialogue: The dynamic management of mismatches.*

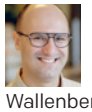

Isaac Santos, professor i marin biokemi, får av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse över 30 miljoner kronor till sin forskning om miljöpåverkan av förorenat grundvatten som sipprar ut i haven. Utsläppen av historiska föroreningar genom grundvattnet är förbisedda i många miljöberäkningar eftersom de är svåra att beräkna.

Forskare vid Sahlgrenska akademin har fått följande anslag: Sammanlagt 131 miljoner kronor från Vetenskapsrådet inom medicin och hälsa går till: **Kaj Blennow, Johan Bylund, Chandrasekhar Kanduri, Suzanne Dickson, Olov Ekwall, Huamei Forsman, Claes Gustafsson, Per-Anders Jansson, Malin E.V. Johansson, Hannu Kankaanranta, Mikael Landén, Joakim D G Larsson, Erik Larsson Lekholm, Sofia Moverare Skrtic, Jenny Nyström, Anders Rosengren, Volkan Sayin, Ingmar Skoog, Erik Smedler, Lynne Sneddon, Giovanni Solinas, Fredrik Sterky, Jan Tack, Margarita Trobos, Astrid von Mentzer, Lars Westerberg, Henrik Zetterberg samt Zhu Chenglian.**

Sammanlagt drygt 12 miljoner kronor från Lundbergsstiftelsen går till: **Eva Angenete**, **Georg Birchenough**, **Cristina Maglio**, **Volkan Sayin** samt **Mattias Svensson**.

Sammanlagt nära 30 miljoner kronor från Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) går till**: Maria Bygdell**, **Andreas Fors**, **Annelie Gutke**, **Karolina Lindén**, **Natalia Vincens** samt **Axel Wolf**.

Cancerfonden har delat ut 900 miljoner kronor, varav 102 miljoner går till 36 forskningsprojekt vid GU. Störst anslag, 6 miljoner kronor, får **Maria Falkenberg** för *Mitochondrial DNA replication and mutagenesis in cancer* och **Göran Landberg** för *Behandlingsprediktion och läkemedelsdesign för cancer med fokus på cancercellernas mikromiljö.*

Hela fem av de tolv anslag inom konstnärlig forskning som Vetenskapsrådet delat ut för 2022–2027 går till Göteborgs universitet. Störst anslag, 17 miljoner kronor, får **Erling Björgvinsson**, för *Värde Imaginärer: Former för artikulering av plats och mobilitet i globaliserade konst- och designpraktiker genom kreativ och administrativ användning av papper.* Övriga forskare och projekt är **Andjeas Ejiksson**: *The Discontent of Voice and Image – The Task of The Audiovisual Translator*, **Cecilia Lagerström**: *Sockerspelen. Nya perspektiv på Göteborgs koloniala historia sett genom hanteringen av socker,* **Olle Lützow-Holm**: *Mellan verk och text: Tvetydigheten som musikalisk poetik* samt **Nina Mangalanayagam**: *Att färglägga Sverige: en belysning av hybriditet i Sveriges historia.*

Foto: JOHAN WINGBORG

Tobias Egle blåser valthorn för att välkomna flygeln.

Flygelflytt på Artisten

Fem flygande flyglar kanske man inte ser varje dag. Men den 27 oktober var det dags. Då flyttades fem 400-kilos flyglar från Artisten bakom Götaplatsen till Eklandagatan 86.

ORSAKEN ÄR ATT huset Artisten, där Högskolan för scen och musik (HSM) finns idag, ska byggas om och bli större. Därför ska äldre delar rivas och under byggtiden kommer hela HSM att utrymmas. Flytten var planerad till senare i december men har fått påskyndas.

- Allt oväsen i samband med Västlänksbygget gör att studenterna inte kan öva. Därför har vi fått snabba på flyttandet, berättar Petra Frank, prefekt på HSM.

Ett annat skäl till brådskan är att allt fler utfarter från Artisten börjat stängas igen.

- För att få ut flyglarna var vi tvungna att göra ett hål i väggen på en del av byggnaden som ska rivas. Det är GU fastighet som väglett arbetet med flytten. Själva lyftet utfördes av Allflytt-TSV.

- Förutom dessa fem har vi också två konsertflyglar som väger cirka 500 kilo vardera. De ska bland annat flyttas till huvudbyggnaden i Vasaparken, berättar Petra Frank.

HSM:s verksamhet flyttar också till Brewhouse, HDK-Valand och Andra stället i Angered.

BÖCKER

Svensk gotik

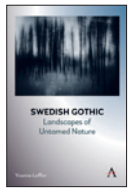

I boken *Swedish Gothic: Landscapes of Untamed Nature* fokuserar Yvonne Leffler, professor i litteraturvetenskap, på den svenska gotikens särskiljande drag i förhållande till den internationella. Ofta handlar böckerna om naturväsen och om vildmark samt vårt landskap.

200 år av Europatankar

Hur har idéerna kring ett enat Europa gått hand i hand, eller kolliderat, med tankarna på nationernas särart och gränser de senaste 200 åren? Det tas upp i boken *Thinking Europe: A History of the European Idea since 1800.*

Författare är Mats Andrén, professor i idéhistoria.

TILL MINNE

Nils Lycke, professor i klinisk immunologi, har avlidit vid en ålder av 68 år.

Nils Lycke var en framstående forskare inom slemhinneimmunologi, med närmare 200 referentgranskade artiklar, dussintals recensioner och bokkapitel. Han var också mentor för drygt 30 doktorander och postdoktorer. Han var också en entusiastisk nätverkare och en uppskattad kollega.

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

PORTO BETALT

Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Kirurgiskt anatomiskt tränings-centrum (KAT), Mölndals sjukhus.
- Emilia Möller Rydberg och Erik Malchau, amanuenser på av-delningen för ortopedi, lär studenter på läkarprogrammets åttonde termin att lägga gipsförband.
- Torsdagen den 27 oktober 2022.

Kort beskrivning

– Vi ska nu öva oss att lägga gipsförband vid en handledsskada, och det är nog svårare än många tror, förklarar doktorand Emilia Möller Rydberg för gruppen läkarstudenter.

– Först gäller det att mäta ut en lagom stor förbandsstrumpa. Sedan mäter man hur långt gipsförbandet ska vara. Eftersom gipset drar ihop sig när det torkar bör man ta i lite när man mäter. Förbandet läggs sedan som en skena i åtta lager. Glöm inte att klippa en hörna för tummen.

Studenterna övar på varandra. Först trär de förbandsstrumpan över armen. Sedan rullar de på vadd och därefter doppas gipsskenan i vatten och sätts på. Sedan är det dags att linda bandaget över armen.

– Låt patienten hålla i något, exempelvis en bandagerulle, så att handleden får en naturlig liten böjning, förklarar Emilia Möller Rydberg för studenterna Moa Johansson till vänster och Rebecca Palmstedt till höger.